

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
SAHNE SANATLARI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TARİHSEL – TİYATRAL KİŞİLİK İLİŞKİSİNİN
JEANNE D'ARC KONULU OYUNLARA
YANSIMASI**

Hazırlayan

Tuğçe Gözde YILMAZ

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Uğur AKINCI

İZMİR-2010

Yemin Metni

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Tarihsel – Tiyatral Kişilik İlişkisinin Jeanne d’Arc Konulu Oyunlara Yansıması” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografya gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../.....

Tuğçe Gözde YILMAZ

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü' nün/...../..... tarih vesayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisanüstü Öğretim Yönetmeliği'ninmaddesine göreAnabilim Dalıöğrencisi' ninkonulu tezi/projesi incelenmiş ve aday/...../..... tarihinde, saat' da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini/projesini savunmasından sonra dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin/projeninolduğuna oy.....ile karar verildi.

BAŞKAN

ÜYE

(ÜYE)

(ÜYE)

ÜYE

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

TEZ/PROJE VERİ FORMU

Tez/Proje No: Konu Kodu: Üniv. Kodu:

- Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tez/Proje Yazarının

Soyadı: Yılmaz

Adı: Tuğçe Gözde

Tezin/Projenin Türkçe Adı: Tarihsel – Tiyatral İlişkinin Jan Dark Konulu Oyunlara Yansıması

Tezin/Projenin Yabancı Dildeki Adı: The Reflection of the relation the historical theatrical identity on plays about Jeanne d'Arc

Tezin/Projenin Yapıldığı

Üniversitesi: D.E.Ü.

Enstitü: G.S.E.

Yıl: 2010

Diğer Kuruluşlar :

Tezin/Projenin Türü:

Yüksek Lisans:

Dili:

Türkçe

Doktora:

Sayfa Sayısı: 143

Tıpta Uzmanlık:

Referans Sayısı: 64

Sanatta Yeterlilik:

Tez/Proje Danışmanlarının

Ünvanı:

Adı: Soyadı:

Türkçe Anahtar Kelimeler:

- 1- Jeanne d'Arc
- 2- Tarihsel gerçeklik
- 3- Tiyatral gerçeklik

İngilizce Anahtar Kelimeler:

- 1- Jeanne d'Arc
- 2- Historical reality
- 3- Dramatic reality

Tarih:

İmza:

Tezimin Erişim Sayfasında Yayınlanmasını İstiyorum

Evet

Hayır

ÖZET

İnsan, yüzyıllardır tarih ve dram sanatının ortak noktasıdır. Dram yazarı tarihte yaşanmış olaylardan ve tarihi kişiliklerden ilham almaktadır. Tarihsel malzemeyi eserlerinde kullanan yazar, malzemedен çok etkilendiği için ya da kendi çağının çözülmemiş sorunlarına ışık tutmak için geçmişten yararlanmaktadır. Fakat tarih yazarından farklı olarak tiyatro yazarı, tarihte yaşanmış olayları neden sonuç ilişkisi diyalektiğinde yeniden yaratırken daha özgürdür. Tarih olanı, sanat ise ideal ve estetik olanı verdiği için, dram yazarı malzemeyi bu yönde kullanır. Hayal gücü ve yaratıcılıkla, tarihsel malzemeyi yeniden işler, onu evrensel bir boyuta getirir ve günümüz insanı için anlamlı kılar.

Jeanne d’Arc’ın doğduğu ve yaşadığı dönemde Fransa ve İngiltere arasında yüzyıl savaşları devam etmektedir. Fransa, hem politik hem de sosyo ekonomik anlamda kaos içindedir. Ayrıca devlet, ordu ve kilisenin girift ilişkileri söz konusudur. Ülkede ulusal bilinç yoktur ve feodal düzenden yorulan halk tek bir hükümdar istemektedir. Jeanne d’Arc, 1412 yılında bu karışık ortamda Domrémy’de doğmuştur. Tanrıdan duyduğu sesler sonucu Fransa’yı kurtarmak ve krala taç giydirmek üzere köyünü terk etmiştir. Bir çok zafer kazanmış ve krala taç giydirmiştir. Fakat sonunda cadılık ve büyücülükle suçlanarak engizisyon tarafından yargılanmış ve 1431 yılında ateşe atılarak öldürülmüştür.

Jeanne d’Arc’ın kısa ve etkili hayatı çağlar boyu sanatçılara ilham vermiştir. Dram yazarları, kendi bakış açılarına göre, malzemeyi yeni baştan yaratmışlardır. Bu yazarlardan bazıları, Bernard Shaw, Friederich Schiller, Bertolt Brecht, Jean Anouilh, Anna Seghers ve Stefan Tsanevdir. Bu yazarlar Jeanne d’Arc’ın kahraman özelliklerini kendi hikayeleri için çıkış noktası yapmışlardır. Bu yolla kendi çağlarının sorunlarına ışık tutmuşlardır. Sonuçta tarihsel malzeme, dram yazarı tarafından insanın bugününe taşınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Jeanne d’Arc, Tarihsel gerçeklik, Tiyatral gerçeklik

ABSTRACT

Human has been the common element of both history and drama for centuries. The playwright has been inspired from the historical facts and characters. The author using historical material in his/her work, utilizes this material either because s/he is influenced by this historical reality or to shed light to the unsolved problems of the time s/he lives in. However, the playwright is more independent than the history writer while recreating the historical events in a cause and effect dialect; since history states what really happened and art states what is ideal and aesthetic. S/he reprocesses the historical material with imagination and creativity, carries it to a universal dimension and renders it to be meaningful for the contemporary reader.

In the times of Jeanne d’Arc, hundred years wars were stil going on. France was in a chaotic situation in both political and socio-economic terms. Also, there were entangled relations between the state, the army and the church. The public that was tired of the feudal order was in desparate need of a single ruler due to a lack of national conciousness. Jeanne d’Arc, was born into this complex environment in Domrémy. She left her village in order to save France and enthrone the king with the guidance of the voice of God she claims to have heard. Yet, after many victories and succesfully enthroning the king, she was accused of witchcraft and sorcery. She was then adjudicated by the Inquisition and was burnt to death in 1431.

Jeanne d’Arc’s short and impressive life has inspired the artists for ages. Playwrites recreated the historic material in accordance with their own points of view. Some of these playwrights are Bernard Shaw, Friederich Schiller, Bertolt Brecht, Jean Anouilh, Anna Seghers and Stefan Tsanev. These playwrights used her heroic characteristics as a point of origin for their own stories. Thus, they shed light on the problems of the ages they lived in. As a result, the historical material was brought into the humanity’s current date by the playwrighte.

Keywords: Jeanne d’Arc, Historical reality, Dramatic reality

ÖNSÖZ

Bu çalışmaya başlarken tarihsel bir kişilik olarak Jeanne d’Arc’ın tarihsel boyutunun derinliğinin farkındaydım. Tüm dünya tarafından hikayesi bilinen Jeanne d’Arc’ın çeşitli sanat dallarına ilham kaynağı olduğunu gördüm. Sinemadan operaya, resimden heykele bir çok sanat yapıtına konu olan bu tarihsel malzeme, dram sanatında da yüzyıllar boyu yazarlar tarafından kullanılmaktaydı. Bu sebeple çalışmamda Jeanne d’Arc’ın tarihsel gerçekliğini ana eksen olarak belirledim. Bu yönelişimin bir başka önemli sebebi ise lisans eğitimimin Fransız tarihi ve edebiyatı üzerine oluşuydu. Bu eğitim bana çalışmamda kullanacağım kaynakları incelemede ve bu kaynaklardan işe yarar sonuçlar çıkarmamda yardımcı oldu.

Tarihsel bir kişilik olan Jeanne d’Arc’ın tarihsel bir malzeme olması beni öncelikle dram yazarının tarihsel malzemeyi nasıl kullandığını araştırmaya yönlendirdi. Giriş bölümünde, tarihin dram sanatıyla olan ilişkisi kapsamında, yazarın tarihsel malzemeye yönelişini ve bu malzemeyi nasıl kullandığını ortaya koymaya çalıştım. Bu, bana inceleyeceğim oyunlarda Jeanne d’Arc’ın dram yazarları tarafından hangi yöntemle yeniden yaratıldığı konusunda yol gösterdi.

Birinci bölümde, Jeanne d’Arc’ın tarihsel gerçekliğinde, oyunlara ilham veren öne çıkan özelliklerini inceledim. Jeanne d’Arc’ın dünyaya geldiği dönemde Fransa’nın durumu, Jeanne’in çocukluğu, medyum olması, askeri becerileri; ve ardından sonunda ateşe atılarak öldürüldüğü davasını anlattım. Jeanne’in tarihsel gerçekliğini incelerken, çok sayıda belge ve kaynak olduğunu fark ettim. Jeanne, dünyanın her yerinde oldukça ilgi toplamış ve üzerine her konuda çalışmalar yapılmıştı. Fakat, ülkemizde Jeanne d’Arc’la ilgili tarihi çalışmaların yeterli olmadığını gördüm. Bu bağlamda, benim için bilgilerin çoğunu dilimize çevirme ihtiyacı doğdu. Birinci bölümde Jeanne’la ilgili tarihsel bilginin yoğun olarak verilmesinin başlıca sebebi budur. Bir anlamda referans olarak kullanılabilmesini umuyorum.

Çalışmamın ikinci bölümünde ise, tüm bu tarihsel malzemenin ve Jeanne'in yaşadığı dönemin öne çıkan özelliklerinin yazarlar tarafından nasıl kullanıldığını tartıştım. Jeanne, önemli bir tarihsel malzemeydi ve oldukça ilgi çekici ve kısa bir yaşam öyküsü vardı. Yazarların bu malzemeyi hangi amaçlarla ve yönelişlerle kullandığını incelemek benim için farklı bir serüvendi. Sonuçta gördüm ki Jeanne, azmi, cesareti, Tanrı inancı ve Fransız halkına ulus bilincini aşılmasıyla ön plana çıkmıştı. Ayrıca yazarlar Jeanne'in yaşadığı dönemde var olan iktidar mücadelelerini, toplumsal koşulları ve din kavramını da göz önünde bulundurmuş ve bunu kendi yaşadıkları dönemlerin sorunlarına ışık tutmak amacıyla kullanmıştı. Jeanne d'Arc tarihsel bir malzeme olarak bir çok yazar için sıçrama tahtası olarak kullanılmış ve Jeanne'in hikayesi bu yolla evrensel bir boyut kazanmıştı.

Bu çalışmamda öncelikle her aşamada bana yardımcı ve destek olan danışmanım Yrd. Doç. Uğur Akıncı'ya emeklerinden dolayı teşekkür ederim. Çalışmam boyunca umutsuzluğa düştüğümde, işimi kolaylaştırmak için gösterdiği sabır ve farklı yaklaşımları, sona gelmemde birinci etkindir. İçinden çıkamadığım noktalarda yolumu aydınlattığı için minnettarım. Ayrıca dört yıl boyunca ailem gibi olan hocalarım, Prof. Dr. Özdemir Nutku, Prof. Dr. Murat Tuncay, Prof. Dr. Hülya Nutku ve Prof. Dr. Semih Çelenk'e bana tek hayalim olan tiyatro eğitimi alma fırsatını tanıdıkları ve desteklerini hiç esirgemedikleri için saygılarımı ve teşekkürlerimi sunarım. Her biri tiyatronun nasıl bir dünya olduğun görmemde rol oynamışlar ve bu dünyada olma isteğimin yersiz olmadığı konusunda beni her gün bir kez daha ikna etmişlerdir. Aldığım akademik eğitimin ve bundan sonra bu dalda yapacağım çalışmalarımın bana hayatımın her alanında farklı bir bakış açısı kazandırması en büyük kazanımım olmuştur.

Son olarak Yüksek lisans eğitimim boyunca maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen aileme sonsuz teşekkürler. Bana inandılar, yüreklendirdiler. Bundan sonrası içinde yanımda olduklarını hissettirdiler. Ayrıca bana inanan dostlarıma, özellikle yardımlarından dolayı sevgili arkadaşlarım Ceren Altuntaş ve Melisa Selin Çeliker'e sevgilerimi ve teşekkürlerimi sunarım. Tüm bu süreçte yanımda olan

hayatımda sevdiğim herkese teşekkür ederim. Bu çalışmayı var eden herkesin güvenine bundan sonra da layık olmaya çalışacağım.

Tuğçe Gözde Yılmaz

İÇİNDEKİLER

TARİHSEL – TİYATRAL KİŞİLİK İLİŞKİSİNİN JEANNE D’ARC KONULU OYUNLARA YANSIMASI

	<u>Sayfa</u>
YEMİN METNİ	ii
TUTANAK	iii
YÖK DOKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	x
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

JEAN D’ARC’IN TARİHSEL GERÇEKLİĞİ

1.1. Jeanne d’Arc Döneminde Fransa’nın Durumu.....	16
1.2. Jeanne d’Arc’ın Çocukluğu	27
1.3. Jeanne d’Arc’ın Medyumluğu ve Dini Yönelişleri.....	32
1.4. Jeanne d’Arc’ın Askeri Becerileri	41
1.5. Jeanne d’Arc Davası	50

2. BÖLÜM

JEAN D’ARC’IN TARİHSEL GERÇEKLİĞİNİN TİYATRO OYUNLARINA YANSIMASI

2.1. Frederich Schiller - Orléans Bakiresi.....	70
2.2. Bernard Shaw – Ermiş Jeanne	77

2.3. Bertolt Brecht - Mezbahların Kutsal Johannası	86
2.4. Bertolt Brecht – Simone Machard’ın Düşleri.....	94
2.5. Jean Anouilh – Tarla Kuşu	103
2.6. Anna Seghers - Jeanne d’Arc 1431 Rouen Duruşması	110
2.7. Stefan Tsanev – Jeanne d’Arc’ın Öteki Ölümü	118
SONUÇ.....	126
KAYNAKÇA.....	135
EK: TABLO 1. TARİHSEL GERÇEKLİK BOYUTLARININ OYUNLARDAKİ YANSIMASI.....	141
ÖZGEÇMİŞ	

GİRİŞ

Yüzyıllardır sanatın başlıca konusu yaşam ve insan olmuştur. İnsanın yaşamı, içsel çatışmaları sanatçıya ilham vermiştir. Bunun yanı sıra, insanın çevresiyle ve toplumla olan bağları sanatın konusunu oluşturmuştur. İnsanoğlunun milyonlarca yıllık tarihi, insanın yaşadıkları ve tecrübelerinden meydana gelmiştir. Bu tarih, gelecek kuşaklar için bir öğreti niteliği taşımıştır. Geçmişte ve günümüzde sanat bu öğretiyi, insanlara estetik bir yolla sunmuştur. Böylece insan, kendisinden öncekilerin yaşadıklarından ders alırken kendi çağına ve yaşamına da yeniden bakma fırsatı bulmuştur.

Sanat dalları içinde, insanı her haliyle, neredeyse olduğu gibi gösteren biri varsa o da tiyatrodur. Tiyatronun insanla, onun dünü bugünü ve hatta geleceği ile olan doğrudan ve yakın bağı, tiyatroyu insansız düşünülemez hale getirmiştir. Özdemir Nutku'nun dile getirdiği gibi, "Dram sanatının ilk temel ilkesini ortaya koyan Aristoteles, bunu, 'yaşamdaki bir olayın ya da hareketin yeniden yaratılması' olarak açıklamıştır." Nutku ayrıca, "dram sanatını öbür sanat yaratılarından ayıran özellik, yaşamın kişiler yoluyla sahne üzerinde canlandırılmasıdır. Dramın odak noktası insan ve insanlığı ilgilendiren şeylerdir,"¹ demiştir. Bu bağlamda yaşam ve insan bir bütündür. Bu bütün tiyatronun en birincil malzemesidir.

Tiyatronun yaşamı ve insanı yeniden canlandırma özelliği doğal olarak, tiyatro yazarının da her seferinde bu iki öğeye dönüp bakmasına sebep olmuştur. Tiyatro yazarı eserlerinde insanı ele alırken, meramını anlatmak için insanı ilgilendiren her şeye başvurmuştur. Bunlardan bir tanesi de tarih olmuştur. Tarihte yaşanmış kimi olaylar, bu olaylar çevresinde öne çıkan tarihi figürler tiyatro yazarının ilgisini çekmiştir. Yazar bu olayları ve figürleri, anlatmak istediği şeye göre seçmiş, yeniden şekillendirmiş ve belli bir estetik bütünlük ile sunmayı hedeflemiştir. İnsanların geçmişle olan bağından faydalanarak, tiyatro adına bir bugün yaratmıştır.

¹ Özdemir Nutku, **Dram Sanatı**, Kabalcı Yayınevi, (Üçüncü Basım), İstanbul, 1998, s. 28

Tarihsel gerçekliğin sanatla, tiyatroyla ve en önemlisi yazarla olan ilişkisi, oyunlarda kullanılan malzemenin şekil almasında büyük rol oynamaktadır. Bu bağlamda Tarih- tiyatro ilişkisinden kısaca bahsetmek ve ağırlıklı olarak oyun yazarının tarihsel malzemeye yönelip bu malzemeyi hangi şekilde kullandığını incelemek yerinde olacaktır.

Hülya Nutku, “tarihsel dramın konusunun açıklanması, her şeyden önce tarih-insan ve insan- tiyatro ilişkilerinin diyalektik bağlamda kesinlik kazanabilir,”² demektedir. Bu çalışmada incelenecek oyunların tamamının tarihsel dram türüne girmediği göz önüne alındığında, bu ilişkilerin tarihsel gerçeklik ve tarihsel figürün kullanımına olan etkisinden bahsetmek daha anlamlı olacaktır.

Aristoteles Poetika’da “tarih olanı, dram sanatı ise olması gerekeni verir,” demiştir. Bu ifadeden öncelikli olarak çıkarılabilecek anlam, bir tarihçinin tarihsel gerçekliği anlatmasıyla, bir dram yazarının tarihi anlatmasının birbirinden ayrı şeyler olduğudur. Dram yazarı, tarihsel bir olayı olduğu gibi anlatma yanılığısına düştüğünde, tarihsel bilgiyi kuru kuru tekrar etmiş olacaktır. Oysa ondan beklenen, tarihsel gerçekliği, sanatçı olmasının getirdiği düşsel ve yaratıcı özelliklerle yeniden yaratması ve yorumlamasıdır.

Tarih ve dram arasındaki ilişkinin bu sıkıntılı yönünü Lessing şöyle ifade etmektedir:

“Tragedya diyalog biçiminde tarih değildir. Tragedya için tarih, bir adlar deposudur. Eğer yazar, kendi konusunu aydınlatacak tarihsel olaylar bulursa bu depodan kullanır. Yazar için karakter olaylardan daha kutsal sayılmalıdır. Bu deneyle yazar hangi noktaya kadar tarihten uzaklaşabilecektir? Karakteri ilgilendirmeyen konularda istediğince... Yazar için yalnızca karakterler kutsaldır, o yalnızca onları güçlendiren şeyleri eklemek zorundadır.”³

Bu ifadeden hem insanın dram sanatının ayrılmaz bir parçası, hem de tarihsel malzeme olarak kullanılan karakterin aynı şekilde değerli olduğunu görmekteyiz. Kullanılan tarihsel gerçekliğin sınırları ne oranda değişirse değişsin, karakterin

² Hülya Nutku, **Tarihsel Dram ve Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosunda Tarihsel Dram Modelleri**, birinci cilt, s. 16

³ **Y.a.g.e.**, s. 17

gerçekliğine aynı oranda müdahale etmenin doğru olmadığı anlamını çıkarmaktayız. Öyleyse, insan nasıl tarihin vazgeçilmez bir parçasıysa ve değiştirilemezse, aynı şekilde drama malzeme olan tarihsel figürde değiştirilmeden kullanılmalıdır denebilmektedir.

Bunun yanı sıra, tarihin ve tarihsel figürlerin gerçekliği de ayrı bir tartışma konusu yaratmaktadır. Gerçeğin özüne saygı duyulmasından bahsedildiğinde, tarihin de bir bilim olarak görece oluşundan rahatlıkla bahsedilebilir. Tarihle ilgili kuşkusuz yüzde yüz doğrudur şeklinde bir ifade kullanmak mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla, nasıl tarih görecedir denebiliyorsa, aynı şekilde dram yazarı için de, tarihsel gerçekliği aktarıldığı şekilde kullanma zorunluluğu ortadan kalkmaktadır. Tarihsel gerçekliği, kendi hayal gücü, yaratıcılık ve estetik ile yeniden şekillendirebilmektedir.

Bu iki yaklaşımı değerlendirdiğimizde, Lessing'in parmak bastığı sorunun ortasına düşmekteyiz. Tarihsel gerçekliğe ve tarihsel karaktere karşı olan tutumun gereklilikleri. Eğer olayların dram sanatında tarihsel karakteri öne çıkardığı düşünülürse, olaylarda sınırsız bir değişime gidilebilir denebilir. Fakat aynı değişiklik tarihsel karakterde yapıldığında, tarihi kullanmanın bir anlamı kalmaz ve hikaye düşsel özelliklerle beslenmekten öteye gidemez; Çünkü artık tarihsel gerçeklik her anlamda başkalaşmış, bağımsız bir hal almıştır. Bu bağlamda, tarih drama hizmet edecekse, bunu geçmişle bağlarını koparmadan yapmalıdır diyebiliriz. Çünkü, tarihin kendisi değil, herhangi bir tarihsel kişiliğin ya da olayın drama katkısı önemlidir.⁴

Yukarıda bahsettiğimiz gibi, dramın amacı tarihi olduğu gibi yansıtmak değildir. Hatta, tarihi belirli ölçülerde kullanmak dramın estetik gücünü korumaktadır diyebiliriz. Çünkü eğer yazar, tarihsel gerçekliğe gereğinden fazla sadık kalırsa, eser kuru bir tarih aktarımından öteye gidemeyebilir.

⁴ Nutku, a.g.e., s. 18

George Lukacs, bu karşıtlığı belirtmek için güzel bir örnek vermiştir. Shakespeare'in etkisi altında kalan Fransız yazar Charles Jean François Hénault, IV. Henry'yi model alarak, II. François adlı tarihsel bir oyun yazmıştır. Hénault, konuyu tarihe bağımlı kalarak, tarihe gereğinden çok dayanarak işler. Sonuç, başarısızlık olmuştur. Bunun için düşünür, tragedyanın yasası olarak şunu öne sürer: “Yalnızca önemli bir eylemi canlandırmak ve resimde olduğu gibi, anlık bir zamanla kendini sınırlamak; çünkü ona göre düşünce değişik zaman kesitlerine ayrıldığında ilgi dağılır.” Lukacs şöyle devam eder: “ Olayların uzun ve gerçeğe uygun olarak tarih tarafından sunulduğu tragedyaya oranla daha kurudur. Öbür yanda tarihle karşılaştırıldığında, olaysal içerikten yoksundur. Acaba bunların birleşmesinden daha yararlı ve daha haz verici bir şey ortaya çıkmaz mı?”⁵

Görüldüğü gibi, dram ve tarihin kendine has özellikleri vardır. Dramın tarihsel gerçekliğe getireceği yeni içerik ortaya hem tarihsel hem de sanatsal anlamda doyurucu bir bileşim çıkaracaktır. Dram, tarihin kuru anlatımına estetik bir boyut katabilir. İngiliz tarihçi Carr, “tarih yorum demektir,” der. Olayları, eylemleri hatta bunların arkasında yatan sebepleri istediği gibi yorumlayan tarihçi, bu sebepleri aynı zamanda hayal gücünü kullanarak da yorumlaması gerektiğini söyler.⁶ Tarihçinin yorum yapma gerekliliği ya da özgürlüğü aynı şekilde oyun yazarında da vardır. Fakat tarihin yorumla aktarılması, dramın sanatsal bir estetikle aktarılması kadar etkili olamayacaktır. Dolayısıyla tarihsel bilgi, öğretmek amacıyla verilirken; dram, tarihi içerik anlamında zenginleştirmekte, düş gücü ile yenilemekte ve çok önemli bir özellik kazandırmaktadır. Bu özellik evrenseldir.

Tarihi konu edinen dram şu açılardan evrensel olmaktadır. Tarihi bir olay herhangi bir ülkede herhangi bir ulusa ait olabilir. Fakat dram bu anlamda sınır tanımamaktadır. Dram yazarı, tarihsel olayları kendi eserini yaratırken rahatça kullanabilmektedir. Bu rahatlık şu şekilde açıklanabilir. Ülkelerin tarihte yaşadığı olaylar, iktidar mücadelesi, dini çatışmalar ve savaşlar olarak sınıflandırılabilir. Her ulusun bunları yaşadığı kabul edildiğinde, geriye sadece, dram yazarının kendisine yakın gelen tarihi bir olayı, bir figürü alıp yeni baştan estetik bir bütünlük içinde

⁵ Georg Lukacs, **Historical Novel**, Beacon Press, Boston, 1983, s. 161

⁶ E. H. Carr, **What is History?**, Penguin Books, London, 1990, s. 28

yaratması kalmaktadır. Tüm bunlar sonunda insanı ilgilendirdiği için, olayın taşıdığı ulusal duygu her şekilde etkisini gösterecektir. İnsan olup biteni görüp, kendi tarihine yeniden bakacaktır. Böylece tarihsel malzeme evrensel bir özellik kazanacak ve tarih bilgisinin sınırlarını aşacaktır.

Tüm bunlara bakıldığında, söylenebilecek olan şudur. Tarih ve dram tarihsel gerçekliği aktarırken birbirlerinden ayrılırlar. Tarihin kuru öğreticiliği, dramın estetiği ile birleşir. Bilgi olarak yüklendiğimiz tarih, içeriği dram yazarı tarafından zenginleştirilince, başka bir şekle bürünür. Tarihin içinde saklı kalan duygular, coşkular, koşullar ön plana çıkar. Sadece bir isimden ibaret olan tarihi figürler, döneminin olaylarını anlatan bir hikayenin kahramanı olur. Bakış açıları genişler ve tarih, dram sanatıyla evrenselleşir. Bu değişim, tarihin aksine daha çok akılda kaldığı ve daha fazla haz verdiği ileri sürülebilir.

Tarih- dramla ilişkisinin yanı sıra dram yazarının tarihsel gerçekliğe yönelmesi de önemli bir diğer konudur. Aslında tarihsel malzemeye yönelen yazar da dramın tarihle olan ilintisini temel alacaktır. Tarihi ve dramın bir araya gelişine yön verecek ve tarihi estetikle birleştirerek bir sanat eseri oluşturacaktır. Dram yazarının amacı, sadece bilgi vermek olmadığı ve tarihsel gerçekliğin geçtiği dönemden öte kendi dönemine uzanmak olduğu için yaratıcılığı devreye girecektir.

Dram yazarı tarihsel malzemeyi ele alıp işlerken, kendi dönemi içinde çözüme ulaşamamış bazı sorunlara dokundurma yapmak istemektedir. Yani kendi kendine geçmişle bugünle bağlamaktadır. Bu da yukarıda bahsedildiği gibi, sanatçının geçmişle bağını koparmadan yeniyi oluşturma gerekliliğine dayanmaktadır. Tarihten öğrendiklerini kendi süzgecinden geçiren dram yazarı, bugünü inceleme fırsatı bulacak ve böylece çok daha güçlü bir eser meydana getirecektir. “ Profesör Levi-Strauss’un dediğine göre, tarihi önemseyenler, yaşanan zamanı bilemediklerinden kendilerini kınayanlardır, çünkü tarihsel gelişmeler bize çağdaş değerleri takdir etmemize olanak sağlar.”⁷

⁷ Salih Özbaran, **Tarihçilik Üzerine Bazı Çağdaş Görüşler**, İ.Ü. Tarih Dergisi, Sayı. 32, Mart 1979, s. 595

Demek ki, tarihin bugünü anlamada gözle görülür bir etkisi vardır. Dram yazarı da bu etkinin farkında olabilecek bir duyarlılığa sahip olmalıdır. Tarihi inceleyerek güne ışık tutarken, kendi toplumunu inceleme fırsatı da bulmuş olacaktır. Tarihte de günümüzde de yaşanan olaylar, ağırlıklı olarak toplumu ilgilendiren olaylardır. Toplum hareketli ve değişkendir. Bu değişimler her çağda birbirinden farklı olarak ortaya çıkmıştır. İlber Ortaylı tarihçilik ve tarihsel olayları konu eden dramların arasında paralel bir değişim olduğuna ilişkin şu sözleri söylemektedir:

“Özellikle toplum ve düşünce hayatında büyük devrimlerin yapıldığı daha başka bir deyişle insanların yaşadıkları toplumun doğal gelişimini bilinçli bir biçimde yeniden değiştirdikleri çağda tarihe bakış yeni boyutlar kazanmıştır. Siyasal bilince sahip bir toplumun yazarı tarihsel dram ve roman alanında güçlü yapıtlar vermiştir. Tersî söz konusu ise, yani bir toplumda tarihsel dram ve romanlar güçsüzse bu toplumda siyasal düşüncenin de güçsüz ve gelişmemiş olduğunun göstergesidir.”⁸

Ortaylı'nın bu sözleri, dram yazarının yaşadığı topluma, o toplumun siyasi olaylarına duyarlı olması gerektiğini bir kez daha vurgular niteliktedir. Zaten dram yazarı bu duyarlıktan yola çıkarak, tarihsel gerçekliğin gerekli yönlerini, kendi toplumunu uyararak ve bilinçlendirmek için kullanacaktır. Bilinçlenen toplum, belki de daha önce farkına varmadığı tarih penceresini aralayacak ve olaylara daha yakından bakabilecektir.

Bu durumda tarihsel malzeme dram yazarı tarafında kullanılırken dikkat edilmesi gereken önemli hususlardan biri, mutlaka günümüz insanına hitap etmesi olmalıdır demek yanlış olmayacaktır. Aksi takdirde tarihsel malzemenin kullanılmasının hiçbir anlamı kalmayacaktır. Güngör Dilmen bu konuyla ilgili şunları söylemektedir:

“Tarihsel olaylar oyun yazarı için bir malzemedir. Amaç tarihi, oyun biçiminde yeniden yazmak değil, ondan bir tiyatro yapıtı çıkarmak. Her sanat gibi tiyatrunun da kendi kuralları, isterleri vardır: Konuda bütünlük, olayların sahne sahne akışında gerilim, oyun kişilerinin seyirci için ilginç olması... Tarih malzemesini tiyatrunun isterlerine göre yeniden düzenlerken kimi ayrıntılarda değişiklikler yapabilir, yeter ki ortaya günümüz insanı için de anlamlı olan bir oyun çıksın.”⁹

⁸ İlber Ortaylı, **Geçmişten Geleceğe**, Hil yayınları, İstanbul, 1982, s. 105-6

⁹ Güngör Dilmen, ‘ **Bağdat Hatun’un Yazarı Dilmen: Tarih Malzemesi Tiyatronun İsterlerine Uyarlanabilir**’, Milliyet Sanat Dergisi, 21 Haziran 1974, Sayı. 85, s.5

Böylece tarihi, drama malzeme yaparken yine birinci sırada düşünülmesi gerekenin insan olması gerektiğini anlamış olmaktadır. Tarihsel malzeme ne olursa olsun, yazarın bu malzemeyi günümüz insanı için anlamlı olacak şekilde yeniden yaratma gerekliliğini görmekteyiz.

Dram yazarlarının, her şeyden önce tarihsel gerçeklik vasıtasıyla kendi dönemlerini anlatma niyetinde olması gerektiğinden bahsetmiştik. Bu gereklilik kendini bugüne kadar yazılmış ve klasikleşmiş örneklerde kendini göstermiştir. Bu örnekleri veren yazarlardan en önemlisi Shakespeare kendi döneminin büyük tarihsel bunalımları ile nesnel ve canlı ilişkisi bulunan geçmişin verilerinden yararlanmıştır. O, trajik zorunluluğun büyük örneklerini işlemeyi amaçlamıştır. Onları tarihte ve antik destanlarda bulmaya çalışmıştır. Ancak bu eylemlerin ayrıntılarını bulması olanaksız olduğundan, Shakespeare, oyun kişilerine, özgün verilere tamamen yabancı bir psikoloji vermek zorunda kalmış, bu da onun kişilerini tarihsel olgudan koparmadan, evrensel yörüngeye oturtmasına yaramıştır.¹⁰

Görüldüğü gibi, yazarın hem içinde bulunduğu toplumun durumunu, geçmişin bağları ile ilişkilendirmesi ve kişilerine de psikolojik bir derinlik vermesi evrensel olanı yakalamasını sağlamaktadır. Böylece sadece kendi dönemine ve toplumuna değil, gelecek kuşaklara da yararlı olabilecek eserler ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca geçmişte olup biteni gören günümüz insanı, kendi dönemindeki olayların manasını kavramakta ve yaşadığı dönemi çok daha bilinçli olarak değerlendirebilmektedir.

Dram yazarı, döneminin insanına vermek istediği şeylerin yanında evrensel olma özelliği ile daha ileriki kuşaklara da ışık tutar. Fakat her ne kadar, oyunda her zamana uygunluk beklentisi olsa da, yazarın tarihsel olaya başvurmasının esas nedeni çoğu zaman kendi yaşadığı dönem olmaktadır. Oyunun ne demek istediğini algılayabilmek, oyunun yazıldığı döneme bakmakla kolaylaşmaktadır. Turgut

¹⁰ Nutku, **a.g.e.**, s. 32

Özakman'a yazarın tarihsel malzemeye yönelmesinin ardındaki nedenlere ilişkin şunları ileri sürmektedir:

“...‘geçmişin tarihini dramatik olarak yazan adamı’ ya da ‘madame’ı olarak tanımlayabiliriz. Bu yazarı ateşleyen güdü herhalde şunlardan biridir: 1. Bazen insan fantezisini azaltacak kadar şaşırtıcı olan tarihsel bir olayın çarpıcılığına kapılarak – özgün bir konu ilginç karakterler yaratmadan- hazır bir dramatik konuyu SADAKATLE İŞLEMELİK. 2. Bir tarihsel olayı ya da kişiyi çeşitli amaçlarla DEĞİŞTİREREK İŞLEMELİK. Değiştirmenin amacı salt çarpıcı bir durum yaratmak gibi estetik bir kaygıdan ileri gelebileceği gibi, örneğin politik de olabilir. Değiştirmenin derecesi yazarın amacına bağlıdır.”¹¹

Bu açıklamadan anlaşılacağı üzere, yazar bazen tamamen tarihsel malzemenin büyüüne kapılmakta bazen de politik ve toplumsal sorunlardan yola çıkarak eserini oluşturmaktadır. Tarihsel malzemenin hazır oluşu bir anlamda yazara sadece estetik bir yenilik getirme kolaylığı sağlayarak, onu çarpıcı bir olay yaratma yükünden kurtarmaktadır. Yazar aynı zamanda tarihi görece olarak kabul ettiği sürece, eserini oluştururken özgür hisseder. Tarihe birebir uygun olanı yaratmak zorunda değildir. Sadece malzemeyi kendi isteğine göre şekillendirmektedir. Özakman, yazarın tarihe yönelmesi ile ilgili söylediklerine şunları eklemektedir:

“Bence son analizde dört nedenle yazar, Bu nedenlerden birincisi “ Tarihsel olay, olaylar kümesi, durum, ilişkiler düzeni, süreç, çatışma vb. ve tarihsel kişi çoğu kez ‘hazır dramatik bir konudur’. Yazar olayın ya da kişinin çarpıcılığına ya da kolay başarı vadeden ilginçliğine kapılır, özgün bir konu oluşturmadan bu malzemeyi işlemek için. İkinci neden tarihsel bir olay ya da kişiyi anmak, yorumlamak, açıklamak, yüceltmek ya da yermek bu yolla çağdaş ya da güncel akımlardan birini desteklemek için... Eğitim amaçlı çalışmalar bu grupta yer alır. Üçüncü neden de çağdaş bir sorunu tarihsel bir olaya yedirerek, kişiye yükleyerek, ya da tarihsel bir olayı ve kişiyi tanık göstererek işlemek, bu yolla tarihin etkileyici gücünden yararlanmak ister. (gidip gelmeyi, yinelemeyi, çelişkiyi gösteren vb.). Dördüncü neden ise tarihsel olay ya da kişiyi kullanarak, olayda ya da kişide saklı – estetik ve teknik- olanakları değerlendirmek için...”¹²

Özakman'ın açıklamalarından yola çıkarak yazarın malzemeye yönelişini toparlayabilir ve birkaç örnekle belirginleştirebiliriz. Yazarın hazır dramatik konu üzerinden yola çıkarak daha az yükü oyun yazmaya girişmesi avantaj gibi gözükmektedir. Tarihsel bir figürü yüceltmek, yermek ya da anmak gibi amaçları

¹¹ Nutku, **a.g.e.**, s. 56

¹² Nutku, **a.g.e.**, s. 57

olan yazar için, o tarihsel figür üzerinden bilinmeyi, ya da o kişinin niyetleri hakkında yaptığı sübjektif yorumlarını sunma isteğiyle hareket ediyor denebilmektedir. Eğitici türdeki bir diğer eğilim zaten tarihin öğretici yanını kullanmak isteyen yazarın eğilimidir. Tarihten ders çıkarılmasını sağlamak amacıyla çoğu zaman tarihsel gerçekliğe çok yakın durarak eserini yazmaktadır. Estetik ve teknik değerleri ön plana çıkarmak çok öncelikli eğilim olmasa da tarih bu eğilime cevap vermek için de uygun ortam sağlayabilir diyebiliriz.

Dram yazarlarının tarihe yönelişleri, yazarın tarihe nasıl bakıp, onu nasıl yorumladığı ile doğru orantılıdır. “Tarih, yazar için zengin bir kaynaktır. Ama yazar da, tarihçi gibi seçmecidir. Tarih, olgulardan hareket ederken, olgulara yeni belge ekleninceye kadar onları dokunulmaz görür, tarihsel dram yazarı ise tarihsel olaylara bakarken onların boşluklarını doldururken kendine özgür bir ortam bulur. Tarihsel dram yazarı tarihi gerçeklere ihanet etmez ama o, tarihsel olayların boşluklarını güçlü kalemiyle biçimlendiren kişidir. Yani yaratıcıdır, sanatçısıdır.”¹³

Bu düşünceyle, dram yazarına her şeyden önce yaratıcı ve sanatçı gözüyle bakmak, tarihsel malzemeyi şekillendirirken benimsediği tutumu anlamakta yol gösterici olacaktır. Tarihin görece olması, araştırmacının aktarımıyla kendiliğinden değişime uğraması doğal olarak kabul edilirken, işi asıl olarak yaratmak olan sanatçının elinden geçen eserin değişimini kabullenmek zor olmayacaktır. Tarih bir bilimdir. Sanatçı ise, bu bilimin araştırıp onayladığı bilgileri yeni bir yaratı için kullanmaktadır. Tarih sanatçının elinden çıktığında bambaşka bir kimlik, kendine ait bir görece ve estetik kazanmaktadır. Amaç bilgiyi en doğru şekilde yorumlamaktır.

Yazarın kendi dönemine olan duyarlılığı ise onu daha önce bahsettiğimiz gibi, dönemin sorunlarına kendince getirmek istediği çözümlere yönlendirecektir. Bunun tersine yazar “olaylardan uzak kalmak istese de bunu yapamamaktadır. Toplumun bozulan yanlarını irdelemek üzere yola çıkan yazar bunun nedenlerini araştırırken, hem nedenler açısından hem de tekrarlanan hatalar açısından kendini durmadan tarihin içinde bulmaya başlar. İşte bu noktada yazar araştırmacı yanını ortaya

¹³ Nutku, a.g.e., s. 62

koymaktadır. Demek ki, yıllar sonra yazar ilgisinin odağını geçmiş bir tarihsel dönemi almaktadır. Tarihin sayfalarında unutulmuş ya da geçersizleşmiş sayılabilecek bir olayı yeniden gün ışığına çıkarabilecektir.”¹⁴

İşte yazarın kaçamadığı bu durum, ardından tarihsel malzemenin yazara ne ifade ettiği noktasında şekillenmeye başlamaktadır. Yaşadıkları dönem başta olmak üzere, birçok etkiyle eserlerini oluşturmaktadırlar. Kimi zaman bugüne ait sorunu geçmişle sunduğu gibi, kimi zamanda bugün olan sorunun geçmişe dayandığını düşünerek hareket etmektedirler. Bazı eserler yazıldıkları dönemde olmasa bile daha sonraki dönemlerde etkili olabilmişlerdir.

Dram yazarına malzeme olan tarihsel gerçeklik karşısında tarihinin tutumu nasıldır sorusuna tarih yazarı Carr’ın yaklaşımı şu şekildedir:

“doğrulanmış bir olgular kümesidir. Tıpkı bir balıkçının tablasındaki balıklar gibi, belgeler, yazıtlar vb. içinde olgular hazır dururlar. Tarihçi onları alır, evine götürür, pişirir, canı nasıl istiyorsa o şekilde sofraya koyar. Damak zevki pek çok sade olan Lord Acton, onların sofraya yalın olarak konulmasını isterdi. (...) Lord Acton’un tutumunu eleştiren Sir George Clark bile – ama belki meyvenin etli kısmının çekirdekten daha yararlı olduğunu unutaraktarihte ‘olguların oluşturduğu katı çekirdek’ ile ‘onu saran geçerliği tartışmalı yorumların oluşturduğu etli kısmın birbirine karşıt görüyordu. Önce olguları ortaya koy, sonra kendi hesabına tehlikeyi göze alarak, yorumların kaygan kumlarına dal. İşte deneyci, sağduyucu tarih okulunun en temel bilgelik kuralı.”¹⁵

Böylece, dram yazarı tarihsel malzemeyi göz ardı etmeden, eserini oluşturur. Tıpkı bir tarihçi gibi önce olayın özünü araştırır daha sonra onu yorumlarıyla zenginleştirir. Malzemede daha önce kutsal olduğundan bahsettiğimiz karakter, olayın özü gibi olgulara sadık kalır fakat hikayeyi baştan yaratır.

Dram yazarı, malzemeyi kullanırken araştırma yöntemini toplumu baz alarak da yapabilmektedir. İçinde bulunduğu toplum kadar hakkında yazdığı dönemin toplumunu da incelemek zorunluluğu içindedir. Böylelikle, tarihin içinde kendiliğinden cevapsız ya da gizli kalan birtakım olayları ve figürleri kendi hayal

¹⁴ Nutku, a.g.e., s. 62

¹⁵ Carr, a.g.e., s. 9-10

gücü yardımıyla gün ışığına çıkarabilir. Belki de tarih yazarının bile bilemediği ya da yorumlayamadığı bir olasılığı eserinde doğru şekilde ortaya koyar. Geçmişte yaşanmış olayların canlı kalan kısımlarından bir bütün oluşturabildiğinde, dünü bugün ile bağdaştırabilecektir.

Dram yazarı, belirlediği malzemeyi bile eleyerek, işlevsel olanlar üzerinde yoğunlaşacaktır. Söylemek istediği şeye en uygun malzemeyi seçmesi eserini gereksiz tarih bilgisinden arındıracak, zaman mekan ve hikaye konusundaki özgürlüğü yardımıyla da başarıya ulaşacaktır.

“Tarihin özsuyu olan yorum bir kenara bırakılmamalı ama saptırmaya da gidilmemeli... Hele hele kof karakterler, hamasi nutuklarla, geçmiş abartılı bir curcuna içinde bugünün düne özenmesi olarak hiç verilmemeli. Bugün – geçmişle övünmek için- yok edilmemeli... Tarihçi kayıt tutanın zihninden bilgilerin kırılarak yansıdığını bilmeli, tarihi incelemeyen önce tarihçiyi tanımalı, daha sonra onu ele alan yazarınsa yeniden oluştururken ya da yorumlarken izleyicinin kendi payına onların zihninden geçeni yeniden oluşturmaya tabi tutacağını ise hiç göz ardı etmemelidir.”¹⁶

Demek ki, yorum da sınırları belirlenmediği zaman, tarihsel gerçekliğin işlenişini tehlikeye sokmaktadır. Gerçeklik ve yaratı arasındaki denge korunmalıdır. Terazinin kefeleri eşit olduğunda ortaya başarılı bir eser çıkacaktır.

Yazarın malzemeyi kullanmasında yeniden üretime kadar kahramanın ele alınışı önemli bir yer tutar. Kahramanın ele alınışı heroik bir yanılsamayı da beraberinde getirir. Bu zamanla izleyicinin kafasında kahramanın kalıplaşmış bir imajını yerleştirir. Bu imaj konunun yeniden ele alınışında kolay kolay değiştirilemez.¹⁷ Kahramanın yazar tarafından ele alınışı değişik kademelerden oluşmaktadır. Nutku,¹⁸ bu olguyu Herbert Lindenberger’in *Historical Drama* adlı eserinden aktarırken şöyle değerlendirmektedir: (1) Kahraman efsanevi tavrıyla öteki insanlardan, çevresinden üstün, (2) Romantik kahraman insanlardan belli noktalarda üstün, (3) Rönesans kahramanı öteki insanlardan belli noktalarda üstün ama doğal çevre açısından üstün değil, (4) Komedyanın günlük kahramanı ne diğer insanlardan ne de çevreden üstün değil, (5) Modern ironik tavrın kahramanı ise hem güç, hem de

¹⁶ Nutku, a.g.e., s. 65

¹⁷ Nutku, a.g.e., s. 66

¹⁸ Nutku, a.g.e., s. 67

akıl olarak bireylerden aşağıdadır. Bu değerlendirme, dram yazarını yaşadığı dönemden biçim olarak da etkilendiğinin bir kanıtıdır. Karakterden faydalanan dram yazarı, içinde yaşadığı dönemin tiyatro akımına özgü özellikleri karakterleri yaratırken kullanmaktadır.

Yazarın dönemiyle doğru orantılı olarak, tarih bilinci de büyümeye devam eder. Fakat bu bilinç bile bazen dönemin düşünce tarzı dolayısıyla eseri oluşturmak için elverişli olmayabilir. Tarihsel bir kahramanın tüm özellikleri ile drama konu olması için, dönemin şartlarının elverişli olması gerekmektedir. “Bir yazarın bir döneme ilişkin bilgisi, ne denli derin ve tarihsel olarak otantikse, bu yazar konusunu işlemekte o denli özgür olacak ve özel tarihsel olaylara bağımlılığı azalmış olacaktır (...). Kuşkusuz burada, özgün olarak tarihsel olan konuları işlemede özel bir güçlük de vardır. Yeni bir anlayış getirmek isteyen ve gerçekten ilginç olan özgün olan her yazar, kendi okuyucularının önyargılarıyla mücadele etmek zorundadır. Fakat halkın alışlagelmiş bir tarihsel figür hakkında edindiği imaj mutlaka yanlış da değildir.”¹⁹ Yazar bu önyargıdan kurtulmak için tarihsel figürü tam olarak değerlendirip onu insancıl duygularla bezeyip derinleştirebilir. Böylece tarihsel figür evrensel özellikleriyle daha kalıcı ve etkili olabilir.

Yazarın tarihsel malzemeyi kullanırken üzerinde karar vereceği bir diğer hayati nokta ise, olayların neden sonuç ilişkileri ile birbirine doğru şekilde bağlanmasıdır. Tarihsel gerçeklik bu ilişki üzerinden şekillenmiştir, dolayısıyla gerçekliğin esere yansımalarının da doğru bir neden sonuç yöntemi ile sağlanması gerekli gözükmektedir. Doktora tezinde neden- sonuç ilişkilerinin kullanılışını formülize eden Hülya Nutku, neden sonuç ilişkilerinin kullanımlarının değişkenlik gösterebileceğini iddia etmiştir. Bu formülleri genel olarak özetlemek gerekirse yazar tarihi sonucu getiren tüm nedenleri incelemiş ve nedenleri karmaşık biçimde sunmuştur, ya da bu ilk yöntemine göre tüm nedenleri göz önüne koymaya çalışmaktadır. Öznellik tehlikesine rağmen yazar, geçmişteki tek bir nedeni alternatif kabul etmektedir. Başka bir ilişki ise sonucu doğuran tek bir neden ama bütünü oluşturan önemli bir neden arasındadır. Nutku, bir sonucu doğuran tüm nedenlerin

¹⁹ Lukacs, a.g.e. s. 188

tek tek incelenmesinin tutarsız ve kopuk olabileceğini ve finali etkisiz hale getirebileceğini söylemektedir. Sonuç verilip nedenler geriye dönüşlerle gösterilebileceği gibi nedenlerin tamamı verilir sonuç bilindiği halde seyirci yargısına bırakılmaktadır. Sonuçsuz nedenler bütünü de bir tercihtir fakat mesaj yerine ulaşamamaktadır. Ya da neden sonuç etkili bir finalle bağlanır ve oyun boyunca bilinen sona merak unsuruyla ulaşılır. Son yöntem ise, yazarın etkili final için gerekli olan nedenleri seçmeye eğilmesidir. Fakat Nutku, bu yöntemde ağırlığı olmayan nedenlerin kullanılma riskinin zayıf bir final tehlikesi yaratacağından bahseder.²⁰

Bu yöntem önerilerinden anlaşılacağı gibi, tarih biliminin de temeli olan neden sonuç ilişkisinin, tarihsel malzemenin işlenişinde önemli bir yer tutmaktadır. Malzemeye doğru metodla yaklaşan yazar, seyircinin sanat aracılığıyla alması gereken bilginin sınırlarını çizebilecektir. Bir bütünlük içinde yaratılmış eser, geçmiş ve gelecek arasında sağlam bir köprü kuracaktır.

Tarihsel malzeme kullanılırken yazarların bireysel yönelişleri ön plana çıkmaktadır. Bazı oyunlar tarihsel gelişimi kullanmazken bazı oyunlarda kişisel irdelemeler, sürtüşmeler ve çatışmalarla bezenmektedir. “Yazarlar bu kişisel eğilimler yüzünden özeli ve geneli işlemeyi tercih etmektedirler. Ya olayın ve kişinin genelini ya da olayın ve kişinin özelini işlemektedirler. Bazı yazarlar ise olayın ve kişinin genelini özeli ile harmanlayarak kullanmaktadırlar. Son olarak, özeli ve geneli koruyarak ve bir öğeyi değiştirerek olayı işlemek söz konusudur. 1. Olayın gidişi değişir, 2. Olayın gidişi değişmez.”²¹ Böylelikle yazar tarihsel malzemenin içinden kendi yönelişine uygun kısmı el alır ve ona göre işler. Bu yüzden tarihi konu alan oyunların her biri birbirinden farklıdır.

Tarihsel malzemeyi çok sayıda oyununda çok yönlü bir şekilde kullanan en önemli oyun yazarlarından biri Shakespeare’dir. Bir tarihsel dram yazarı olan Shakespeare’in tasarladığı yapıların, yarattığı tarihsel dünyanın öteki dünyalardan değişik olduğunu görmekteyiz. Her şeyden önce o herkesin tanıyabileceği kişiler ve

²⁰ Nutku, **a.g.e.**, s. 71-72

²¹ Lukacs, **a.g.e.**, s. 188

olaylarla bir kamu dünyası yaratmıştır. Çünkü tarihsel dünyadaki özel değerleri ve özel deneyimleri ancak bir kamu dünyasıyla adlandırılabilceğini bilen bir yazardır. Shakespeare'in diğer bazı oyunlarında ise bu sürekli özel durumlarla denir ya da değerlendirilir. Shakespeare'in tarihsel oyunları, tarihin soluk, sararmış sayfalarındaki kişilere canlılık kazandırmış, onların yanına kendi imgeleminin ürünü kişiler de katmıştır. Gerek dilleri, gerek yaşam felsefeleri, gerekse dramatik konuları ile bu kişiler yaşam kazanmıştır. Politika ve ahlak sorunlarını, günlük yaşam öğeleriyle kaynaştırarak yapıtlarındaki gerçeklik havasını sağlayabilmiştir.²²

Bu noktada Shakespeare'in tarihsel malzemeyi kullanırken en çok kişilerin yaşama uygunluk göstermelerine ve döneminin koşullarını zengin bir şekilde sunarak gerçeklik duygusunu yakalamaya özen gösterdiğini söyleyebiliriz. Konuyu kendi amaçlarına göre değiştirirken, malzemenin enerjisini kaybetmesine izin vermemektedir.

Yazarın tarihsel malzemeyi kullanırken başvurduğu bir başka yöntem ise mecazdır. "Mecaz en belirgin anlarda büyüklerin eylemlerini bizi anımsatmak işlevini görür. Büyüklerin temeldeki tiyatral görünüşleri hemen anlamlı bir duruma gelebilir. Mecaz olarak tiyatro, tarihsel dünyayı tüm karmaşıklığıyla gösteren bir bakış açısı sağlar. Seyircinin çağrışımına olanak tanıyan sahneyi aydınlatır. Tarihsel oyunlarda karşılaştığımız oyun içinde oyun sahneleri buna örnektir."²³ Yazarın ahlaksal perspektif ile yola çıkarak malzemeyi kullanma şekillerinden de bahsedilebilir. Ahlaksal perspektif tarihe nüfuz etmeyi araştırır ve tarihsel dünyaya egemen olana politik eylemlere parmak basar, ama yüce gerçeklik adına da kimi yerde tarihsel dünyayı reddeder. Bütün acı çeken figürlerde olduğu gibi renkli tiyatral biçimler oluşturur. Bu figürler aracılığıyla tarihsel dünyaya karşı olan nefreti de dile getirir. Yüce değerleri arayan bir karakter için tarihin bir parçası olmak, geride iyi bir şeyler bırakabilmek adınadır. Tiyatral efekti sağlamaya çalışan yazar suikast oyunlarında dolantıyı arttırırken, tiran ve kurban oyunlarında dolantıyı yalınlaştırır. Bazı oyunlarda yazar geçmişin erdemleriyle bugünün kötülük anlayışını karşılaştırır ya da tersi, bazısında tarih kolayca mitoloji ile yer değiştirebilir,

²² Nutku, **a.g.e.**, s. 82

²³ Nutku, **a.g.e.**, s. 84

bazısında ise dünyaya yukardan bakma kolayca tarihe yukardan bakmaya dönüştürülebilir. Amaç hep ahlaksal perspektifi korumaktır.²⁴

Buradan anlaşılacağı üzere, dram yazarı malzemenin neresini ne kadar kullanacağını da kendine göre belirlemektedir. Yani yazarın özgürlüğü her şekilde kendi elindedir. Tarihsel malzemeyi, araştırarak, seçerek, neden sonuç ilişkisi kurarak kullanır. Bunu yaparken tarihsel figürleri dikkatle yeni baştan yaratır. Onlara evrensel bir etki yaratmaları için derinlik ve çok yönlülük verir. Kendi yaşadığı dönemin izlerini tarihsel malzemeyi kullanırken mutlaka yansıtır.

Tarihsel malzeme yazara geniş bir kaynak oluşturmaktadır. Tiyatro sanatının kendisinin geniş bir kaynak olması da buna etkindir. Yazara malzemeye farklı şekillerde bakma, onu kendine göre yorumlama olanaklarını tanımaktadır. Yazarın dönemi, olaylara karşı duyarlılığı, çevresel ve toplumsal faktörler eserin oluşma sürecinde etkili olmaktadır. İlginç bir tarihsel olay, farklı bir tarihsel kişilik tiyatro için iyi bir malzeme olmaktadır. Bu tamamen yazarın tercihin ve konuyu işleme şekline bağlıdır. Yazar özgür, yaratıcı ve yorumlayıcıdır. İnsanoğlu yaşadığı sürece dün bugün ve gelecek olacaktır. Her geçen anın tarih olduğunu düşünürsek, dram yazarı için tarihsel malzeme hiçbir zaman tükenmeyecektir.

²⁴ Nutku, **a.g.e.**, s. 85

1. BÖLÜM

JEAN D'ARC'IN TARİHSEL GERÇEKLİĞİ

1. 1. Jeanne d'Arc Döneminde Fransa'nın Durumu

Jeanne d'Arc'ın tarihsel gerçekliğini incelerken kuşkusuz, bu gerçeğin oluşmasında etkili olan bir takım tarihi olayların ele alınması gerekmektedir. Jeanne d'Arc'ın Fransa'yı kurtarmak için duyduğu bu önlenemez coşkuyu ve isteği açıklayacak ve bundan da önemlisi Fransa'nın kurtarılmaya muhtaç olması ve “Tanrı Fransa'ya acısın” dedirten sebepleri ortaya koymak, o dönemin tarihsel gerçekliğini daha iyi kavramada yardımcı olacaktır.

Jeanne, henüz doğmadan, Fransa ve İngiltere arasında Yüzyıl savaşları diye bilinen uzun süreli anlaşmazlık devam etmekteydi. Bu denli uzun süren bir savaşın yaraları da bir o kadar derindi. Her iki ülkenin de kazandığı zaferler vardı, fakat zararları daha fazla ve kalıcı etkiye sahipti. Sosyo-politik sorunların yanı sıra, ordu ve kilise gibi kurumlardaki açmazlar da her geçen gün büyüyordu. Bu temel sorunlar elbette Fransa'da yaşayan halkın, toplumsal ve dini hayatını etkilemekte, o zamana kadar varlığını sürdürmüş olan otoritelerin ve buna bağlı olarak ekonomik hayatın değişim sürecine girmesine zemin hazırlamaktaydı. Değişim yavaştı ama savaşlarla hırpalanan Fransa'nın çehresi yenileniyordu. Vatansever duyguların olmadığı, daha doğrusu böyle bir kavramın pek yaygın olmadığı Ortaçağ döneminde, tüm ezberler bozulmak üzereydi. Bunun en temel sebebi olarak feodalite gösterilebilirdi. Tek bir hükümdara bağlı bir yönetimden ziyade, çoklu bir yönetim şekli olarak tanımlanabilecek feodalite düzeni ve daha sonra bahsedilecek olan bölünmüşlükler, halkın sahiplenebileceği bir ulus kavramının önünü kapatmaktaydı. Toplumun bilinçaltında açığa çıkan işte bu gereksinim sonucu, basit bir köylü kızı olarak tanımlanabilecek Jeanne d'Arc öncülüğünde, Fransa'nın ihtiyacı olan özgürlüğü ve bu ülkenin en belirgin karakteristiklerinden olan milliyetçilik duygusunun temelleri atılacaktı. Bununla beraber, ekonomik ve sosyal hayat, dini inançlar, kilisenin ağırlığı ve askeri taktikler değişecek ve yeni bir yüzyıla uzanan yol açılacaktı.

Jeanne d’Arc’ın doğumuna denk gelen tarihlerde (1412) Fransa’ya genel bir bakış yaparsak, öncelikle ülkenin kendi içinde ciddi bir ayrışma yaşadığını söyleyebiliriz. Öyle ki bu ayrım salt halk tabakasında değil, krallığın da kendi içinde iki ayrı hükümdarlığa bölünmesi olarak değerlendirilebilirdi. Zira yabancılarla olan savaşın yanında sivil savaş da yaklaşık yetmiş yıldır devam etmekteydi. Yabancılarla savaşta kuşkusuz ilk sırayı İngiltere almaktaydı.

Jeanne d’Arc’ın tutsak edilip yakılmasına sebep olacak bu düşmanlığın yanı sıra Fransa ile İskoçya arasındaki gerginlikten de bahsedilebilir. Fransa’nın İskoçya’nın iç işlerine durmadan karışması ve bunun yanında Flaman bölgesine müdahalesi söz konusuydu. Flemenler İngilizlerin hizmetinde olmak istiyor ve Fransa kralı yerine İngiliz kralını desteklemekteydi. Flemenlerin çıkarları bunu gerektiriyordu. İşte bu açmaz, çeperleriyle birlikte Fransa ve İngiltere arasındaki Yüzyıl savaşlarının başlamasına sebep olan temel etken olarak kayıtlara geçmekteydi.²⁵

V. Sackville-West *Saint Joan of Arc* adlı eserinde Fransa ve İngiltere arasındaki Yüzyıl Savaşlarını şöyle özetlemektedir:

“Yüzyıl Savaşları İngiltere’nin yüzyıl boyunca Fransa’yı kendi hükümdarlığı anlamına gelen tek bir güç altına alma girişimleridir. Hem miras gerekçelerini hem de askeri kuvvetlerini kullanmayı denemişlerdir. Uzun vadede hiçbir girişim başarıya ulaşmamıştır. Bir hiç uğruna çok miktarda kan dökülmüş, ve hatırı sayılacak ölçüde acı çekilmiştir. Yüzyıl Savaşları bu zamana kadar yapılmış en aptalca ve ihtiyatsız savaşlardan biridir”²⁶

İlk 80 yıl boyunca sayısız muharebe ve antlaşmaya sahne olan Yüzyıl Savaşlarının belirleyici çarpışmaları olan Poitiers, Crécy ve Agincourt muharebeleri, Jeanne d’Arc’ın Fransa’yı kurtarmasını zorunlu kılan olaylardandır. Bu sırada yapılan Tournai (1340), Brétigny (1360), Auxerre (1412), Arras (1414) antlaşmaları ve Calais (1347) ile Bruges (1375) ateşkesleri o karışıklıkta bulunan geçici çözümlerin içinde yer almaktaydı.

²⁵ Yüzyıl savaşları ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Kelly Devries, **Joan of Arc A Military Leader**, Great Britain, 1999, s.s 8-31

²⁶ V. Sackville- West, **Saint Joan of Arc** , London 1936, s.s 17-18

Tüm bu savaş ve antlaşmalar, Jeanne, Chinon'a doğru olayları kontrol altına almak için yola çıktığında yapılmış ve bitmişti. Bunlar arasında 1420 yılında yapılan ve Fransa'daki durum için hayati olan bölünmelerin ana kaynağı olan Troyes antlaşması önem teşkil etmektedir. Bu antlaşmanın şartları gereği İngiltere kralı V. Henry'nin Fransa'nın varisi olması ve Jeanne'ın gelecekte Reims'de taç giydireceği 'sözde' varis VII. Charles'ın göz önünde bulundurulmaması, ve 'üçlü birlik' diye tanımlanabilecek (Fransa kralı, İngiltere kralı ve Burgonya Dükü) ortaklığın onayı olmaksızın hiçbir antlaşma veya barış yapılmaması şart koşulmuştur. Bu antlaşma gerçek anlamda VII. Charles'ın Fransa'nın işlerinde hiçbir şekilde söz hakkı olmaması demektir. Sözle olmasa da 'piç' olduğu ima edilmişti.

Fakat V. Henry ve VI. Charles bu antlaşmanın sonuçlarını görece kadar yaşamadılar. Henry, 1422 yılının ağustos ayında Charles ise iki ay sonra ekimde vefat etti. Geriye dokuz aylık VI. Henry ve on dokuz yaşındaki VII. Charles kalmıştı. İki de bir ülkeyi yönetebilecek yaşta ve yetide değildi. Ayrıca VII. Charles akli dengesi yerinde olmayan babasının genetik mirasını almıştı ve oldukça beceriksiz olarak anılmaktaydı. Üstelik babasının kim olduğu da tam olarak bilinmemekteydi. Aşırı baskın bir yapıya sahip olan annesi Isabeau de Baviere tarafından aşağılanıyor ve saygı görmüyordu. Belki de doğru olan bu idi, aksi takdirde öz annesi onun 'sözde varis' olarak anılmasına izin vermezdi.²⁷

Bu hükümdarlık karışıklarının yanı sıra, halk da kendi içinde ikiye bölünmüştü. Burgonyalılar ve Armagnac'lar olarak ayrılan iki gruptan ilki adını Burgonya Dükü'nden, ikincisi ise Bernard d'Armagnac'tan almaktaydı. Öldürülen Orléans dükünün²⁸ üç oğlu adına liderlik etmekteydi. Güney ve batı Armagnac'ların, kuzey ve doğu Burgonyalı'larındı. Bu kişisel ve politik düşmanlık iki parti arasında öyle bir boyuta gelmişti ki, tüm milli duygular ölmüş ve doğal olarak Fransızların İngilizleri Fransa topraklarında tamamen atması gerekliliğini doğurmuştu. Bu

²⁷ VII. Charles'ın aslen VI. Charles'ın kardeşi olan Orléans Dükü Louis'nin oğlu olduğu iddiası o dönemin skandalları arasındaydı. Ayrıca anne Isabeau dahi bu sorunun cevabını veremiyordu. Tarihte böyle bir gerçeği resmi kayıtlarda deklare eden az sayıda pişkin kadından biri olarak anılmaktaydı.

²⁸ İki grup arasındaki düşmanlık, Burgonya dükü ve Orléans dükü arasındaki bir güç savaşına dayanmaktaydı ki, bu düşmanlık, 1407'de Louis of Orléans'ın John of Burgundy tarafından öldürülmesi ile artmıştır.

noktada İngilizlere yakın olan Burgonyalılar'ın da düşman olarak görülmesi doğal bir sonuçtu.

Genel bir sunuda bulunduğumuz bu tarihsel fon, kuşkusuz tek kişilik 'milli mücadele' gibi görünen Jeanne d'Arc davası ile birlikte tüm bir Fransız toplumunun fotoğrafını oluşturmaktadır.

Bu bakış açısıyla feodalite kavramına ve bunun Fransa'daki durumuna ilişkin de kısa değinilerde bulunmak gerekir. Daha önce de dediğimiz gibi Fransa, başta Yüzyıl savaşları olmak üzere, iç ve dış savaşlarla hırpalanmış, neredeyse yüzyıla yakındır varlık gösteren feodal düzen ve buna bağlı olarak kilisenin otoritesi azalmıştı. Bölünmüşlük ve çoklu hükümdarlık düzeni yerine tek bir kişiye bağlı bir yönetim arzu edilmekteydi.

Feodal ekonomik düzen genellikle, kapalı tarım ekonomisi olarak belirlenmiştir. Bir yandan barbar istilaları diye anılan Norman ve Macar istilaları²⁹, öte yandan İslam egemenliğinin etkisiyle doğu ticaret merkezleriyle bağlantıları kesilen Avrupa'da kendi içine kapalı bir ekonomik düzen gelişmiştir. Bu gibi istilalar ve ticaret yollarının kesilmesi ticaret hayatını söndürmüş tüccar sınıfının ortadan kalkmasıyla şehir hayatı bitme noktasına gelmiş ve kırsal alanlara ve köylere olan hareket sonucu, insanların büyük malikaneler etrafında toplanmıştır. Bu dönemde malikaneler kendi kendilerine yeten kapalı ekonomik birimler görünümündedir. Her türlü araç gereç ve ihtiyaç bu malikaneler içinde üretilmekte ve malikane sahibine bağlı köylülere ve serflere aynı yardım olarak verilmekteydi.³⁰

Feodal düzende sosyal yapıyı belirleyen özellik ise kişilerin toprakla olan ilişkileriydi. Toprağa sahip olan aynı zamanda siyasal iktidar sahibiydi. Toprak sahibi olmayan kimseler ise üzerinde yaşadıkları toprağın sahibine ekonomik, sosyal, siyasal ve hukuki yönlerden tabi ve bağımlı olarak yaşayan köleleşmiş kimselerdi. Toprak sahibi senyörlerin malikaneleri, büyük birer tarım işletmesi

²⁹ Norman Macar istilalarıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz, Marc Bloch, **Feodal Toplum**, çev: Melek Rıfat, Kırmızı Yay., İstanbul, 2007, s.65-66

³⁰ Ayferi Göze, **Siyasal Düşünce Tarihi**, İstanbul Hukuk Fakültesi Matbaası, İstanbul, 1982, s. 69-70

görünümündeydi.³¹ Kişilerin toprakla olan ilişkileri bu malikaneler ve onların iktidar sahibi senyörleri tarafından belirlenmekteydi.

Tabii bu toprak iktidarının siyasal yapısı da ülkedeki parçalanmayı açıklayan önemli bir özellikti. Bu bağlamda feodal düzen devlet iktidarının parçalanmış olduğu bir düzeni ifade etmektedir. Devlet iktidarı ve egemenliği kavramı yoktur, kişisel hizmet ve sadakat ilkesine dayanan feodal düzen devlet düzenine açıkça aykırıdır. İnsanlar merkezi bir otoriteye değil, toprak sahibi senyörlere bağlıdır. Toprağa sahip olan iktidara da sahip olur. Kamu hukuku ve özel hukuk değerleri birbirine karışmıştır; toprağın sahibi kişi, o toprak da yaşayan insanlar üzerinde egemenlik hakkına sahiptir, devlet kavramı bir ailenin özel malvarlığı içinde değerlendirilmektedir.³²

Kişilerin mal varlığı ile doğru orantılı bir iktidarlık, miras yoluyla ya da satın alarak diğerlerine geçtiğinden adalet kavramı da kişilere (iktidar sahibi senyörler) bağlı hale gelmiştir. Kişisel adalet, devlet adaleti ile yer değiştirmiştir. Bundan yola çıkarak adalet kavramının da parçalandığını söylemek doğru olacaktır.

Dile getirdiğimiz gibi, Fransa, feodal rejim yüzünden, toprak ve otorite bakımından tam bir parçalanma içindeydi. “*Ne sınırları, ne de politik, yönetim ve yargı yapısı modern bir devlet için gerekli olan birliği sağlamaya yetmiyordu.*”³³ Kralın, böyle bir durumda otoritesinin hiçbir ağırlığı yoktu, çünkü feodal prensler, gerçek bir hakimiyetle önemli bir rol oynamaktaydı. Fransa yıllardır, otoriteyi düklerle ve kontlara vererek bölge yönetimleri üzerindeki etkisini azaltmıştı. “Fakat siyasi açıdan belirtilmesi gereken bir husus, her ne kadar iktidar parçalanmış olsa da teoride kral iktidarının hiçbir zaman yok olmadığıdır. Feodaliteye bağlı haklar her zaman yerinde kullanılmış ve özellikle Fransa’da olduğu gibi, senyörlerden hiçbiri kendini kral ilan etmeye çalışmamış, bu anlamda feodalite yapısal sıkıntıları dışında Avrupa’da ciddi bir siyasal problem yaratmamış denebilmektedir.”

³¹ Feodal sistemle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz, **y.a.g.e.**, s. 68-81

³² Göze, **a.g.e.**, s.79

³³ Marcelin Defourneaux, ‘**La Vie Quotidienne Au Temps de Jeanne d’Arc**, Librairie Hachette, Paris, 1952, s.10

Marc Bloch *Feodal Toplum* adlı eserinde Fransa'daki feodal parçalanmayı şöyle tanımlamaktadır:

“Feodal parçalanmayı harekete geçiren en temel ilke, her zaman, bu yolla daha geniş iktidarların denetiminden kaçmış olan küçük gruplar üzerinde yerel ya da kişisel şefin iktidar kurmasıdır. Oysa genel olarak başkaldıran Aquitaine bölgesi bir tarafa bırakılacak olursa, Fransız krallığının tam anlamıyla kalbini oluşturan bölgeler, kırsal senyörlüğün çok eski tarihlerden beri var olduğu ve insanın insana ‘teslim olduğu’ rejimin üzerinde yeşereceği en uygun yer olan, açıkça tanımlandığında Loire ve Meuse arasındaki topraklardı. Gayrimenkulün çoğunluğunun ya tasarruf hakkı karşılığında verilen toprak ya da fief olduğu, çok erken tarihlerden itibaren, ‘özgür’ dendiğinde senyörsüz insanın değil, senyörünü seçme hakkına sahip olma ayrıcalığı bulunan insanın anlaşıldığı bir ülkede, gerçek bir devlete hiç yer yoktu.”³⁴

Tabii ki, feodal parçalanmanın tek sebebi, politik değildi, bunun yanında böylesi derin bir bölünmüşlüğe sebep olan ahlaki bir taraf da vardı. “*Hakiki kırsal yurttaşlık, feodal prenslikler çerçevesinde kesinlik kazanmaktaydı. Savaş ganimeti ya da miras olarak kalan topraklar, uzun süre aynı sülalede kalıyor ve bu, onların kişilik duyguları halini alıyordu.*”³⁵ Kısaca taşra yurttaşlığı, Fransız yurttaşlığından önce gelmekte, hatta bazen ona karşı durmaktaydı. İşte bu da ulusçuluk duygusunun gelişmesini engellemekteydi.

Feodal sistemin getirdiği, özerklikçi duygu, bağlı olduğu ulusal değil, aksine bölgesel olan otoritenin bir sonucuydu denebilir. Fakat 10. yüzyıldan beri süregelen feodalite, şimdi ülkenin içinde bulunduğu durum, sistemin aksayan yönleri ve tek bir hükümdar arzusuyla sarsılmakta ve değişmekteydi. Aslında bölgeselciliğin bu denli oturmuş ve hareketiz oluşu, birbiriyle çatışan grupların çıkarlarıyla doğru orantılıydı. Sistem en tepeden aşağıya doğru bir çeşit faydalar zinciriydi. Tabii, halkın her anlamda değişiklik istemesi, doğal olarak bu zincire dahil olan tüm çıkar gruplarını etkileyecekti. Halk derken burada orta sınıf kastedilmekteydi. 10. ve 15. Yüzyıllar arasındaki en önemli gelişme orta sınıfın güçlenmesi olarak kabul edilmekteydi. Bu sınıfın değişimi toplumsal koşulları ve bir takım kurumlarında doğal olarak değişmesini sağladı. Artık düzen ve güven isteniyordu. Bu düzen eskiden feodal lordlar ve soylular tarafından sağlanmaktaydı. Fakat bu güvenlik, askerlerinin köyleri

³⁴ Bloch a.g.e., s.706

³⁵ Bloch a.g.e., s.12

kasabaları yakıp yıkarak, buldukları her şeyi yağmalaması ile gerçekleşmekteydi. Lordlar kendi aralarında savaştıkça bundan olumsuz etkilenen halk oluyordu. İşte bu yüzden merkezi bir otoriteye ve ulusal bir devlete ihtiyaç vardı.

Uzun ve yavaş bir süreçte, lordlar topraklarını ve serflerini kaybetmişler ve güçlerini yitirmişlerdi. “*Bazı yerlerde kendi aralarında sürekli savaşarak herkesin hayrına olacak şekilde kendi kendilerini yok ediyorlardı,*” diyor Leo Huberman *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla* adlı eserinde. Lordların gücü azaldıkça Kral güçleniyordu. Bu da teoride kalan, fakat yok olmamış iktidarını pratiğe taşıma ve hükmetme yetisini tekrar kazanması anlamına gelmekteydi. Buna karşın, kralın bu güç donanımı, Fransa’nın bahsi geçen döneminde tam olarak etken değildi. Feodal sistemin kendi içinde yavaş yavaş yok olması ‘burjuva’ olarak adlandırılan orta sınıfın yükselmesine ve kralın bu burjuva sınıfı ile kurduğu maddi ilişkilerin oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Burjuvazinin yükselişi, o dönem Fransa’sının toplumsal yapısının etkileyen bir başat oluşumlardandır. Ne de olsa tüm bu karışıklık ve parçalanmışlık eninde sonunda toplumu etkileyecektir. Burjuvazi ile kısa bir bilgi vermek doğru olacaktır. Ki bu kavram, bahsi geçen ve yıllar içinde daha da yükselen bu sınıfın kral ile olan ilişkisi VII. Charles’ın ‘Burjuva Kral’ olarak anılmasına sebep olan şeydir.

XI. yüzyıldan başlayarak ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmeler olmuştur. Bu gelişmeler Haçlı seferleri sonucunda tekrar canlanan ticaret hayatına bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Bu değişiklikler kapalı tarım ekonomisinin yapısını değiştirmiş, ticaret ve el sanatları önem kazanınca paranın hakim olduğu hareketli bir ekonomi düzenine doğru gelişme başlamış ve yeni şehirler kurulmuştur. İşte bu noktada, ‘burjuva’ olarak adlandırılan yeni bir sınıf doğmuş ve giderek gelişmiştir.³⁶

Yoğun nüfus, yeni şehirleri, yeni şehirler alışveriş ve hareketli ticareti beraberinde getirmiş ve feodal sistem gitgide sarsılmaya başlamıştır. Senyörler serflerini yavaş yavaş azat etmekteydiler. Burjuvalar güç kazandıkça toprak sahipleri

³⁶ Göze, a.g.e., s.81

güçlerini kaybetmeye devam etmekteydi. Feodaliteye ait yazılı olmayan hukuk kuralları gelişen ve değişen ticaret hayatına uygun değildi. Böylelikle burjuva sınıfı kendi kurallarını oluşturmaya başladı. Kendi kurallarını koymakla beraber kendi mahkemelerini dahi kurup, hızlanan hayata ayak uyduracak düzenlemelere gitmişlerdi. Böylece burjuvazi kendi kural ve yasaları ile geleneksel toplum sistemi içinde ve feodalite karşısında sürekli ve düzenli geliyor ve büyüyordu.

Bu sınıf, ayrıca eskiden kral karşısında soyluların sahip olduğu hakları da ellerine alıyordu. Kiliseye karşı yenilik mücadelesine giriyorlardı. İşte böyle bir tavırla hem hükümdara hizmet etmiş, fakat bunun yanında da kralı, maddi olarak kendine bağımlı hale getirmiştir. Karşılıklı fayda ilişkisine bağlı olarak kendi siyasal gücünün sınırlarını belirlemiştir.³⁷

Fakat tüm bu gelişmeler ve ilişkiler ağının yanında, toprakla uğraşan feodal sistemin köylüleri de, zanaatkar, esnaf, tüccar da işine devam etmek istiyordu. Bunu da özgürce yapmak istiyorlardı. Merkezi bir yönetimin belirlediği kurallar ve kanunlarla kendi haklarını elde etmek istiyorlardı. Kısaca, birlik getirecek merkezi bir hükümet istiyorlardı. Bu da beraberinde ulusal birlik arzunu ortaya çıkaracaktı. Aslında herkesin yavaş yavaş hissettiği eksiklik aslında tek bir vatana tek bir merkeze ait olmak ve yurdunu bilme isteğiydi. Leo Huberman *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla* adlı eserinde bu ulusal bilincin uyanışını bu çalışmanın konusu olan Jeanne d'Arc üzerinden örnekleyerek anlatmıştır:

“Fransa’da lordlar özellikle güçlüydü ve İngiltere’yle Yüz Yıl Savaşları sırasında en güçlüleri olan Burgonya Dükü İngiltere ile ittifak kurarak Fransa Kralına büyük kayıplar verdirmişti. İşte Burgonya’nın Fransa’nın bir parçası olmasını isteyen Jeanne d’Arc, düke şöyle bir mektup yazmıştı: “ Jeanne sizin... Fransa Kralıyla uzun, doğru ve güvenli bir barış yapmanızı istiyor...bütün yüreğimle, kutsal Fransa Krallığına karşı savaşmamanızı rica ediyorum.” Jeanne, Fransız ordusuna Fransızlık duygusu ve inancı vererek, yüreklendirerek,kralın davasını bütün Fransızların davası haline getirerek, herkesi Fransa’nın davası için kendi kadar fanatik olmaya çağırarak vatanına hizmet etti. Jeanne’nın “ bir damla Fransız kanı döküldüğünü gördüm mü saçlarım diken diken oluyor” gibi sözler söylediğini işiten, feodal bir lord hizmetindeki bir asker, lordunun ötesine bakıyor ve Fransa’ya, Vatan’ına

³⁷ Henri Pirenne, **Ortaçağ Avrupa’sının Sosyal ve Ekonomik Tarihi**, çev: Uygur Kocabaşoğlu, Altıncı basım, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 56- 69

bağlılığını düşünüyordu. Böylece ulusçuluk bölgeciliğin yerini aldı ve birleşik bir krallığın başında güçlü bir hükümdar egemenliği başladı.³⁸

Jeanne d’Arc’ın, kahraman oluşunun ardındaki siyasi ve ekonomik koşullar anlatılırken, kendisi de ulusçuluğun yükselişinde örnek olarak anlatılmaktadır. Tabii ki siyasi ve ekonomik tablo dışında devletin de üstünde olan, kuşatıcı özelliği ile kilise durmaktaydı. Zaten, Jeanne’nın sonunu hazırlayan en önemli güç de kiliseydi. Artık devlet ve kilise birbirleri ile rekabet eden iki büyük güç olmuştu. Kilise halktan aldığı vergilerle oldukça zengindi. O dönemde kilise tüm toprakların üçte biri ile yarısı arasında bir kısmına sahipti ve vergi vermiyordu. Ayrıca askeri mahkeme ve kilise mahkemesi tartışması da vardı. İki mahkemenin kararları zaman zaman birbirine uymuyordu. Ve dahası Papa, ülkenin iç işlerine de karışıyordu.

Halkın da kiliseye olan güveni sarsılmıştı. Zira söyledikleri ve yaptıkları birbirini tutmuyordu. Halk kilisenin zengin olduğunu ve bu parayı kendi menfaatleri için kullandığını biliyordu. Peki halka yansıyan bu gerçeklerin dışında Ortaçağ din anlayışı ve kilisesi ne durumdaydı? Papa(lar), rahipler, politik rahip olma kavramı, dine bakış açısı ve kilisenin kendi başına erk sahibi olması, ayrıca Jeanne d’Arc’ın davasını etkileyen işleyiş ve o dönemde yetişen, görev yapan birkaç belirgin ismin geçmişi kiliseyi ve dine bakışı anlamakta önem teşkil etmektedir.

Öncelikle, o dönemde din evrenseldi. Hristiyan olan her çocuk, otomatik olarak Katolik Kilisesi himayesine girmektedir. Başka bir şansı olduğu da söylenemezdi. Ne olursa olsun bu kiliseye vergi verilir, onun kurallarına ve yönetmeliklerine bağlı bir hayat yaşanırdı. Herhangi bir yerdeki kilise ayini ile oradan çok uzak bir yerdeki ayin neredeyse aynıydı. Dine karşı hiçbir devlet sınırlaması yoktu.³⁹

Ortaçağ toplumu, yaşamın her alanında dinle bütünleşmiş bir görüntü içindeydi. Hiçbir şeyin dine ve onun yer yüzündeki temsilcilerinin adına ve saflığına leke sürmesine izin verilmemekteydi. Fakat bu durum, Ortaçağın sonlarına doğru

³⁸ Leo Huberman, **Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla**, çev: Murat Belge, Yedinci basım, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 92

³⁹ **Y.a.g.e.**, s.83

değişmeye başladı. Kilisenin maddesel ve manevi varlığına her anlamda saldırılar oluyordu. Bu, yukarıda sayılan sebeplerin yanında, aynı zamanda kendini hissettirmeye başlayan Protestan reformunun da habercisiydi.

Bunun dışında o dönemde ‘Büyük Bölünme’⁴⁰ olarak adlandırılan dini anlamda bir bölünme ve parçalanma da yaşanmaktaydı. 1376 yılından beri iki Papa Tanrının gerçek varisliği için tartışa dursun, devletler de kendi politik çıkarları doğrultusunda tavır almaktaydılar. Fransa kralı ve akrabaları Avignon Papasını tanıırken, İngiltere ve Almanya Romalı Papayı kabul etmekteydi. Bu ayrım halkta kime inanmak gerektiği ile ilgili sıkıntı yaratıyor ve iki taraftan hangisine inandıklarında cehennem azabından kurtulacakları sorusunu akıllarına getiriyordu.

Bu noktada Fransız Kilisesinin rolü Hristiyan dünyasında büyüktü. Uzun zamandır kraliyetin kötü yönetiminden şikayetçiydi. Armagnac ve Burgonya anlaşmazlığı sürüyor ve özellikle Armagnaclar dinsel bölünme olaylarında rol alıyorlardı. Kilisenin tek amacı barışı kurup korumaktı. Bu yüzden o dönem otoritesini Troyes Antlaşması şartlarına göre İngilizlerin Fransa krallığı üzerinde tek hak sahibi oluşunu desteklemek istiyordu. Bu, çıkar meselesi değil, birlik sağlama çabasıydı. Ki bu, hristiyan dünyasında karışıklığa yol açan bu soruna kesin bir çözüm getirme çabası. Jeanne d’Arc’a Rouen’de “İngilizlerin Tanrısına inanıp inanmadığını” soran tuzak soru aslında bir anlamda kilisenin tüm karışıkların üzerinde bir güce sahip olduğunu kanıtlama çabasıydı. Yönetici Bedford, sürekli Üniversitenin desteğini alarak öğretmenleri, rahipleri İngiliz monarşisine yaklaşılmasını sağlamak için görevlendiriyordu. Böylece ortaya içinde Jeanne’in davasında önemli rol oynayan Pierre Couchon’un ve Louis de Luxembourg’un da bulunduğu ‘Politik Papaz’ diye adlandırılan ve Fransa lehine olan dini krizi yönetmekle görevli bir papaz kavramı çıktı.

Bu politik papazlardan biri olan Pierre Couchon, kariyerini bu krizleri çözmeye adanarlardan biriydi. Couchon, o sırada Paris üniversitesinde öğrenciydi ve Üniversite adına bu krize çözüm getirmek üzere görevlendirilmişti. Diğer

⁴⁰ Bkz. Server, Tanilli; **Yüzyılların Gerçeği ve Mirası II. Cilt Ortaçağ: Feodal Dünya**, Sekizinci basım, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2008,s. 359-361

teologlarla birlikte Avignon elçiliğine, XIII. Benoit'ı papalık tacından vazgeçmesi konusunda uyarmak üzere gönderildi. O dönemde Couchon, Burgonya tarafı ile bağlarını koparmış ve 1414 yılında Paris'ten sürgün edilmesine yol açan ayaklanmalarda aktif rol almıştı. Buna karşın Jean Sans Peur tarafından affedilip, Constance konseyine dükü temsilen ve Paris'te Armagnac'lara karşı yürütülen savaşa gönderildi. 1418'de, kralın isteği üzerine, Paris'e döndükleri esnada Burgonyalılara eşlik etti. Bu sırada durumu gayet parlaktı. Saint Etienne de Toulouse'un kilise papazlığı, Chartre, Chalon, ve Beauvais Başdiyakosluğu, Dijon'daki Burgonya şapeli papazlığını yapmaktaydı. Ayrıca, Üniversite Papa V. Martin'e Couchon'u menfaatlerini gözetmek için izin vermesinde aracılık etmişti. Papa V. Martin Couchon'un büyük rol oynadığı, Constance konseyi tarafından seçildi. En son 1420'de Beauvais Piskoposu olarak seçildi. Bedford'un adamlarından biri haline geldi ve yıllık bin lira maaşla VI. Henri'nin konseyinde görev aldı.⁴¹ Jeanne d'Arc'ın ilk başarısı ardından, Beauvais'nin Armagnac'lar tarafından işgali ardından ruhani bölgesini tamamen terk et zorunda kaldı ve İngiliz hükümeti tarafından çok başka görevler için- bunlardan biri Jeanne d'Arc davasını yürütmekti- Rouen'e gönderildi. İyi hizmetleri karşılığında daha sonra başka bölgelerin sorumluluklarını da aldı. Couchon her zaman İngiliz kralına sadık kaldı. Daha sonraları, 20 yıldan uzun zamandır hapsedilmiş olan Orléans dükü ve Fransa ve İngiltere krallığı arasında barış için uğraştı. Ne Jeanne d'Arc davası ne de İngiliz davasına olan bağlılığı kariyerine zarar verebildi. 1442 yılında onurlu bir şekilde öldü. Jeanne d'Arc'ın itibar davasında bazı şahitler, onun hatırasını ezdirmemek için özen gösterdiler.

Couchon, bu politik papazlardan, Jeanne d'Arc davasını ilgilendiren tek papaz değildi. Jeanne d'Arc'ı İngilizler'e teslim eden, Burgonya komutanının kardeşi Louis de Luxembourg'ta en az Couchon kadar iyi bir kariyer yapmıştı. Burgonyalılara bağlı olarak 1422 yılında Londra'da VI. Henri'yi İngiltere ve Fransa kralı olarak iktidara gelişini kutlamak üzere elçiliğe gönderilmişti. Kralın mühürçüsüydü. Therouanne piskoposluğunun yetkilisi olarak, Paris'te yaşadı. Jeanne'nın Parise yaptığı etkisiz çıkartma sırasında Bedford'un savunmada en çok güvendiği adam olmuştu. Fransa'da hiçbir zaman barış istemediği yönünde

⁴¹ Defourneaux, a.g.e., s.s. 163-164

söylentiler de ortaya çıkmıştı. 1436'da Fransızların Paris'e geldikleri esnada kaçıp, Rouen'i kazanmayı başarır fakat büyükşehirde Ely piskoposluğunu tercih etmişti. Bu onun VI. Henri'nin affını kazanmasına, Fransa'daki kayıpları telafi etmek için yüklü bir nafaka almasına yaramıştı. Luxembourg, içinde bulunduğu koşullar dahilinde parlak yaşam sürdürdü ve 1448'de öldü.

Görüldüğü üzere, Ortaçağ Fransa'sında, devlet ve dini otoriteler birbirleri ile yarışır haldeydi. Konumuzu bağlarken, Kurt Schilling'in şu sözlerine yer vermek gerekir. Schilling, *Toplumsal Düşünce Tarihi* adlı eserinde, ortaçağ din anlayışı ile ilgili, karışık gibi görünen bu ikilemi şöyle açıklamaktadır:

“İsa-Kral'ın yönetiminde dünyanın kutsanmış örgütü, bu dünyadaki ereklere yönünden , siyasal alanda ikiye ayrılmıştır: imparator ile papa. Modern düşünceye göre bunların görevleri dünyasal ve manevi iktidar olarak birbirinden ayırt edilebilirdi; fakat bu, Ortaçağ anlayışından uzak kalan bir kavramdır. Ortaçağ tarihi, çatışmalarında olduğu kadar ahenginde de, ancak bu iki iktidarın karımı temeli üzerine oturtulursa anlaşılabilir nitelik kazanır. Gerçekten çatışmalar bize görüldüğü kadar apaçık, çözüm yolları da o kadar basit değildir. O da erkini, tıpkı papa gibi ve aynı derecede vasitasız olarak tanrıdan almıştır çünkü artık o, bir Hristiyan monarktır. Gerçi evet seçimle başa gelmiştir ve herkesin onayını alamadığı olur ama, görevi monark niteliğiyle kutsanmış bulunmaktadır... gerçek ve tek monark, tanrı yani bu dünyada da öteki dünyada da kral ve yeryüzünün efendisi olan İsa'dır. Ve imparatorun görevi de doğrudan doğruya onun tarafından kutsanmıştır.; imparator dokunulmaz niteliğe sahiptir çünkü her türlü direnme hakkına rağmen, evrenin gerçek kralı olan İsa'nın yeryüzündeki temsilcisidir. Papa da, İsa'nın yeryüzündeki doğrudan doğruya temsilcisidir. Onun iktidarı da tıpkı imparatorun iktidarının içle alanı kapsamaması gibi, dünyasal alanı da kapsar. İmparatorluk topluluğunun temel bağı olarak dürüstlük aynı zamanda hristiyan inancının da bir erdemidir ve böylece papanın yargı hakkına bağlı bulunmaktadır. Bununla birlikte imparatorun ve papanın görevleri, dünyasal iktidar ve manevi iktidar olarak birbirinden ayrılır ama ancak eğer önceden birliği kabul edilmişse. İşte o zaman Ortaçağ tarihindeki kavgalar ve iç savaşlar doğru bir açıdan görülebilir.”⁴²

1.2 Jeanne d'Arc'ın Çocukluğu

Lorraine, Vosges dağları ile yan yana bir bölgeydi. Bu Fransız topraklarındaki nehirlerin, her denize çıkışı vardı. Etrafı sık ormanlarla çevriliydi. Bu

⁴² Kurt Schilling, *Toplumsal Düşünce Tarihi*, çev: Nihal Önal, (Birinci basım), Varlık Yayınları, İstanbul, 1982, ss.166-167

ormanlarda, kutsal Luxeuil ve Remiremont manastırları vardı. Daha sonraları, Kutsal Roma İmparatorluğunun prensesi olan başrahibe tarafından yönetilmişti. Bu bölgede büyük bir hakimiyeti ve mükemmel bir feodal alanı vardı ve uzunca bir süre Lorraine dükü, bu kadın lordun vassalı olarak görev yapmıştır.

İşte tam olarak Lorraine'in Vosges bölgesi ve düzlük bölge arasında, yani Lorraine ve Champagne arasında Domrémy adlı kasaba Jeanne d'Arc'ın dünyaya geldiği yerd. Meuse nehrinin iki yakasında bir kilisenin etrafına kurulmuş bir kaç evden oluşan mütevazi bir yerd. Nehrin etrafında on ittifaktan oluşan dört tane Domrémy vardı. Üçü Toul piskoposluk bölgesinde, biri de Langres bölgesindeydi. Meuse nehri Lorraine ve Champagne arasında bir sınır çizgisi olduğu gibi kral ve dük arasında da davalı bir bölgeydi. Ayrıca, davalı grupların sınırları, Burgonya partisine ait son kasaba olan Domrémy'ye uzak değildi. Diğer kalanı VII. Charles'ı tanıyordu. Lorraine ve Champagne arasındaki bu hudut, durmadan savaşların acılarını çekmekteydi. Doğu ve batıda Neufchateau'nun hakimiyeti için kral ve dük arasında, kuzeyde ve güneyde Burgonya'lılar ve Armagnac'lar arasındaki savaşların izleri silinmemişti.⁴³ Bu kasabada yaşayan halk, kralın öncelikli konusuydu. Aslında bu, onların kimseye ait olmadığını ve kimse tarafından korunmadığının bir göstergesiydi.

Jeanne, zengin bir ailenin çocuğu değildi. Babası Jacque d'Arc ve annesi Isabelle Romée'nin beş çocuğunun en küçüğüydü. Pierre, Jean ve Jacquemin adında üç ağabeyi ve Catherine adında bir kız kardeşi vardı.

Jeanne, sakin ve neşeli bir çocukt. Herkes tarafından sevilirdi. Okula gidememişti, fakat annesi ona iyi bir Katoliğin bilmesi gereken duaları ve ev işlerini öğretmişti. Küçük Jeanne günlerini ailesine ev işlerinde yardım ederek ve boş zamanlarında köyün etrafındaki kırlarda oynayarak geçiriyordu. Çalışkan ve yardımseverdi. Yardıma ihtiyacı olan herkese hiç düşünmeden yardım ederdi.

⁴³ Jules Michelet, **Joan of Arc**, University of Michigan Press, Michigan and Newyork, 1957, s. 5-7.

Jeanne dindar bir çocuktur. Daha küçük yaşlarından itibaren Tanrı ve kiliseyle bağı oldukça kuvvetliydi. Kırlarda oynarken kilise çanlarını dinler, bundan büyük bir zevk alırdı. Çocukluğuna tanıklık edenler onun sık sık kiliseyi ziyaret ettiğini söylüyorlardı. Papaz Henri Arnoul,ifadesinde “... *Jeanne sık sık gönüllü bir şekilde günah çıkartırdı; bana dört kere günah çıkarmaya geldi: üç defa oruç zamanı ve bir kere de kutlama için; Tanrıya inanan iyi bir kızdı; kiliseye geldiğinde çarmıhtaki İsa'nın önünde yerlere eğilir, ellerini birleştirir, yüzünü ve gözlerini İsa'ya ve Kutsal Meryem'e çevirirdi...*”⁴⁴ Yine bir başka görgü tanığı olan kilise malları yöneticisi Perrin Drappier Jeanne'la ilgili şöyle demiştir. “... *Bakire Jeannette, ilk gençliğinde, babasının evinden ayrılana kadar, iyi, onurlu, mütevazi, mutasıp bir kızdı. Tanrı'ya inanırdı... Kiliseye sık gelir ve günah çıkartırdı. Beni gördüğünde sessizce bana kilise çanlarını daha uzun çalarsam bana istediğim iyiliği yapacağını söylerdi.*”⁴⁵

Hayata kutsal bir amaç için gelmiş gibi yaşadığı söylenebilirdi. İnsanlarla ilişkileri hep çok iyiydi. Gönüllü olarak köydeki insanların hayvanları ile ilgilenir, evde annesiyle yün ve kenevir işleri yapardı. O zamanlar Jeanne'ın en yakın arkadaşı olan ve kendisinden üç ya da dört yaş küçük olan Haumette, “*babasının evine gittim ve onunla birlikte uyuduk... çok iyi bir kızdı, sade ve tatlı. Kiliseye ve kutsal yerlere gitmeyi severdi. Diğer kızlar gibi ev işleri yapar, yün sarardı... sık sık günah çıkartmaya giderdi...kiliseye çok gittiği ve kendini adanmış olduğu söylendiğinde kızarırdı,*”⁴⁶ şeklinde bir açıklamada bulunmuştur. Jeanne'nın hayatının sıradan bir köylü kızından farkı yoktu. Ne de olsa sıradan bir çiftçi ailesinin kızıydı. Sahip olduğu iyiliği ve terbiyeyi ailesinden almıştı. Herkes onun yardımseverliğinin ve iyiliğinin farkındaydı.

Ormanların yanında olan köylerindeki evlerinin kapısından baktığında, eski meşe ağaçlarını görebiliyordu. Büyük bir kayın ağacının yanında bir çeşme vardı. Peri ağacı olarak adlandırılan bu ağacın yanına küçük kızlar oynamak için gider ve dallarına halkalar takıp şarkılar söylerlerdi. -*Efsaneye göre, eskiden ormanda yaşayan kadınlar oranın sahipleriymiş, sonra ormana girmeleri yasaklanmış ve*

⁴⁴ Régine Pernoud, **Vie et Mort de Jeanne d'Arc**, Librairie Hachette, Paris, 1953, s.112-113

⁴⁵ **y.a.g.e.**, s.113

⁴⁶ Michelet, **a.g.e.**, s.8

günahlar yüzünden sürülmüşler.- Kilise papazı da kızları sürekli bu yerden uzak tutmaya çalışırdı. Yılda bir kez gelip bu çeşmede ayin okurdu. Bu ağaç ve çeşme, Jeanne'nin ileride cadılık ve büyücülük ile suçlanmasına neden olacaktı.

Jeanne'nin ailesi de kendisi gibi sakin, dindar ve iyi insanlardı. Köyde onları tanıyanlar Jacques ve Isabelle çiftinin çok düzgün insanlar olduğunu ve itibarlarının da çok iyi olduğunu söylüyordu. Komşu bölgenin papazı Dominique Jacob onları, *"...Jacques ve Isabelle çifti iyi katoliklerdi ve herkes tarafından sevilirdi. Haklarında her zaman iyi konuşmalar duymuşumdur,"* şeklinde tanıtmaktaydı. Ayrıca Jeanne'nin vaftiz annelerinden Béatrice de, *"Jeanne, Domrémy'de, namuslu ve yiğit Jacques d'Arc ve Isabelle'in çocuğu olarak dünyaya geldi. Kendi yağlarında kavruktan fakat zengin olmayan bir aileydi..."*⁴⁷ yakıştırmasında bulunmuştu. Yine, Jean Joyart'ın karısı ve aynı zamanda Jeanne'nin arkadaşı 46 yaşındaki Mangette ise şu açıklamayı yapmıştı:

*"babamın evi, Jeanne'nin evinin bitişiğindeydi ve Jeanne'ı tanıyordum, sıklıkla onunla beraber ip gerer ve gece gündüz diğer ev işleriyle meşgul olurduk; Hristiyan olarak yetiştirilmişti ve birçok iyi özellikleri vardı, kendi isteğiyle sık sık kiliseye giderdi ve babasının parasından kiliseye bağış yapardı. İyi, mütevazı ve dindardı. Gönüllü çalışırdı ve kendi vazifelerini yerine getirirdi; yün eğirir, hasat zamanı çalışır ve bazen de sırası geldiğinde hayvanlarla ilgilenirdi."*⁴⁸

Jeanne d'Arc'ın çocukluğu ve geldiği yerle ilgili tarihçilerin aktardığı bilgiler hemen hemen birbiri ile aynıdır. Bunun sebebi, Jeanne'nin kendi ifadelerinin ve onu tanıyan, yanında bulunan kişilerin ifadelerinin resmi kayıtlara dayanmasıdır. Dava sürecinde, öncesinde ve sonrasında yapılan soruşturmalarda alınan ifadelerin tamamı gerçeklere dayanmaktadır.

Jeanne'nin fiziksel özellikleriyle ilgili ise değişik kaynaklarda birbirine yakın, fakat yer yer değişkenlik gösteren bilgiler bulunmaktadır. Ancak genelde orta boylu, kalın vücutlu, kaslı ve yapılı bir genç kız olduğu belirtilmektedir. Gözleri birbirinden uzak ve saçları siyahtır. Sol kulağının arkasında kırmızı bir leke olduğu bilinir. Sesi tatlı, yumuşak ve rahatlatıcıdır. Tabii, fiziksel özelliklerinin genel olarak tahmini

⁴⁷ Pernaud, **a.g.e.**, ss. 111-112

⁴⁸ Pernaud, **a.g.e.**, s.17

olmasının sebebi, onu görenlerin sürekli zırhlar ve kask içinde görmeleridir denebilir. Jeanne ile ilgili yazılan kaynaklara ve tarih kitaplarına bakıldığında hep bu asker kıyafetleri içindeki halinin tanımlandığı görülmektedir. Léon Denis *Jeanne d'Arc Medium* adlı kitabında Jeanne d'Arc'ı resmeden ya da heykelini yapan sanatçılardan örnekler verirken şöyle der: “*Büyük sanatçıların bazen kendinden emin içgüdüleri oluyor; gerçeğin ışığını takip ediyorlar, böyle bakıldığında sanırım onlar da medyumlar.*”⁴⁹ Jeanne d'Arc'ın fiziksel özellikleriyle ilgili bilinenler bundan ibarettir.

Kişiliğine ilişkin olarak ise, temelde onunla tanışan herkesi etkisi altına alan durgun ve derin bir davranış özelliğinin ön plana çıktığı söylenebilir. Derin bir Hristiyanlık duygusuna sahip olan Jeanne'nin insanlara yaklaşımı etkileyici ve derindi. Mütevazilik, çalışma aşkı, ve boyun eğmemek onun hayatının neredeyse temel taşlarıydı. Dış güzellikten çok iç güzelliği olan ahlaklı ve namuslu bir genç kız olduğu da söylenmiştir. Yine çok az konuştuğu ve bilge bir tavrı olduğu da sıkça söylenenler arasındadır. Konuştuğu zaman sesinde tarif edilemeyen bir tını olduğu ve bu şekilde insanların içine işlediği aktarılmıştır. Bazı yazarlar tarafından hırçın ve dik kafalı bir karakter gibi gösterilse de, temel kaynaklara bakıldığında yumuşak ve ılımlı bir genç kız olarak tarif edildiği dikkat çekmektedir.

Bu küçük köyde, Jeanne ve diğer insanlar savaş gerçeğiyle de yüz yüzediler. Savaş, insanların her an tetikte olması, kuşatılma korkusu ile yaşaması demektir. Jeanne, yolu oradan geçen savaş mültecilerine de yardım eder, onlara kendi yatağını verir, kendisi samanlıkta yatardı.

Böylelikle şahit olduğu olaylar sayesinde savaşın ne demek olduğunu anlıyordu. Hristiyan karşıtı durumları, bölünmeleri ve herkesin insan öldürmek gibi büyük bir günah işlediğini görüyordu. Tanrının bunca zulme nasıl izin verdiğini aklı almıyordu. Herkesin bildiği Krallığın bir kadın (İsabelle de Bavaria) tarafından mahvedileceği ve kurtuluşu bir bakire tarafından bulacağına dair bir söylenti

⁴⁹ Denis, Leon, *La Vérite sur Jeanne d'Arc*, Libraire Paul Leymarie, Paris, 1923, s.338

dolaşıyordu ortalıkta. Bu vahiy büyüdü, gelişti ve Jeanne’ın yaşadığı kasabaya kadar ulaştı. Krallığı Lorraine’den bir bakire selamete kavuşturacaktı.

1.3 Jeanne d’Arc’ın Medyumluğu ve Dini Yönelişleri

Jeanne d’Arc çok basit şekilde ifade etmek gerekirse “ *İyi bir Hristiyanım ve iyi bir Hristiyan olarak öleceğim,*”⁵⁰ şeklinde ifade edilen yaşadığı dönemin dini anlayışına sahipti. Bu anlayışta olan genç bir Fransız kızı olarak davasında özellikle onu, inancıyla ilgili suçlayan Engizisyonculara da bu cevabı vermeyi uygun görmüştür. Jeanne, kendi döneminin dini gereklerini gönülden ve harfiyen yerine getiriyordu.

Aslında kısa hayatında ona yardım eden de, onu ölüme götüren de inancı; daha doğrusu neye inandığı olmuştur. Sadece Tanrıya inanması ve tek otorite olarak onu kabul etmesinde belki dini açıdan bir sakınca yoktu, fakat Ortaçağda yaşayan biri olarak öncelikle Tanrıya olan inancıyla arasına Kiliseyi koymak zorundaydı. Fakat Jeanne, inancını yaşamak için bu yolu seçmedi. Tanrıyla arasına doğrudan bir bağ koydu ve görünmeyenlerin korumasında inancını sadece bu yolla yaşamayı seçti. Görünmeyenlerin gücünün her zaman yardımcısı olduğuna inandı. Bu, tüm hayatını, bütün hareketlerini ve hayata bakışını etkiledi.

Rouen duruşmasında yargıç Beauvais ona:

“Jeanne, Kiliseye boyun eğmek istiyor musun?” diye sormuş Jeanne ise cevap olarak:

“Ben sadece Tanrıya hesap veririm, bana her zaman ilham veren Tanrıya!” demiştir. Konuşmanın devamı şöyle gelişmiştir.

“Evet, bu çok ciddi bir ifade. Tanrıyla senin aranda Kilise var. Evet ya da hayır Kiliseye itaat ediyor musun?”

“Tanrı ve aziz ruhları sayesinde Fransa’yı selamlamak için Krala gittim. Oradaki yani yukarıdaki kilisede yaptığım ve söylediğim herşeyin hesabını veririm!”

“Yani böylece Kiliseye itaat etmeyi reddediyorsun; şeytani görüşlerini inkar etmeyi reddediyorsun”

⁵⁰ Denis, a.g.e., s.245

“Ben sadece Tanrıya hesap veririm. Görülerimde kim varsa, başka kimsenin yargısını kabul etmiyorum.”⁵¹

Görüldüğü gibi Jeanne Kilise kurallarına uysa da, aslında Tanrıya olan inancının bir şekilde insanlar tarafından manipüle edilmesinin yanlış olduğuna inanmaktaydı. O, öncelikle Tanrının hizmetindeydi.

Jeanne, görünmeyen güçler ve içindeki tanrı sevgisi sayesinde, aslında diğer insanlardan çok daha ileride ve derin bir din anlayışı ile doluydu. Hareketlerinin, ilişkilerinin ve misyonun farkına varma ve bunu özümseme imkanı buluyordu. Görünmeyen dünya ile içinde olduğu ilişki ona bir çeşit güç ve cesaret veriyordu. Jeanne duruşunu, görünmeyenlerden aldığı güven ile belirlemekteydi.

Jeanne d’Arc için dini duygular, hiçbir şekilde sömürülmemeliydi. Din ve inanç kişi ve Tanrı arasındaydı ve öyle de kalmalıydı. “*Efendimize gereksiz yere dua etmem,*”⁵² diyerek bu tavrını açıkça dile getirmiştir. Jeanne, çok sık kiliseye gider ve dua ederdi fakat bu anlar onun için sonsuz bir sessizlikte yaratıcısı ve inandığı tek otorite olan Tanrısı ile başbaşa kalma fırsatıydı.

Dini inancının temelleri, kendisi gibi iyi bir katolik olan annesi tarafından atılmıştı. Ona duaları ve kiliseye gitmeyi öğreten oydu. Jeanne davası sırasında, “*İnancımı annemden başkasından öğrenmiş değilim,*”⁵³ demiştir. Görünmeyen güçlerden ve duyduğu seslerden kimseye bahsetmemiştir. Buna yaşadığı köydeki peder de dahildir. Yaşadıkları her zaman kendisinde kalmış ve kendisini ilgilendirmiştir. “*Vahiylere inandığım için, bu konuda piskopos ya da pederin tavsiyesine ihtiyacım yok,*”⁵⁴ diyerek vahiylere olan inancının tam olduğunu göstermiştir. Bir yandan bu kadar inançlıyken, öte yandan kendisine yapılan ‘cadı’ yakıştırmasından bir türlü yakasını kurtaramamış; kendisinin cadı olmadığına insanları inandırmayı başaramamıştır. Yargıçlar onu haksız çıkarmak için ellerinden gelen her şeyi yapmışlar ve onu sorularıyla köşeye sıkıştırmışlardır. Oysa, Jeanne

⁵¹ Denis, a.g.e., s. 247-248

⁵² Denis, a.g.e., s. 255 .

⁵³ Denis, a.g.e., s. 256

⁵⁴ Denis, a.g.e., s. 256

için tek yaratıcı ve yargıç Tanrıdır. Tek istediği ona hesap vermek için beklemektir. “*Yargıcımı bekliyorum. O göklerin ve yeryüzünün Kralıdır,*”⁵⁵ demiştir. İnancını ve Tanrının gücünü tüm saflığı ile tanımlamıştır. Bu saf ve gönülden inanan hali, etrafındaki herkesin kötü niyetine kurban olmuştur. Yapmaya çalıştığı iyiliğin ve ülkesi için gösterdiği cesaretin karşılığında zor durumlara düşmüştür. Sadece diğer herkesten farklı olarak, kilise olmaksızın sadece Tanrıyı tanıması ve vahiylerin rehberliğinde hareket etmesi onun sonunu hazırlamıştır.

Sonuç olarak Jeanne d’Arc’ın bağımsız bir şekilde Tanrı ile olan ilişkisini gerçek bir Hristiyan olarak yaşaması onu herkesten farklı kılmıştır. Onun tek söylediği, “*Sadece Tanrıya hesap veririm,*” olmuştur. 15. yüzyılda, katı bir din ortamında yaşayan bu genç kız, sadece kendinin duyduğu seslerle konuşarak ve görünmeyen güçlerin yardımını kabul ederek ruhlar dünyası ile bağlantıya geçmiştir. Bunun için kilise adamlarının ya da kilisenin aracılığına gerek duymamış, aksine tüm kalbiyle Tanrıya inanmış ve bu yolda elinden geleni yapmıştır.

İnanan ve kendini Tanrı sevgisiyle dolduran Jeanne d’Arc, varlığı ve yaptıkları ile gerek siyasi, gerek dini anlamda tehdit oluşturmuştur. Onun varlığından rahatsız olan komutanlar ve egolarının sarsıldığını düşünen din adamları, onu hak etmediği bir sonla cezalandırmışlardır. O dönemde asla anlayışla karşılanmayacak vahiylerinin ve medyumlüğünün kurbanı olmuştur. Bağımsız, fakat derin inancı kısacık hayatında onu mutlu etmiş, fakat aynı zamanda da sonunu getirmiştir.

Jeanne, ilk düşünüyü gördüğünde yaz mevsimi ve gün ortasıdır. Hava temiz, güneşli ve ıslık ıslıktır. Jeanne evden kiliseye doğru giden yolda dualar söyleyerek ilerlerken, “*Jeanne, Tanrının kızı, iyi ve bilge ol. Sık sık kiliseye git. Tanrıya olan inancını yitirme,*” diyen bir ses işitir. Önce korkar. Sonra kafasını gökyüzüne kaldırır ve meleğe benzeyen birtakım şekiller görür.⁵⁶

Jeanne bu sesleri duyduğunda henüz 13 yaşındadır. Kendisi gördüğü figürleri ve işittiği sesleri şöyle anlatır:

⁵⁵ Denis, **a.g.e.**, s. 256-257

⁵⁶ Pierre Champion, **Jeanne d’Arc**, Flammarion, Paris, 1933, s. 11

“bana yardım eden ve yöneten Tanrının sesini ilk kez duyduğumda 13 yaşındaydım. İlkinde feci korkmuştum. Yaz zamanı gün ortasıydı. Sesleri kiliseye varmadan hemen önce duydum. Sık sık bir nur görürdüm ve bu nur genelde sesi duyduğum yerin yakınında olurdu. Eğer ormanda olsaydım nerden geldiğini daha iyi anlardım. Ses derinden geliyordu. Üçüncü kez duyduğumda bunun bir melek sesi olduğunu anlamıştım. Ses bana iyi bir kız olmamı ve sık sık kiliseye gitmemi söyledi. Fransa’ya gitmemin şart olduğunu da... ve ses bana Voucouleur’deki Robert de Baudricourt’a gitmemi ve onun benimle gelmeleri için adamlar vereceğini söyledi...”⁵⁷

Daha sonra bu sesleri iki üç defa daha duyar. Sanki bu sesler onu yaşından çok daha önce olgunlaştırmıştır. Artık çok fazla dışarı çıkmıyor, eskisi gibi arkadaşlarıyla oynamıyordur. Gördüğü iki melek Azize Cathrine ve Azize Marguerite’dir. Onları tanıyordur çünkü isimlerini söylemişlerdir.

Jeanne tüm bu sesleri kulaklarıyla duyuyor ve melekleri de gözleriyle görüyordu. Bu onun sırrı olmuştu. Kimseyle paylaşmıyor fakat Azizelerin ona öğütledikleri şeyleri yapmaya devam ediyordu. Devam eden iki yıl içinde tamamen yalnız kalmıştı. Artık Tanrı ile bir çeşit anlaşması olduğuna inanıyordu. Bu yüzden yaşlıları genç kızlar gibi olamazdı. Jeanne’ın bu karışık durumu ne kadar yaşadığı ile ilgili bir tahminde bulunmak zor olsa da, uzun bir süre olduğu tahmin edilmektedir. Görünmeyen varlıklarla ilk iletişimi ile babasının evini terk etmesi arasında beş yıla yakın bir zaman vardır.

Onun önemli bir görevi daha vardı. Fransa’yı kurtarmak ve tek varis olduğuna inandığı vefat prens VII. Charles’a Reims’de görkemli bir törenle taç giydirmek ve onu Kral ilan etmek.

Jeanne, yola çıkmaya karar verdiği andan itibaren onu, sırrını saklamaktan çok daha zor görevler beklemekteydi. Bunlardan en önemlisi ailesiydi. İki otorite arasında kalakalmıştı. Biri onu büyüten yetiştiren ailesi, özellikle de babası, bir diğeri ise Tanrı. Bir taraf onun sakin hayatına sarılmasını beklerken, bir diğeri Fransa’yı kurtarmasını emrediyordu. Babasının, Robert Baudricourt’la konuşmaya Voucouleur’e gitmeden önce Jeanne’ı rüyasında gördüğü de söylenenler arasındadır:

⁵⁷ Andrew Lang, **La Pucelle de France**, Nelson Editeurs, London, 1940, s. 47

“Rüyaya göre Jeanne, bir gece ülkesini ve ailesini yanında birkaç silahlı adamla atın üzerinde terk etmektedir. Bunu gören babası, Jeanne’ın ağebeylerine, hiç bir koşulda böyle bir şeyin olmasına izin vermemelerini, böyle olacağına Jeanne’ı Meuse nehrine atmalarını sert bir şekilde tembihlemiştir. Hatta onlar yapmazsa kendisinin yapacağını da eklemiştir.”⁵⁸

Ayrıca köylerinden genç bir adam, Jeanne’ın küçükken onunla evlenmek için söz verdiğini iddia etmiştir. Fakat Jeanne, bu iddiayı reddetmiştir. Bu sebeple mahkeme önüne çağırılmıştır. Herkes onun boyun eğip, ceza almak yerine evlenmeyi seçeceğini düşünmüş, fakat Jeanne’ın kendisini savunması karşısında oldukça şaşırılmışlardır.⁵⁹

Davasında, yargıçlar ona “*sence ailene tek kelime etmeden ve düzgün bir veda etmeden çekip gitmek doğru mudur?*” diye sorduklarında, Jeanne, “*annem babam bana ne derlerse yaptım ve onlara gittikten sonra mektuplar yazdım. Beni affettiler,*” diye cevap verir. Yargıçlar ısrarla “*anneni ve babanı terk ederken günah işlediğini düşündüğün oldu mu?*” diye sorarlar. Jeanne, “*tanrı emrettiği için yapmak zorundaydım. Binlerce annem ve babam olsaydı ya da Kralın kızı bile olsam çaresi yok gitmeliydim,*” diye cevap verir.⁶⁰ Duyduğu sesler ve etkisi altında olduğu melekler onun için işte bu denli önemliydi. Onlarda Tanrının elçileri oldukları için, dini inancının peşinden giderek ona söylenileni yapmaktan başka çaresi yoktu.

Ailesinde, onun bu amacını bilen tek kişi dayısı Durand Lexart’dı. Jeanne, Robert Baudricourt’la görüşmek için dayısından yardım istemişti. Onunla ilk görüşme girişimi başarısız olmuştu. Buna karşın onu amacından döndürmek imkansızdı. Çünkü Tanrı böyle istemişti. Kararlıydı, artık evini terk edecekti. Dayısını tekrar ikna etti. Artık gitme zamanı gelmişti.

Voucouleur’e geldiğinde, Robert de Baudricourt’a, Tanrının izni ile geldiğini ve varis krala söylemesi gereken şeyler olduğunu söyledi ve Charles’ın kral olması gerektiğini ve bunu yapacak kişinin de kendisi olduğunu ekledi. Baudricourt, onu

⁵⁸ Denis, **a.g.e.**, s. 37

⁵⁹ Michelet, **a.g.e.**, s. 14

⁶⁰ Lang, **a.g.e.**, s. 328

gördüğü anda Jeanne'da güçlü bir şeyler olduğunu anlayanlardan biriydi. Yine de herhangi bir şüpheyi mahal vermemek için onu Voucouleur rahibi Jean Tournier'ye götürdü ve içinde bir şeytanlık olmadığına emin olmaya çalıştı. Ardından Jeanne'a bir at ve yanına eskortlar verdi. Artık görev Jeanne'ı bekliyordu.

Yollar harabeye dönmüştü. Her yerde, her iki partinin birlikleri vardı. Ne yol, ne köprü kalmıştı. Köyler yanmış, dereler taşmıştı. Jeanne, yola çıktığında 1429 yılının şubat ayıydı. Tanrı ve onu yönlendiren seslerin rehberliğinde yola çıkmıştı.

Jeanne d'Arc'ın duyduğu sesler ve gördüğü meleklerin onu Fransa'yı kurtarmak için yüreklendirmesinin ötesinde, bu seslerin gerçekliği ve sebebi uzun yıllar boyunca tarihçiler ve araştırmacılar tarafından tartışılmıştır. Jeanne d'Arc ile ilgili başlıca tarihi kaynakların çoğunda, Jeanne'nın duyduğu sesler yani medyumluk becerisi ve buna ek olarak askeri becerileri üzerinde durulmuştur. Zaten bakıldığında, medyumluğu onu askeri becerilerini sergilediği savaş meydanlarına götürmüş ve yine medyumluğu onun yakılarak öldürülmesine sebep olmuştur.

Léon Denis, *Jeanne d'Arc Medium* adlı kitabında, Jeanne d'Arc'ın medyum olma özelliğini uzun uzun anlatırken, gerçek üstü ve metafizik olayların kaynaklarının yanı sıra, psikiyatri biliminden de yararlanmıştı. Buna bağlı olarak evrenin ve varoluşun gerçekliği, sonsuzluğu ve bir noktadan sonra anlaşılmazlığı üzerinde durmuştur. Evrenin sadece bizim gördüklerimiz ve duyduklarımızdan ibaret olmadığı fikrinin altını çizmiştir. Bazı saklı gerçeklerin ve görünmezlerin varlığından söz etmiştir. İnsan ruhunun yolculuklarından ve bu yolculukları gerçekleştirebilen ve sıradan insanların erişemeyeceği boyutlarla kontak kurabilen kimselerden söz etmiştir. Denis, “*görünen ve görünmeyen arasında gizemli bir bağ vardır. Öteki dünyayla olan ilişkiler özel yetenekleri olan bazı kimseler aracılığıyla kurulabilir. Bu kimseler, ruhun gizlerine, fiziki manalara ve her insanın içinde uyuyan ve uyanıp bu hayatta harekete geçebilecek bir takım derin duygulara hakimdirler. Bu ilişkinin kurulmasına yardımcı bizler, medyumluk olarak adlandırmaktayız,*” demektedir.

Tabii Jeanne d’Arc’ın yaşadığı dönemlerde, bu tip şeyleri anlamlandıracak bir anlayış mevcut değildi. Evrenin, varoluşun gerçekliğini bilmek bir yana, tüm bu kavramlar karışık, eksik ve çoğu zamanda yanlış bilinmekteydi. Bu bilgi eksikliği, Jeanne d’Arc gibi gerçeküstü yetenekleri olan bir genç kıızı kolaylıkla ateşe götürebilirdi.

Jeanne’ın hayatı boyunca karşılaştığı fenomenler ve bahsedildiği gibi tamamen insanlık için bir çeşit elçi görevi görmesi kuşkusuz en göze çarpan özelliği idi. Sahip olduğu her ne ise, koskocaman bir orduyu yüreklendirmeyi ve her an savaşmak için hazır olmalarını sağlamayı başarmıştı. Belki de on sekiz yaşında bir genç kızın böylesi bir etki yaratması onun başka türlü adlandırılmasına yol açmıştı.

Duyduğu sesler ve beliren görüntüler ile ilgili, on iki ayrı sorguda hep aynı şeyi anlatmıştır. Sessizliğin içinden duyulan sesler ve bembeyaz bir nur içinde gelen melekler ve azizeler. Söylediklerinden bir gün bile geri dönmemiştir. Bilim adamlarının günümüzde, Jeanne’ın duyduğu ve gördüğü bir takım şeyleri histeri ve halisünasyon olarak adlandırmaları şaşırtıcı değildir. Çünkü deneyimlenen bu olaylar daha önce de söylendiği gibi sıradan insanların yaşayabileceği türden değildi. Özellikle Orta çağda insan aklıyla açıklanamayan şeyler merak ve korku uyandırmakta ve bunda mutlak bir kötülük aranmaktaydı.

Diğer insanların korktukları bu şeyler, Jeanne için yaşadığı süre boyunca bir destek, bir yol olmuştu. Voucouleur’de daha önce kendisini hiç görmediği halde direk Baudricourt’a yönelmiş ve, “*onu tanıdım, seslerimin sayesinde. Bana ‘İşte o!’ diyen o seslerdir,*” diye açıklama yapmıştır. Vahiyleri sayesinde, ona Orléans kuşatmasından, Krala Reims’de taç giydirileceği ve kendisinin geldiği esnada Fransız’ların Herrings yenilgisinden bahsetmiştir.⁶¹

Aynı şekilde, Chinon’da, Krala takdim edildiği anda, üç yüz saraylı arasında Charles’ı bulmakta bir an bile tereddüt etmemiştir. İfadesinde “*kralın odasına girdiğimde, bana yol gösteren seslerin rehberliği ile diğerleri arasından onu*

⁶¹ Denis, a.g.e., ss. 61-62

tanıdım,” demiştir. Sesler ayrıca ona, Charles Martel’in, Sainte-Cathrine-de-Fierbois kilisesinde gizlenen kılıcını bulmasında da yardım etmiştir⁶². Yine Orléans’da yorgun olarak uzandığı yatakta Saint-Loup hisarına yapılan saldırıyı görmezden gelerek “*seslerim bana İngilizleri yeneceğimi söyledi. Bana sakın Fransızların kanı dökülecek demeyesiniz!*”⁶³ demiştir.

Jeanne seslerin ona daha önceden bildirmesiyle 7 Mayıs 1429’da Tourelles’de bir saldırı sonucu yaralanacağını söylemiştir. Brüksel arşivlerinde bulunan aynı yılın 22 Nisan tarihinde yazılmış bir mektupta, Jeanne’in “*bu saldırı kanımı dökcek,*”⁶⁴ dediği görülmektedir. Aynı gün ordunun yorgun olduğu bir anda Orléans’da bir köprüde tuzağa düşürüleceğini söylemiş ve bu tahmin de gerçekleşmiştir.

Orléans alındıktan sonra, Jeanne, Krala (VII. Charles), Reims’e gitmek üzere yola çıkmak konusunda ısrar etmiş ve “*bir yıldan fazla savaşa dayanamayacağım Kralım, beni iyi görevlendirmeniz gerekiyor,*”⁶⁵ demiştir. Ona rehberlik eden bu sesler, açıklanamasa da, Jeanne’a sadece ülkenin geleceği için değil kendi geleceğiyle ilgili de çok önemli bilgiler vermekteydi.

Sesler ona, kısa süre sonra Troyes’da yakalanacağını ve daha sonra tutsak edileceğini de söylemiştir: “*Paskalya haftası, Melun hendeğindeyken, seslerim bana Saint-Jean’dan önce tutsak edileceğimi söylediler. Bende onlara ne zaman olacağını ve acı çekmeden ölüp ölmeyeceğimi sordum. Bana herşeyi gönüllü olarak kabul et. Herşey olacağına varacak dediler ama zaman vermediler.*”⁶⁶. Sorğu hakimlerine böyle cevap vermiştir. Compiègne’deki kilisede, etrafını saran insanlara ağlayarak, “*sevgili dostlarım ve sevgili çocuklar, satıldığımı ve ihanete uğradığımı bilin. Az sonra ölüme teslim edileceğim. Benim için dua edin!*”⁶⁷ der.

⁶² Denis, a.g.e., s. 62

⁶³ Denis, a.g.e., s. 62

⁶⁴ Denis, a.g.e., s. 63

⁶⁵ Denis, a.g.e., s. 63

⁶⁶ Denis, a.g.e., s. 64

⁶⁷ Denis, a.g.e., s. 64

Hapiste, sesler ona, Compiègne'nin alındığını müjdelemiştir. Jeanne, ayrıca kendi trajik sonunu tam anlayamadığı bir şekilde görmüştür ve yargıçlara: “*seslerim bana daha fazlasını da söyledi, başıma gelecekleri...*” demiş ve şöyle eklemiştir, “*herşeyi keyifle kabul et, şehitliğinden ızdırap duyma. Sonunda Cennetin krallığına kavuşacaksın.*”⁶⁸

Jeanne, gördüğü melekleri başlarında taçlar olan güzel kokular saçan varlıklar olarak tanımlamıştır. Resimlerdeki hallerinden çok isimleri ve selamlama biçimleri ile belirginleştirmiştir. Onlar hakkında fazla detay vermemiştir. Yedi yıl boyunca (1424-1431) onlar tarafından yönlendirilmiştir. Seslerin ona ilk seferinde Fransa'yı kurtar deyip demedikleri tam olarak bilinmemektedir. Diğer taraftan 1429'da evden ayrılırken, Jean de Novelonport'a dört beş yıl boyunca ona görevini yerine getirmesi için baskı yaptıklarını söylemiştir.⁶⁹

Sonuç olarak, duyduğu sesler ve gördüğü figürler Jeanne'a davasında ve misyonunda rehberlik etmişlerdir. Görülen o ki; Jeanne, hiçbir zaman duyduğu ve inandığı bu sesleri kendisi ve ülkesi için kötüye kullanmamıştır. Aksine büyük bir cesaret örneği göstererek medyum olma özelliğini ülkesinin menfaatleri doğrultusunda azimle kullanmıştır. Andrew Lang, *La Pucelle de France* adlı eserinde, Jeanne'ın duyduğu seslerle ilgili ayrıntılı bilgiler vermiştir. Şöyle denmektedir:

“Jeanne ilham almıştır ve ben onun yüksek yetenekli, ve asil bir karakter olduğuna inanıyorum. Yeteneği, karakteri ve saklı olan şeylerin suretleri ve sesleri olmadan Fransa'yı kurtarma görevinin pek bir işe yarayacağını düşünmüyorum. Başka bir kişi de bu sesleri duyup böyle uyarılar alabilirdi fakat ne bunları bu derece önemser ne de tarif edilemez acılara sebep olacak bunca olayı göğüsleyecek cesareti gösterebilirdi.”⁷⁰

Lang'ın Jeanne d'Arc'a bakış açısı nettir. Jeanne'ın duyduğu sesleri duyan ve bir takım figürler gören herhangi bir kişi, aynı cesareti gösteremeyebilir, hatta kendisinin özel olduğunu düşünmeyebilirdi. Dolayısıyla, bu vahiylerin ve görüntülerin 'nasıl' değil, 'kime' geldiği sorusunun cevabı çok daha önemli bir hal

⁶⁸ Champion, **a.g.e** s. 111

⁶⁹ Lang, **a.g.e.**, s. 48

⁷⁰ Lang, **a.g.e.**, s. 406

almaktadır. Jeanne d’Arc, başına gelen doğüstü olarak nitelendirilen her şeyi göğüslemeyi ve bunları ülkesinin menfaatleri için kullanmayı başarmıştır ve medyumluk yeteneği, mücadelesinde onun en büyük yardımcısı olmuştur.

1.4. Jeanne d’Arc’ın Askeri Becerileri

Her şeyden önce, Jeanne d’Arc, yukarıda söylendiği gibi medyum olma özelliği ile olduğu kadar askeri becerileriyle de tarihe adını yazdırmıştır. Kendisine geldiğini iddia ettiği uyarıları doğru şekilde algılayıp, bunları ülkesinin menfaatleri için zekice kullanmıştır.

Jeanne d’Arc’ın gerçekten iyi bir kumandan olduğuna inananların yanında, aslında sahip olduğu ikna kabiliyeti ve etkileme gücü ile askerleri, doğru yola sokmak, ahlaklarını düzeltmek ve onlara savaşma cesareti aşlamak olduğunu söyleyen çağdaşları ve Fransız tarihçileri de yok değil. Jeanne d’Arc’ı önemsemeyen hatta becerilerini küçümseyen, Anatole France, Thamas, H. Bérenger, Jules Soury gibi tarih yazarlarından özellikle Anatole France, Jeanne’ın Fransa’nın kurtuluşundaki katkısını görmezden gelecek hiçbir fırsatı kaçırmayanlardan. Askeri birliklerin, verdikleri ifadeleri hiçe saymak bir yana, Jeanne’ı “*subayların ve astsubayların lideri, Saint-Cyr’in⁷¹ öğrencilerinin emsali olmayan bir modeli, ulusal ilhamın bekçisi, topçu yurtsever*” olarak görenlerle dalga geçer ve dahası, “*onun bir taktiği yoktu. O sadece askerlerin küfretmelerini engelliyor ve hayat kadınlarının icabına bakıyordu... “askerlerin günah çıkarmalarını sağlıyordu, sahip olduğu askeri beceri bundan ibareti,”⁷²* diyerek neredeyse görmezden gelir.

Jeanne d’Arc hakkında farklı düşünceler bulunmaktadır. Jeanne d’Arc’ın gerçek bir askeri zekaya sahip olduğu düşüncesiyle, onun askeri becerilerinden ve kazandığı zaferlerden söz edilebilir. Bu kadar araştırmacı, tarihçi ya da roman

⁷¹ Saint-cyr-l’ecole 1808’den 1940’a kadar eskiden Madam de Maintenon 1686’da genç kızlar için kurulan eğitim evine yerleşen, özel bir askeri okuldur. 1940 ve 1944 bombardımanlarından sonra 1946’da okul Coetquidan’a transfer edilmiştir. Aynı binaya 1966’da özel bir askeri kolej kurulmuştur., Librairie Larousse, **Petit Larousse Illustré, Dictionnaire Encyclopédique**, Paris, 1980, s. 1663

⁷² Denis, **a.g.e.**, ss. 365- 366

yazarının, daha önce ellerine silah almadıkları halde Jeanne’ın askeri becerileri ile ilgili birçok iddiayı ortaya atmaları elbette uzun araştırmaların sonucudur. Ki bu beceriler ile ilgili bilgiler içeren kaynakların sayısı oldukça fazla. Özellikle Jeanne d’Arc’la savaş alanlarında, kamplarda ve gündelik hayatta beraber olan “yol arkadaşları” denebilecek askerlerin ifadeleri mevcut. Bu bağlamda, Jeanne d’Arc gerçeğinin belki de en önemli parçalarından biri, askeri becerileridir.

Peki eğer Jeanne’ın Voucouleur’de, Robert de Beaudricourt’dan almadan önce, bir atı yoksa; eğer Beaudricourt’dan almadan ve daha sonra Saint- Cathrine-Fierbois manastırından gönderilmeden önce bir kılıcı yoksa; daha önce varis Charles’ın kendisi için özel olarak yaptırdığı zırhtan önce hiç zırhı olmadıysa, ve eğer daha önce bir sancakla at sürmediyse, Jeanne d’Arc ne zaman bir asker, daha da önemlisi bir askeri lider oldu?⁷³ Belki de bu Jeanne d’Arc’ın kaderiydi. Bu yüzden bunca zorluğu aşır, Tanrının ondan istediğı görevi yerine getirmek için canını ortaya koydu.

Jeanne d’Arc’ın hayatının en önemli noktası olan askeri lider olma özelliğini *Joan of Arc The Military Leader* adlı eserinde derinlemesine inceleyen Kelly Devries, bu önemli sorunun cevabını birçok yönde cevaplamaya çalışmıştır. Bunlardan bir tanesi, geç orta çağ döneminde, bir at, kılıç, zırh ya da sancağın asker olmak için yeterli olmadığı gibi, bunlara sahip olan kişinin de askeri becerilerinin otomatik bir şekilde gelişmediğini veya bir kişinin komutanlığını resmileştirmediğı idi. Özellikle Yüz Yıl savaşlarında görülmüştür ki, liderlerin hiç biri yeteneklerini doğuştan elde etmemişlerdir. Bunun da ötesinde, ister İngiliz, ister Fransız, ister Burgon, tüm generallerin hiçlikten yükseldiklerini, çünkü insan yönetme becerilerinin olduğunu ve strateji geliştirip taktik uyguladıklarını, dahası çevrelerindeki herkes ölürken hayatta kalmayı başardıklarını söylemiştir Devries, ayrıca, bu tür insanların yeteneklerinin yanı sıra, güçlü inançları olduğunu, diğerlerine emrederken şüpheyeye düşmelerinin, liderliklerini tartışma konusu yapacağını ve askerlerin onları izlemeyeceklerini de eklemiştir.

⁷³ Kelly Devries, *Joan of Arc a Military Leader*, Sutton Publishing, Gloucestershire, 1999, s. 54

Jeanne'nın bir çok defa söylendiği gibi ne okuması, ne de yazması vardı. Sadece görevine inancı ve askerleri ona bağlayan ruhani bir gücü vardı. Belki de onun en büyük taktiği, kimsede olmayan bu derin ve bağlayıcı yaklaşımıydı.

Sadece kılıç, zırh ve at ile asker olunmamasına rağmen, o dönemde soylu ailelerin oğullarını askeri beceriler ve liderlik konusunda eğitmeye devam etmesinin sebebi, aslında herkesin bu becerilere sahip olmak zorunda olduğuna inanmasıydı. Çünkü neredeyse yüz yılı bulan bir savaş ortamı vardı. Soylular ve sıradan halk, kendini sürekli savunmak zorunda hissediyordu. Asker olmak, günlük bir ihtiyaç halini almıştı. Zaten Jeanne da, boş vakitlerinde bu becerilerini geliştirmek için saatlerce çalışıyordu. Kısa süre sonra, Jeanne'la tanışan ve onun en yakın arkadaşı olacak olan dük of Alençon, at sürmek ve savaşmak için bu kadar çalıştığını gördüğünde çok etkilenmiş ve daha sonra şöyle ifade vermiştir:

“yemekten sonra, (Chinon kalesinde), kral, yürüyüşe çıkmış ve orada, Jeanne'ın mızrakla koştuğunu ve kendisini at sürerken mızrak kullanmada yönettiğini görmüş ve böylece ona bir tane at vermişti.” Marguerite de la Touroulde da bu ifadeyi doğrulamıştır: “ mızrak kullanırken, tecrübeli bir asker gibi at sürebiliyordu.”⁷⁴

Jeanne, her zaman istekli ve çalışkandı. Bulduğu her fırsatta kendini geliştirmek için çalışıyordu. Yaptığı şey özellikle Tanrının ona verdiği görevle uyuyorsa isteğinde daha bir coşkunluk oluyordu. Bütün bunlar Jeanne'ı zamanla askeri bir lidere dönüştürdü ve bu liderlik vasfı esas olarak Orléans çıkartmasında ortaya çıktı. Yüzyıl savaşlarındaki hiçbir askeri muharebe Orléans çıkartması kadar yazılıp çizilmemiştir. Crécy, Poitiers, Agincourt, Formigny ve Castillon savaşları hakkında yazılanların toplamı bile Orléans çıkartması kadar yazılmamıştır ve nedeni ortadadır. Bu savaşların hepsi üstün askeri çabalar ve kahramanlıklar görmüş fakat hiç birinde Jeanne d'Arc yer almamıştır.⁷⁵

Jeanne'ın savaş sahnesine çıkmasından önce, ona tarihteki 'Orléans Bakiresi' adı verilen muharebe devam etmekteydi. İngiliz ordusunun başında V. Henry'nin de komutanı olan ve Vernueil muharebesini kazanan Salisbury kontu Thomas Montagu

⁷⁴ Devries, a.g.e., s. 56

⁷⁵ Devries, a.g.e., s. 57

vardı. 1428'de başlayan Orléans çıkartmasında, şehrin tamamını olmasa da önemli birkaç noktayı ele geçirmiş ve varisin yani VII. Charles'ın hükümdarlığı tamamen zarar görmese de, bir süreliğine ertelenmişti. Bu durum Jeanne d'Arc'ın istediği son şeydi. Fakat kaynakların birçoğunda Salisbury kontunun, hiçbir zaman şehrin tamamını kuşatacak kadar askeri bulunmadığı belirtilmiştir.⁷⁶

Orléans halkına bakıldığında, zaten şehri teslim etmek istemeyen ve diğer şehirlere göre çok daha güçlü insanların yaşadığı görülmekteydi. Bir saldırı olduğunda, askerler olmaksızın, kendileri savunmaya geçiyordu. Gerçi ellerindeki malzemeleri kullanabilecek kimseler var mıydı bilinmez, fakat Salisbury'nin saldırılarında özellikle değirmenler yok ediliyordu. Journal du Siege Orleans'da belirtildiğine göre, şehir halkı hızlı bir şekilde on bir beygir gücündeki bu değirmenleri yerine koymayı başarmıştı.⁷⁷ İşte bütün bu mücadelelerinin en sonuncusu, Fransızlar için bir yenilgi olan Harrings Muharebesiydi. O sırada Jeanne, Beaudricourt'la son görüşmesini yapıyordu. Bu son görüşmeden sonra, Chinon'da varisle buluşmak üzere yola çıkacaktı. Orléans, onun ilk misyonuydu. Bastard of Orléans'nın, kaynaklarda bilinen adı lord Dunois⁷⁸ ünvanını alması da bu zamana rastlamaktadır.

Bir bakirenin Orléans'ı kurtaracağı ve Charles'a taç giydireceği ile ilgili söylentiler Dunois'nın da kulağına gelmişti. Bu söylentinin tanrısal tarafı Orléans halkının da ayakta kalmasını sağlıyordu. Jeanne, kraliyet ve dini otoritelerin iznini alarak harekete geçmişti. Bu sırada çok ünlü olan mektubunu da⁷⁹ dikte ettirmişti. İngilizlere geri çekilmeleri için bir şans tanırken, silah ve asker toplamaktaydı. Jeanne, 21 nisanda orduya katıldı ve 26 nisanda Blois'dan Orléans'a doğru yola çıktılar.

⁷⁶ Devries, **a.g.e.**, s. 61

⁷⁷ Devries, **a.g.e.**, s. 63

⁷⁸ Jean, The bastard of Orléans, Dük Louis of Orléans ve Mariette d'Enghien, Lady de Cany'den 1403 yılında babasının cinayetinin, 1428-9'daki Orléans çıkartmasında hala süren, Armagnac- Burgonya sivil savaşını başlatmadan dört yıl önce dünyaya gelmiştir. Kariyerine on beş yaşında başlamış, ve VII. Charles'a ait bütün muharebelerde görev almıştır. Devries, **a.g.e.**, s. 63-64

⁷⁹ Jeanne'ın, dava sırasında da sorgulanan üç mektubu ekler kısmında verilmiştir. O zamanlarda dini geleneklere göre düşmana karşı savaş ilan etme gerekliliği bulunmaktaydı. Bu adaletin bir gereği idi. Devries, **a.g.e.**, s. 69

Jeanne d'Arc, Voucouleur şatosunda Beaudricourt'dan eskortları ve atını aldığı andan itibaren bir askerdir. En büyük özelliği, sabırlı, inançlı ve güçlü olmasıydı. Genel ifadelerin⁸⁰ hepsi, maneviyatı yanında, inanılmayacak kadar güçlü bir fiziği ve dayanıklılığı olduğunu da söylemektedir. Günler, geceler boyunca, uzun yollara, açlığa ve susuzluğa dayanması bunun en büyük kanıtlarından birkaçıdır sadece. Savaşmadığı anlarda bile silahlı şekilde uyuduğu ve çok sade bir şekilde beslendiği bilinmektedir. Dunois, Jeanne'ın Troyes'da şehrin surlarına bir saldırı organize etmek için insan üstü bir enerji harcadığını ve bunu en iyi komutanların bile yapamayacağını söylerken, maraşel Gaucourt, yüzyıl savaşlarının kıdemli bir askeri olarak, öyle bir durumda Jeanne'ın kolay kolay kimselerde bulunamayacak bir beceri gösterdiği konusunda Dunois ile hemfikirdir.

Her zaman disipline önem vermesi ama yine de askere şefkat göstermekten vazgeçmemesi bile derin bir askeri tavrın göstergesi olarak kabul edilmektedir. Tourelles'de, yaralı olduğu halde yeni bir saldırıdan önce askerlerin yeniden canlanmaları için dinlenmelerini uygun görmüştür. Küfür sevmemesi, askerlerin zina yağma ve kötü davranışlardan uzak durmalarını istemesini Anatole France 'rahibe' diyerek alaya almaktadır, fakat Denis, o şartlarda askerleri belli bir düzende tutup disiplini sağlamanın tek yolunun bu olduğunu söylemiştir.

Onunla savaşan ve tehlikeleri göze alan subaylardan Dük Alençon, "*savaş anında, mızrak taşımada, silah birleştirmede bir savaşı yürütmekte ve top yerleştirme konusunda tam bir eksperdi. Herkes askeri işlerde, 20 30 yıldır savaşmış bir komutanın bilgeliğine sahip olduğunu gördüğünde hayrete düşmüştü. Özellikle topçulukta...*"⁸¹ demektedir. Diğer bir komutan Thibauld d'Armagnac düşüncelerini, "*tüm saldırılarda (Orléans çıkarması), öyle değerli öyle becerikli bir tavrı vardı ki, kim olursa olsun savaş durumunda böylesi bir tutumda olması mümkün değildi. Tüm komutanlar, onun yiğitliğine, çalışkanlığına, göğüslediği acıya ve emeğe hayran kalmışlardı. Savaş anında birlikleri düzenledi ve yönlendirdi, muharebeleri başlattı*

⁸¹ Denis, a.g.e., s. 366

ve askerleri canlandırdı, böylece tüm zamanını savaşlarda geçiren komutanların seviyesine yaklaştı,⁸² şeklinde ifade etmiştir.

Jeanne d'Arc'ın askeri becerilerini öven kesim tabii ki, askerlik mesleğini icra eden, savaş tecrübesi olan kişilerdi. Jeanne d'Arc'ın, 'savaşma sanatı' konusundaki yeteneklerini değerlendirenler de kuşkusuz bu kişilerdi. Bunlardan Rus komutan Dragomirow'un, "*sadece 10 Haziranda dük Alençon birlikleriyle, Loire üzerinde İngilizlerin devamlı işgalindeki noktaları açmak için yürümesine izin verildi. 14 Haziranda Jargeau çıkarmasını yaptı; 15'inde Meung köprüsü; 17'sinde Beaugency'yi işgal etti; 18'inde Talbot ve Falstolf'ı düz bir ovada bozguna uğrattı. Beş günde sonlandırdı: iki saldırı ve bir muharebe...*"⁸³ şeklindeki ifadesi, Jeanne'in savaş alanlarında ne kadar çevik olduğunu göstermektedir.

Sözü edilen çeviklik gerçek anlamda bir hızdı. Çok kısa bir sürede, birliğe katıldıktan sadece on gün sonra Orléans'ı ele geçirmişti.⁸⁴ Hamle yapmadan önce fazla düşünmüyor ve arka arkaya yapılması gerekenleri hızla yapıyordu. Bu hız taktiğinin sebebi, tamamen amacına ulaşmak ve VII. Charles'a Reims'de bir an önce taç giydirmektir. Tabii bu hız sadece bu sebeple açıklanamazdı. Devries'e göre bunun iki mantıklı sebebi vardı. Bir tanesi, Fransızlar açısından, Herrings muharebesinde azalan asker sayısı, silah ve yiyecek ihtiyacı ve bununla birlikte halkın daha az acı çekmesi, bir diğeri ise İngiliz kökenli olup, Sir John Fastolf'un birlikleri ile yolda olmasıdır. Dört mayıstan beri yolda olan birliklerin sekiz hazirana kadara gelemeyeceklerini düşünen Jeanne, bu tarihe kadar şehri kurtarmayı istiyordu. Bunu da başardı.

Orléans zaferinden sonra, Charles, Jeanne'a teşekkürlerini bildiren bir mektup yazmıştır. Bu esnada halk da coşkulu ve mutludur. Bu durumdan rahatsız olan tek taraf İngilizlerdir. Jeanne'ın asker olmamasına rağmen gösterdiği bu üstün başarının ardında başka sebepler aramaktaydılar. O şeytan ya da büyücüydü. Aksi takdirde

⁸² Denis, **a.g.e.**, s. 367

⁸³ Denis, **a.g.e.**, s. 368

⁸⁴ Orléans Çıkartmasının ayrıntıları için bkz, Devries, **a.g.e.**, ss. 54-96

kazanması imkansızdı. İngilizlerin bu tutumunun bir kanıtı da John dük of Bedford, aynı zamanda İngiltere vekilinin, yeğeni VI. Henry'ye yazdığı mektuptur:

“Ve her şey, Orléans çıkartmasına kadar, Tanrı bilir kimin rehberliğinde, sizin için iyileşmeye devam ediyordu. Kuzenim Salisbury'nin başına gelenler ne zamansa, işte o zaman, ve görünüşe bakılırsa Tanrının eliyle, hayatını kaybetti. Çok sayıdaki askerimize karşı büyük bir suç işlendi ve büyük bir kısıma mal oldu..., yanlış büyüler ve cadılık kullanan Bakire diye adlandırılan, şeytanın müridi ve takipçisi tarafından işlenen bu suç sadece, oradaki askerlerin sayısını azaltmadı, aynı zamanda, çoğununda cesaretini, inanılmaz şekilde yok etti. Muhaliflerinizi ve düşmanlarınızı bir araya gelmeleri için yüreklendirdi.”⁸⁵

Oysa bu zafer Jeanne ve Orléans halkının zaferiydi. İçinde büyü ya da cadılık aramak yersizdi. Şehri İngilizlere kaptırma niyeti yoktu ve bu yüzden askerlerin güvenini kazandı, hızlı davrandı ve amacına ulaştı. Loire nehrinin etrafı temizlenmişti. Görevinin ilk kısmını tamamlayan Jeanne, ikinci görevi olan Krala taç giydirmek için yola koyulabilirdi. Artık bir engel kalmamıştı.

29 haziran günü, Jeanne liderliğinde bir ordu ve Charles, Reims'e doğru Gien'den yola çıktılar. Yollarının üzerinde hala Burgonya yönetiminde olan kasabalar vardı. Önce Auxerre olmak üzere İngiliz ve Burgonya hakimiyetinde olan ara köyler geçtikten sonra, en son Troyes adlı Anglo-Burgon yönetimindeki şehre geldiler. Burası geniş olmasının yanı sıra, 1420'de V. Henry, VI. Charles ve Philip the Good arasında yapılan Troyes Antlaşmasının da yandaşı olan bir şehirdi. Jeanne ve diğerleri bu antlaşmanın karşısında idiler. Bu şehirde, iki taraf arasındaki son çatışma olarak adlandırılabilir⁸⁶ olan olaylar yaşandı. Jeanne halkı ve temsilcileri ikna etmeye çalışırken, halkın aklı yine Jeanne'in gerçek dışı varlıklar tarafından yönlendirildiği yönünde karıştırılıyordu. Her şeye rağmen Jeanne'in çabaları ile Troyes şehri kapılarına krala açtı ve 12 Temmuzda birlik Reims'e yöneldi ve 16 Temmuzda Charles, Fransa karalı olarak taç giydi. Jeanne, tören esnasında Charles'ın yanındaydı, zırh içinde sancağını taşıyordu. Hatta daha sonra davasında neden bu sancağı taşıdığıyla ilgili sorulan soruya, “bunun için çile çeken o; bu şerefe

⁸⁵ Devries, **a.g.e.**, s. 95

⁸⁶ Devries, **a.g.e.**, s. 131

ulaşması için iyi bir sebebi” diyerek cevap vermiştir. Journal du Siege d’Orléans’da belirtildiğine göre:

“Bakire, kralın kutsandığını ve taç giydiğini gördüğünde, önünde diz çöktü, etraftaki lortların gözleri önünde, bacaklarına sarıldı ve ılık gözyaşları süzülürken: ‘ Sevgili kral, Tanrının dileği gerçekleşti. Orléans’ı kurtarmamı isteyen ve Reims şehrine kutsal tacınızı giymeniz için sizi getiren, gerçek kral olduğunuzu ve kraliyetin ait olduğu kişiyi gösteren odur.’ der. Bunu gören herkesin içinde olağanüstü bir merhamet oluştu.”⁸⁷

Jeanne, ikinci görevini de tamamlamıştı. Krala tacını giydirmiş ve Tanrının dileğini gerçekleştirmişti. Prestij, güç ve kutsallık kazanmıştı. Askeri becerilerini büyük Orléans çıkartmasında sergilemiş, hızlı ataklarla, birçok şehri geri kazanmış, tavırlarıyla birçok kişinin saygı ve sevgisini, fakat büyük bir kitlenin de nefretini kazanmıştı. Ama ne olursa olsun, askeri bir lider olarak kendini ispatlamıştı.

Görevlerini açıkça tamamlamış olan Jeanne d’Arc’ın başarısız olduğu Paris çıkarması belki de onu tek yenilgisiydi. Charles’ın taç giydikten sonra, hem saray çevreleri, hem de Jeanne’ı kışkırtan karşıtları tarafından yönlendirilmesi sonucu gösterdiği aymazlığın da hatırı sayılır bir etkisi vardı bunda.. Jeanne’ın, İngilizleri tamamen temizlemek için yaptığı girişimlerin karşısında geri çekilme politikası uygulayan ve Jeanne’ı ordu desteğinde yalnız bırakan Charles, Paris yenilgisine davetiye çıkarmıştır. 8 eylül günü halkı ve ordusuyla güçlü bir şehir olan Paris’e yapılan çıkarma başarısızlıkla sonuçlanmıştır. 15 bin asker hayatını kaybetmiş ve sonuç alınamamıştır. Birçok tarihçi, Paris bozgununu, Jeanne’ın düşüşü olarak kabul etmektedir. Bakıldığında, bu tarihten sonra olan olaylar her aşamada kötüye gitmiştir. Kimi yerleri kaybeden, kimi yerleri de elinde tutan İngilizler, mümkün olan bütün şehirlerde hakimiyet kurma çabası içindelerdi. Bunlardan biri de Jeanne’ın yakalandığı Compiègne çıkartmasıydı. Ani bir atakla kuşatılan şehrin kurtulması için kendini ortaya atan Jeanne, şehrin kapıları dışında olan çatışmada, ani bir geri çekilme sonucu düşman ortasında kalmış, etrafı sarılmış ve yakalanmıştır.

Kimilerine göre Jeanne’ı yakalayan Picard adlı bir okçu kimilerine göre de onu John of Luxembourg’a satan Bastard of Vendome’dur. Fakat olay gerçekte nasıl

⁸⁷ Devries, **a.g.e.**, s. 134

olursa olsun İngilizler ve Burgonya'lılar Şeytan olarak adlandırdıkları kişinin on sekiz yaşında basit bir genç kız olduğunu gördüklerinde son derece şaşırılmışlardır.⁸⁸ Jeanne d'Arc'ın askeri macerası bu aşamada sona ermiştir. Bundan sonra sırada, onu ateşe götürecek olan uzun ve zorlu bir dava süreci ve hücre hayatı vardır.

Askeri yazarların Jeanne d'Arc hakkında yaptıkları çalışmalar da bizlere onun askeri becerisi ve savaş alanlarında gösterdiği cesaretle ilgili bilgi vermektedir. Bu yazarlardan biri olan General Canonge Jeanne'la ilgili şunları söylemiştir:

“Jeanne, Orléans çevresindeki operasyonlarda iz bırakmıştır, bu zamana kadar görülmemiş bir hareketi dokuz gün içinde göstermiş ve altı aydır süren kuşatma, lehimize sonuçlanmıştır.”

“Saldırı tavrıyla, Loire seferi, görülmemiş bir hızla başarıya ulaştı. 18'inde Patay günü sona erdi. Bu kesin zaferde Jeanne'ın katkısı gerçeğini görmezden gelmek beyhudedir: İngilizler'le bağlantının kopmaması için gerekeni yapmıştır, savaş ilan etmiş ve zafer için gereken formülü takip etmiştir.”

“Reims'e doğru 29 haziran ile 16 temmuz arasında, at üstündeki yolculuğu sırasında, Troyes önünde, Kraliyet çevresi Loire'daki orduyu geri çekmeyi düşünürken, Jeanne'ın moral birlikleri etkili bir şekilde ortaya çıktılar. Bilindiği gibi, çarpışma hürriyeti, Troyes'un düşüşünü takiben zavalıca Jeanne'a verildi.”

“Kutsama töreninden sonra Jeanne, önemsenmemeye başlandı. Artık Jeanne'ın Paris'e kararsız değil kesin sefer düzenlenmesini tavsiye ettiği de ortadaydı.”

“Paris bozgununa gelirse, eğer zayıf karakterli VII. Charles, birlikleri geri çekmek yerine Jeanne'ı dinleseydi bugün 8 Eylül başarısızlığından söz etmiyor olurduk”

“Loire'in yukarısında, Saint-Pierre-le-Moutier ve de la Charité kuşatmaları esnasında Jeanne, büyük şeflere yakışmayacak şekilde emir kulu olarak yer almıştır.”

“Sonunda, vahşice biten son seferinde, Jeanne, çeteci şef olarak rol almıştır.”

“Tutsak edildiğinde, 18 yıl 5 aydır hayattaydı ; askeri rolü üç ay bile sürmemişti.”⁸⁹

Jeanne, tarihe adını yazdırmış bir çok önemli kumandanın özellikleriyle bezenmiş biriydi. Askeri tarihçiler onu Napolyon'a benzetmekteydi. Onun gibi düşmana göz açtırmadan, zaman tanımadan saldıran ve zafere ulaşan bir komutan. Jeanne, 15. yüzyıl savaş yöntemleriyle hareket etmiyordu. Çağdaşları Jeanne'ın dikkat çeken ve emsalsiz bir taktikçi olduğundan emindiler. Zamanının stratejileri yerine kendine özgü yöntemlerle zafer elde ediyordu. Jeanne'nın bu ince savaş taktiklerinin kendine has bir sırrı vardı. At üzerinde becerilerini gösteriyordu, çevikti

⁸⁸ Michelet, **a.g.e.**, s. 50

⁸⁹ Denis, **a.g.e.**, s. 371-372

fakat onun esas askeri yeteneğinin gerçekten 15. yüzyılda olmadığı kesindi. Bu, savaş alanlarında askeri teknikleri başarı ile uygulamanın yanı sıra, askerlere insan olduklarını unutmadan yaklaşması ve onları inançlı olmayı öğretip, günah çıkarttırıp, onların daha ahlaklı davranmalarını sağlamaktı. Bunun sebebi, Jeanne d’Arc’ın, yaptığı her şeyi Tanrıya duyduğu sonsuz inançtı. Aynı zamanda o ve askerler doğru davranırsa, Tanrı onlara yardım edecek ve zafer onların olacaktır. Bu yüzden savaş ve inanç hep bir aradaydı. Aslında tam da Jeanne’nın söylediği gibi “*tanrının yardımı*” idi. Léon Denis ise tarihin sayfalarına onu şöyle taşımıştır: “*Fransa binlerce yiğit askere ve mert ustalara sahip oldu; Jeanne d’Arc gibisine asla!*”⁹⁰.

1. 5. Jeanne d’Arc Davası

Jeanne d’Arc’ın büyücü olarak yargılandığı dava ile ilgili en başta belirtilmesi gereken en önemli nokta, krala karşı bir saldırı gerçekleştirdiği iddiasıydı. Bunun sebebi, İngilizler’in, Jeanne’ın, VII. Charles’a Reims’de taç giydirmesi ile savaşta aldıkları büyük darbeye ek olarak iktidarı kaybetme korkusuydu. Onlar da kendi kralları VI. Henry’e taç giydirmek istiyorlardı. Bir başka açıdan bakıldığında ise, bunca askeri başarıyı 19 yaşında bir genç kızın sadece askeri becerileri ile kazanması imkansız olduğundan işin içinde mutlak bir cadılık ve şeytanlık olmalıydı. Yok eğer bu, sadece Jeanne’ın iddia ettiği gibi Tanrının bir emriyse, Tanrı gerçekten İngiliz’lerden nefret ediyor olmalıydı ki bu, gururu ve kendine güvenleri ile bilinen İngilizler için tam bir yıkım demektir.

Jeanne’ı bizzat yakalayan John of Ligny, Burgonya dükünün vassalıydı ve aynı zamanda da İngilizler’in ve Burgonya dükünün hizmetkarıydı. İngilizler, Jeanne’ı bir an önce teslim etmesi için baskı yapıyorlardı. Ligny’nin, Jeanne’ı hapsediği Beaulieu şatosunda esiri muhafaza etmek onlar için kolay olacaktı. Diğer taraftan Jeanne’ı teslim ederse, Burgonya dükünü mutsuz etmiş olacaktı. Sonunda geçici olarak Jeanne’ı İmparatorluğa ait Beaurevoir kalesine gönderdi.

⁹⁰ Denis, a.g.e., s. 390

Bu sırada Winchester kardinali olayla ilgilenen kişiydi. Glouster İngiltere’de, Bedford’un Fransa’da olduğu gibi önemsiz bir konuma gelmişti. Bu durumda yalnız başına kalan Winchester, genç kral VI. Henry’i, Calais’e getirerek İngiliz’leri canlandırmak istedi. Fakat bu da işe yaramadı. İngilizlerin bu gururlu hallerini Bakirenin büyüleri sözlerinden korkanlara karşı bir yasa çıkarma yoluna giderek yenmeye çalışsa da başarıya ulaşamadı. Kral Calais’de kalmıştı ve Winchester gitgide daha da komik duruma düşmekteydi. Paris’e ulaşmak için gittikleri her yol kapalıydı. Bu esnada savaş devam ediyor, paraları tükeniyor ve haçlı orduları yönlerini kaybediyordu.⁹¹ İşte tüm bunlar İngilizler için şeytanın işiydi. Kardinal bu işi ancak şeytanı yargılayarak ve bu şeytan bakireyi yakarak halledebilirdi. Bunun dışında, daha da önemli olan VII: Charles’ın da itibarını yerle bir etmekte. Winchester, bunu yapabilmek için önce kralın bir cadı tarafından taçlandırıldığını söylerse, VI. Henry’nin taç giymesi gerçek bir takdis töreni olacaktı. Yani biri şeytanın takdisi ise, diğeri Tanrının olacaktı. Sonunda da bunu başaracaktı.

Jeanne d’Arc, Burgonyalılar’ın elindeydi ve gerekirse kaba kuvvetle onların elinden alınmalıydı. Jeanne, 23 ve 26 Mayıs tarihleri arası Burgonya’lılar tarafından tutsak edildi. Engizisyon papazı, Burgonya dükü ve John of Ligny’e cadılıkla suçlanan bu kadını teslim etmelerini söyleyen bir mesaj gönderdi. Bu bir savaş esiri değil açıkça cadılık ve büyücülükle suçlanan bir dini suçluydu. O sıralarda engizisyonun Fransa’da ağırlığı olduğundan söz etmek doğru olmayacaktır. Ayrıca papazı da ürkek bir keşişten başkası değildi. Üzerinde sürekli baskı kuran Kardinal lord Warwick’in komutasındaydı, fakat kendi içinde Bakire’ye iyi duygular beslediği bile söylenebilirdi. Lord Warwick, VI. Henry’nin gardiyanlığını yapıyordu ve birbirinden farklı iki farklı görevi vardı. Bunlardan biri kralla ve dolayısıyla kralın düşmanlarıyla bizzat ilgilenmek, ikincisi ise genç kralın eğitimi ve Bakire’nin davası idi.

Engizisyondan gelen mektup haliyle etkisiz kalmıştı, çünkü İngilizler aynı zamanda Paris Üniversitesinden de bir mektup almışlardı. Üniversite için o sıralarda Papa’nın engizisyonu tarafından yürütülecek bir davayı kabullenmek oldukça zordu.

⁹¹ Michelet, a.g.e., s. 62

Hele ki Basel Konseyinde Papaya karşı piskoposluk namına karşı tavır sergiliyor oldukları düşünülürse. Winchester, İngiliz hiyerarşisinin lideri olarak elbette ki piskoposlar tarafından yürütülen bir davayı tercih etmekteydi. Ya da olabiliyorsa piskoposlar ve engizisyonun beraber çalışmasını uygun görüyordu. Maiyetindeki piskoposlardan biri de bu iş için biçilmiş kaftandı. Şimdi Jeanne'ı ateşe götürecek fırsatı yakalamıştı. Sözüne ve sadakatine güveneceği bir piskopos vardı. Bu Pierre Couchon'dan başkası değildi. Beauvais piskoposu Pierre Couchon.

Pierre Couchon'un kariyerinden ve eğitiminden Fransa'da o dönem kilisenin durumunu anlatılırken bahsedilmişti. Jeanne d'Arc, tam olarak Couchon'un dini bölgesi içine giren bir yerde yakalanmamıştı, fakat insanları bu durumla ilgili kolayca yanıltılabileceği düşünülmekteydi. Couchon "*politik papaz*" sıfatıyla İngiltere kralına yargı yetkisi talep eden bir mektup yazdı. 12 haziranda Kraliyet üniversiteye piskopos ve engizitörün aynı anda yargıç koltuğuna oturacağını ve müşterek hareket edeceklerini belirten bir mektup yazdı. Bu esnada Jeanne hala Burgonya'lıların elindeydi.

Üniversite inisiyatifi aldı. Burgonya düküne ve John of Ligny'e bir mektup yazdı. Couchon bu mektubu bizzat kendisi ulaştırdı. Bu sırada da yargı yetkisine sahip olduğu bu suçluyu almanın keyfini yaşamaktaydı ve birden yargıçlıktan arabuluculuğa geçmiş ve Jeanne'ı alabilmek için para teklifleri sunmaya başlamıştı. İki üç bin frankla başlayan pazarlık önce altı bine, en sonunda da tam on bin franka yükseldi ve Couchon'un, "*Fransa'nın geleneklerine göre, krala ya da prence ödenecek bir rakamdır,*" demesi ile pazarlık sona erdi.

İngilizler, üniversite ve Couchon'un attığı adımlarla yetinmeyip çok daha sert bir tavır takındı. İngiliz tüccarların "*Çukur Ülkelerin*"⁹² pazarında ticaret yapmasını yasakladı. Özellikle Anvers'de. Kendi yünleri karşılığında takas ettikleri her hangi bir ürünü ya da ipeği satın almamalarını emretti. Bu çok zekice bir darbeydi.

⁹² Kuzeybatı Avrupa'da Ren ırmağı deltası çevresindeki "çukur ülkeler" (Alçak ülkeler, Aşağı ülkeler) de yer alan şimdiki Hollanda ve Belçika'nın kurulmasına kadar, varlığını sürdüren çeşitli kontluk ve dukalıklar ve sonra doğan devlete 1830 yıllarına kadar verilmiş olan addır. Gerek Avrupa, gerek Osmanlı tarihinde Flemenk terimi on altıncı yüzyılın ortasından beri, Burgonya dukalığı çevresini meydana getiren 17 eyaleti içeren geniş bir bölgeyi tanımlar.

Flemenk kontu, Burgonya dükünü hedef alan bir darbe. Bu darbe Flemenk endüstrisini sekteye uğrattı ve İngilizler bir daha Flemenkler'den hiçbir şekilde ürün almayacaklardı.⁹³

İngilizler bunca çaba harcayıp Jeanne'a zarar vermeye çalışırken Charles, onu kurtarmak için en ufak bir çaba harcamıyordu. İstese misilleme yaparak elinde savaş mahkumlarına karşılık Jeanne'ı pekala alabilirdi. fakat yapmadı. Fransa ve İngiltere'nin içinde bulunduğu dini ekonomik ve devlet çıkarlarını açıkça tanımlayan bu karışıklık içinde, Charles, hiçbir şey yapmamıştı ve Philip of Burgundy, Jeanne'ı düşmana teslim etmişti. *"Hikaye içindeki küçük karakterler de kendi çıkarlarını gözetmekteydiler. Anjou cemaati, Lorraine'i, Burgonya dükü Brabant'ı; en çok istediği ise Flemenk'lerin İngilizler'le olan ticaretinin devam etmesiydi. Jonh of Ligny, Saint Pol'ün mirasına, Couchon ise Rouen başpiskoposluğuna göz koymuştu."*⁹⁴ Bu bağlamda, Jeanne d'Arc davası, tam bir rant kavgasına dönüşmüştü denebilir.

Jeanne'in ölüme mahkum edilmesi ile sonuçlanan davalar dokuz mayıstan başlayıp otuz mayısa kadar süren beş aylık bir süreyi kapsamakta ve üç aşamadan oluşmaktaydı. İlk aşama, 19 mayıstan 26 mayısa kadar süren araştırmaları ve soruşturmaları kapsamaktaydı. Daha sonra, usule uygun bilindik dava gelmekteydi ki bu, Jeanne'in dinden çıkarılmasıyla son bulmuştur (24 Mayıs). Son olarak 28 ve 29 mayısta yeniden görülen dava gelmektedir.⁹⁵

Dile getirildiği gibi yargıç koltuğunda, piskopos ve engizitör beraber oturmaktaydı. Bunlardan biri kariyeri, İngiliz'lere olan yakınlığı, sivil ve dini hukuk doktoru ünvanı ile Pierre Couchon, bir diğeri ise, Jean Graverent'i temsilen, Rouen Engizisyon papazı Jean Lemaitre idi. Davada değerli bir performans sergilememiş ve çoğunlukla oturumlarda bulunmamıştır. 20 şubatta Couchon'un baskın talebi sonucu geri gelmiştir. Couchon Lemaitre ile ilgili şöyle ifade vermiştir:

⁹³ Michelet, **a.g.e.**, s. 66

⁹⁴ Michelet, **a.g.e.**, s. 67

⁹⁵ Régine Pernaud, **Joan of Arc**, Stein and day Publishers, Newyork, 1966, s. 165

“Davanın yürütülmesinden emin olmadığı gibi vicdanı el vermediği için konuya fazla karışmamıştır. Yoksa, ona otorite verilmemesi söz konusu değildir ki şimdiye kadar da verilmiştir.”⁹⁶

Bu iki kişi Jeanne’in asıl yargıçlarıdır. Orada bulunan, belli sayıda eksperin görevi kısmi danışmalıktan öteye gitmemiştir. 60 danışmandan 40 tanesi davaya düzenli katılmıştır. Bunlar Normandiya’lı ve İngiliz din adamları, Rouen din adamları, dini ve sivil hukuk uzmanları, resmi avukatlar, piskoposlar, kilise yetkilileri idi. Bunlardan en önemli olanlar Paris Üniversitesi tarafından görevlendirilmiş olan Jean Beaupere, Nicholas Midy, Jacques de Touraine, Gerard Feuillet, Pierre Maurice, ve Thomas de Courselle’di. Regine Pernaud, “Joan of Arc” adlı eserinde *“bu grubun davaya üniversitenin ruhunu taşıdığı kuşkusuz olduğunu düşünüyorum,”*⁹⁷ demiştir. Diğer önemli isimleri de saymak gerekirse, Winchester kardinali, kralın dayısı, Henry Beaufort, Thérouane piskoposu Jeanne’ı satan adamın erkek kardeşi Louis of Luxembourg gibi isimlerden bahsedilebilir. Couchon kendine yardımcı olarak Jean d’Estivet’yi ve vekil olarak Bayeux piskoposluk alanı memuru Jean de la Fontaine’i seçmiştir. Son olarak Couchon, dava memuru olarak Rouen’den Guillaume Manchon, Guillaume Colles ve Nicolas Taquel’i seçmiş ve diğer bir Rouen papazı olan Jean Massieu ise mübaşir olarak davadaki yerini almıştır.

Adı geçen donanımlı din adamlarının tümü bu davada görev almak karşılığında belli miktarlarda para almışlardır. Davanın ilk etabında bir komisyon ön bilgi toplamak için Jeanne’in doğduğu ve büyüdüğü Domremy’ye gitmiş ve çeşitli soruşturmalar yürütmüştür, fakat onun bir büyücü ya da cadı olduğuna dair herhangi bir bilgi elde edememişlerdir. Bu soruşturma ile ilgili kayıtlar, davanın genel kayıtları içinde bulunmamaktaydı. Sadece daha sonra, bu soruşturmayı yürüten memurlar ellerindeki kayıtları, Jeanne’in itibarının geri verildiği davada ortaya çıkardılar ve ifadelerinde, Jeanne d’Arc’in hayatıyla ilgili kısmi olarak yanlış ve yanlış bilgiler topladıklarını itiraf ettiler. Ne de olsa, soruşturma Jeanne’in düşmanları tarafından yapılmaktaydı ve yeterince dayanıklı ve sağlam bilgiler olmadığı

⁹⁶ y.a.g.e., s. 165

⁹⁷ Pernaud, a.g.e., s. 162

anlaşıyordu. Öyle ki, cadılık ile ilgili bilgiler sapkınlık olarak değiştirilmek zorunda kalınmıştı.

Jeanne ayrıca, bekaret kontrolü için de zorlanmıştı. Dük ve düşes Bedford, Ocağın 1'inden 13'üne kadar Rouen'de kalmış ve düşes de kontrolü bizzat kendisi yapmıştır. Mahkumiyet davasında uzman olarak bulunan Jean Fabri veya Lefevre: *“bir keresinde çok iyi biliyorum ki Jeanne'a, neden kendisine bakire dediklerini ve gerçekten öyle olup olmadığı sorulmuştu ve o: ‘Söyleyebilirim ki öyleyim, ve eğer bana inanmıyorsanız kadınlara beni muayene ettirin’ diye cevap verdi. Ve geleneklere uygun şekilde düzgün bir kadın tarafından yapılması sağlanırsa bu muayeneye katlanacağını açıkladı,*”⁹⁸ şeklinde ifade verdi. Diğer soruşturma gibi bu muayeneye de kayıtlarda rastlanmadı.

Tüm dava süresince Jeanne, zincire vurulmuş bir şekilde sivil hapisanede İngiliz gözetiminde tutuldu. Oysa ki kilise hapisanesinde bir kadın gözetiminde tutulma hakkı vardı. Bir diğer uygunsuzluk Jeanne'ın avukatının olmayışıydı ve kimse ona destek olma niyetinde değildi. Artık yapayalnızdı.

Sorgu, 21 şubatta resmi olarak başladı. İlk anda Beauvais piskoposu (Pierre Couchon) *“nazıkçe ve merhametle”* ona, sorular sorulabileceğini, davayı kısaltmak ve vicdanını hafifletmesi için kaçamak yapmadan cevap vermesi için nasihat verdi. Jeanne: *“Beni ne konuda sorgulamak niyetindesiniz bilmiyorum; size anlatamayacağım şeyler sorabilirsiniz,”*⁹⁹ diye cevapladı İnancıyla ilgili her soruyu cevaplayacağına dair yemin etti.

22 ve 24 Şubat'ta yeniden söz vermesi için zorlandı. *“Çocuklar bile bilir ki çoğu zaman insanlar doğruyu söyledikleri için dokuz köyden kovulmuş,”*¹⁰⁰ diyerek gerçekten davayı ilgilendiren konularla ilgili her şeyi söyleyeceğine yemin etti.

⁹⁸ Y.a.g.e., s. 165

⁹⁹ Michelet, a.g.e., s. 74

¹⁰⁰ Michelet, a.g.e., s. 75

Adı, yaşı, ailesi hakkında sorulan sorulara olduğu gibi cevap verdi. Hayatıyla ilgili araştırma zaten yapılmıştı ve bunlara bir nevi ısınma turlarıydı. Esas olarak sorgulandığı ve suçlandığı noktalar onu ölüme götürecek olanlardı. Önce hapisten kaçmaya çalışmasıyla ilgili sorular soruldu ve Jeanne “*evet kaçmayı denedim. Her mahkumun bunu yapmaya hakkı vardır. Kaçmayı başarabilseydim kimse beni kadere karşı gelmekle suçlayamazdı çünkü hiçbir şey için söz vermedim,*”¹⁰¹ diyerek cevap verdi.

Yargıçlar ondan küçükken öğrendiği iki dua olan Pater Noster ve Ave Maria dualarını okumasını istediler. Belki de onun şeytan olduğu için bu duaları okuyamayacağını düşünüyorlardı. Jeanne eğer piskopos günah çıkarmama izin verirse seve seve okuyacağını söyledi. Reddedildi. Zaten dava boyunca da Jeanne’in bu isteği sürekli reddedilecekti.

Pierre Couchon, herkesten çok bu davayı sahiplenmişti. Fakat Jeanne’in “*her sorunuza cevap veremem,*” diyerek başlaması pek de güzel bir başlangıç sayılmazdı. Aslında cevap vermek istemediği sorular görüleri ile ilgili sorulardı. Çünkü Tanrıya bunları kendine saklayacağına söz vermişti. Hatta bilindiği gibi, küçüklüğünde dahi duyduğu seslerden ve gördüğü azizelerden kimseye bahsetmemişti. Jeanne’in her soruya cevap vermesi için zorlandığı doğrudur. Guillaume Manchon ifadesinde bunu şöyle doğrulamaktadır:

“İlk sorgulamada, Rouen şatosu şapelinde, Jeanne’a sorulan ilk sorular bir karmaşadan ibaretti. Jeanne, deyim yerindeyse vahiylerinden her bahsedişinde sözü kesiliyor ve İngiliz kralının iki sekreteri, keyiflerine göre kayıt tutuyor ve Jeanne’in sebeplerini görmezden geliyorlardı. Ben itiraz ettim ve bir düzen olmadığı takdirde kayıt tutma sorumluluğunu almayacağımı söyledim.”¹⁰²

Birinci gün aslında çok da önemli olmayan kişisel sorular ile ve bir düzen ihtiyacı içinde geçti. Davanın gün gün kayıtları bulunmakla beraber aslında önemli olan 12 suçlama ve belirgin olarak Jeanne’ı ateşe götüren birkaç suçtan söz edilebilir.

¹⁰¹ Michelet, a.g.e. s. 75

¹⁰² Albert Bigelow Paine , **Joan of Arc (Maid of France), Volume II**, The Macmillan Company, Newyork, 1925, ss. 102-103

Çünkü genel olarak Jeanne’ın konuşması için bir çeşit baskı ortamı olması çoğu zaman Jeanne’ın da kayıtlarda tekrara düşmesine yol açmıştır.

Bir önemli nokta ise Jeanne’ın her gün üç dört saat arası sorgulanmasıydı. Bunun yarattığı sorun, Jeanne’ın karşısında yaşça ve bilgi anlamında üst seviyede kişilerin kafa karıştıran sorularına cevap verirken çok yorulması ve zaman zaman kafasının karışmasıydı. Bu yargıçların işine geliyordu, zaten onların da amacı Jeanne’ın kafasını karıştırıp ona istedikleri doğrultuda cevaplar vermesini sağlamaktı. Manchon da sorguyu aynı şekilde tanımlamaktadır:

“Dava boyunca Jeanne, sayısız ve muhtelif sorularla hırpalandı ve neredeyse her gün, üç ya da dört saat süren sorgulamalar gerçekleşiyordu ve bazen Jeanne’ın söylediklerine göre, zor ve ince birtakım sorular, sorguladıkları konu içinden çekip çıkarılıyor ve öğle yemeğinden sonra iki üç saat daha sorguya devam ediliyordu, ve çoğu zaman sorudan soruya sorunun şekli değiştirilerek geçiş yapılıyordu. Bu değişime direnmeden safça ve iyi bir hafıza ile sorulara cevap veriyordu ve ‘ bu soruya daha önce cevap verdim’ diyerek beni işaret ediyordu.”¹⁰³

Bu karışık ve tuzak sorulardan en önemlisi belki de Jeanne’ın Tanrı ile ilgili *“beni Tanrı gönderdi; burada işim yok; beni geldiğim yere, Tanrıya geri gönderin,”* cevabını vermesi ve ardından *“bana yargıcım olduğunuzu söylüyorsunuz; Tanrı tarafındangönderilmiş olmam gerçeği ile ilgili ne yapmak istediğinizi zihninizde güzelce tartıyorsunuz, ve böylece kendinizi büyük tehlikeye sokuyorsunuz,”*¹⁰⁴ diye eklemesi sonucu sorulmuştur. Yargıçlar o kadar irrite olmuştur ki, ona aslında yaşayan hiçbir canlıya sorulmaması gereken günah olan tuzak bir soru sormuştur.

“Jeanne, günahsız olduğuna inanıyor musun?” hayır derse Tanrı vasıtasıyla değersiz olduğunu itiraf etmiş olacaktır, fakat evet derse, ki bu yargıçlara göre imkansızdır, çünkü zavallı insanoğlu günahsız olacak kadar yüce değildir. Fakat 19 yaşındaki köylü kızı Jeanne, cevabı ile herkesi şaşırır. *“Eğer günahkarsam, Tanrı beni doğru yola sevk etsin; eğer günahsızsam beni bu halimle korusun” dedi ve*

¹⁰³ Pernaud, a.g.e., 170 s.

¹⁰⁴ Michelet, a.g.e., 76 s.

ekledi, “... ama eğer günahkarsam, eminim ki, sesler bana gelmezdi... umarım ki herkes benim gibi onları duyabilsin...”¹⁰⁵

Bu akıllıca cevabın ardından yargıçlar onu sıkıştırmak için daha çok üstelemeye başladılar. Sesler ona Burgonya’lılardan nefret etmesini söylemiş miydi, çocukken perili ağacın yanında bulunmuş muydu, gibi sorularla cadı olarak yakılmasına sebep aramaya devam ediyorlardı. Krala gelen, St. Cathrine ve St. Margeret ile ilgili alametle ilgili sorular soruyorlardı. Dahası St. Michel’in Jeanne’a görüldüğünde, çıplak olup olmadığı ile ilgili ahlaksız bir soru sorduklarında, Jeanne, büyük bir saflıkla “Tanrının ona giydirecek kıyafeti yok mudur sizce ?”¹⁰⁶ diye cevap vermiştir. Bu azizleri ve azizelerin seslerini, görünüşlerini, saçlarını ve hangi dili konuştuklarını sorgulayarak daha da ilginç noktalara gelmeye başladılar. Jeanne’a, onlara sarılıp sarılmadığını, onları öpüp öpmediğini sordular.

Yargıçların, vahiyler ve sesler ile ilgili sorduğu sorulara cevap veren Jeanne, elindeki gücü tamamen yargıçlara teslim ettiğinde, seslerin ona hangi olaylarla ilgili bilgi verdiği ve Jeanne’ın onların sözlerini dinleyerek mi hareket ettiği sorulmaktaydı. Jeanne onlara, aziz(e)lerin kendisine cesur olmasını ve kurtulacağını söylediklerini söyledi. Başka bir gün, söylediklerine ek olarak:

“Aziz(e)ler bana büyük bir zaferle kurtulacağımı söylediler; ve tekrar: ‘ Herşeyi gönül rızasıyla kabullen; şehit olma düşüncesi seni yıldırmasın; çünkü o seni sonunda cennetin krallığına götürecektir.’”

“ve sana bunu söylediklerinden beri, kurtulduğuna ve cehenneme gitmeyeceğine eminsin?”

– “evet bana çoktan kurtulmuşum gibi kesin söylediklerine inanıyorum.”

– “bu cevabın çok ciddi sonuçları olur.”

– “evet, bu bana büyük bir hediye.”

– “öyleyse artık ölümcül bir günah işlediğine inanmıyorsun?”

– “ işlemediğimi biliyorum: hepsini tanrının ellerine bırakıyorum.”¹⁰⁷

Böylece yargıçlar Jeanne’ın duyduğu sesleri şeytanın sesi olduğuna ve bunların kilisenin öğretilerinin üstünde olduğunu ve otoriteyi tanımadığına karar verirler. İlham ama bağımsız bir ilham, vahiyler fakat kişisel ve hangi tanrıya belli

¹⁰⁵ Paine, a.g.e., 123 s.

¹⁰⁶ Pernaud, a.g.e., 172 s.

¹⁰⁷ Michelet, a.g.e., s. 82

olmayan bir boyun eğme olarak değerlendirirler. Jeanne'ın ilk düşüşü bu cevabıyla gerçekleşmiştir. Devam da edecektir.

Yargıçlar başlangıç soruşturmalarını, kendileri için kritik bir soruyla bitirdiler. Ona Kilisenin söylediği ve yaptığı her şeyin nihai yargıcı olmasını kabul edip etmediğini sordular.

Jeanne: *“kiliseyi seviyor ve ona bütün gücümle sığınmak istiyorum. Yaptığım iyi şeylerde ise beni gönderen cennetin kralına dayanmalıyım,”*¹⁰⁸ diye cevap verir. Soru tekrar edildiğinde başka bir şey söylemez. Yargıçlar onu ayırımın iyi yapılması konusunda uyarırlar; üçler-erki olarak adlandırılan bir kilise vardır, tanrı, azizler, bağışlanmış ruhlar, ve askeri kilise, Papa, kardinaller, ve tüm iyi hristiyanlar; Kilisenin gerektiği şekilde toplandığı, hata yapmayacağı ve kutsal ruh tarafından güdüldüğünü söylerler. Devamında aralarında şu diyalog geçer:

“öyleyse askeri kiliseye boyun eğiyor musun?”

“Fransa krallığına Tanrı, Bakire Meryem ve azizler ve onların da üstünde muzaffer Kilise tarafından gönderildim: kendimi, yaptıklarımı, tüm yaptıklarımı ve hala yaptığım şeyleri, işte ‘o’ Kiliseye teslim ediyorum.”

“Ve askeri Kiliseye?”

“Bu sefer başka cevap vermeyeyim.”¹⁰⁹

Jeanne kendi kendini yok ediyordu. Böyle bir tavır asla anlayışla karşılanmazdı. Görünen Kilise yerine görünmeyen başka bir Kiliseden bahsediyordu. İnancı tamamen bu yöndeydi. Her sözü her davranışı Tanrının emriydi ve ondan başkasını tanımıyordu. Askeri kilise yok sayılıyordu ve o, her kim onu görmezden gelirse ona karşı silahlanmalıydı. Bu kişi de Jeanne d’Arc’tan başkası değildi.

Bir martta yapılan sorguda Jeanne’a, Couchon tarafından hangi papaya inandığı da sorulmuştur. Armagnac kontundan gelen bir mektup hatırlatılarak Jeanne’ın kafası karıştırılmaya çalışılmıştır. Bu soruda o dönem var olan ‘Büyük Bölünmenin’ yansımalarını görülmektedir.

¹⁰⁸ Michelet, a.g.e., s. 83

¹⁰⁹ Michelet, a.g.e., s. 83

JEANNE: Bana ne sorduğuna gelirse: Kimin Tanrısının onu alacağını kime boyun eğmesi gerektiğini sordu, bende bilmediğimi söyledim, fakat ona yazıya dökülmeyen birkaç şey söyledim, ve kendi adıma Roma'daki Papaya inanıyorum.

COUCHON: Yazdığım mektupların üstüne haçla beraber İsa – Meryem ismini koymak adetin midir?

JEANNE: Bazılarına koyarım, ve bazen de koymam. Bazen de sadece, yazdığım kişi yazdıklarımı yapmasın diye işaret koyarım.¹¹⁰

Jeanne, bu işareti, açıkça yanlış bilgi ve yanıltma içeren mektuplara bir savaş taktiği olarak koymaktaydı. Bunu düşmanı oyuna getirmek için kullanıyordu.

Jeanne d'Arc davası ile ilgili çok sayıda kaynakta ayrıntılı belgeler bulunmakta fakat bu konuşmaların her birini burada belirtmek neredeyse imkansız. Bu yüzden önemli olduğu kabul edilen bir diğer konu ise 'alamet' meselesi idi. Bu Jeanne'in gerçekten Tanrı tarafından gönderilip gönderilmediği meselesine dayanan bir beklentiydi. Duruşma esnasında yargıçlar Jeanne'a, krala gönderilen 'alamet' ile ilgili soru sordular. Jeanne'in cevabı bu noktada krala bir melek tarafından getirilen değerli bir taşla ilgili olmuştur. Aslında bunun sembolik bir anlamı vardır. Bu konudan bahsetmeden önce aşağıdaki mahkeme kaydına bakılabilir:

LA FONTAİNE: Kralına, sana geldiğinde verdiğin alamet nedir?

JEANNE: O iyi, onurlu, güvenilir ve dünyadaki en zengin şey.... Bu alamet kralının hazinesinde.

LA FONTAİNE: Bu alamet altından mı, gümüşten mi, değerli taşlardan mı ya da bir taş mı?

JEANNE: Daha başka bir şey söylemem. Kimse bir alamet olarak bu denli zengin bir şeyi tarif edemez.¹¹¹

Bu konuşmanın devamında:

"ve dahası, sizin ihtiyacınız olan işaret Tanrının beni sizin elinizden kurtarması olacaktır; size gönderebileceği en büyük alamet bu olacaktır."

"alamet kralına geldiğinde, nasıl hürmet ettin ve bu alamet tanrıdan mı gelmişti?"

"Tanrıya partisinde bana karşı gelenlerin yorgunluğundan kurtardığı için teşekkür ettim ve birkaç kez diz çöktüm."

"din adamları da alameti gördüler mi?"

"kral ve o anda yanında olanlar işareti gördüler ve onu getiren melek dahil, krala tatmin olup olmadığını sordum ve evet diye cevap verdi. Böylece oradan ayrıldım ve yakınlardaki küçük bir şapele gittim ve benim arımdan üç yüz kişinin alameti gördüğünü duydum."

¹¹⁰ Pernaud, a.g.e., s. 186

¹¹¹ Pernaud, a.g.e., s. 189

“kralın ve sen alameti getiren meleğin önünde eğilmediniz mi?”
“evet ben meleğin önünde saygıyla diz çöktüm”¹¹²

Ortaçağ boyunca görü yeteneği olan ya da tanrıyla direk bağı olduğunu iddia edenlerden bununla ilgili kanıt niteliğinde bir alamet talep ederlerdi. Böylece bu kişiler iddialarını ispat etmiş olurlardı. Hristiyanlığa göre “*alametler... bağımsız olarak duygularla doğrulanabilecek fenomenlerdir. Bakan herkes tarafından görülebildiği gibi, dokunan herkes tarafından da hissedilebilir. Birçok ortaçağ görüşü alametler sayesinde doğrulanmıştır.*”¹¹³ Fakat Hristiyan düşüncesi Jeanne’ın bir alameti olmadığını düşünmekteydi. Çünkü elle tutulur bir kanıtı yoktu. Aslında bu tamamen bakış açısıyla ilgiliydi. Jeanne’ın tanrı tarafından gönderildiğini işaret eden alamet zaten Orléans çıkarmasıydı. Ya da başka bir alamet VII. Charles’a taç giydirmesiydi. Tanrının ona verdiği görevleri yapacağını söyleyip yapmasıydı, fakat ondan ille de somut bir kanıt istendi ve Jeanne bu sebeple zor durumda kaldı. Krala meleğin getirdiği taç ise alegorik bir anlam taşımaktaydı. Birçok yazar Jeanne’ın uzun sorgulardan kafası karıştığı için böyle anlattığını düşünürken bazıları ise melek derken kendini kastettiğini ve taç derken de Kralına uzun yıllar sürecektir olan bir hükümdarlığı hediye edişinden bahsetmiştir. Bu hediyeye paha biçememesi de bu sebeptir.

Jeanne’ın yakılmasına sebep olan bir diğer önemli suçlama da karşı cinsin kıyafetlerini giymesiydi. Jeanne, bunun da Tanrının isteği olduğunu savunmaktaydı. Davasında haklı olduğunu düşünüyordu. Yargıçlar diğer konular kadar Jeanne’ın kıyafetleri ilgili de saatler soran sorgulamalar yapmaktaydı. O sorgulardan biri şöyle gelişmiştir:

LA FONTAİNE: Sana ayın dinlemen için önerilen kadın giysisi hakkında ne diyeceksin?

JEANNE: Kadın giysisi olduğundan, Tanrının isteği olmadan giymemeliyim; ama eğer böyle olmalıysa, yargı önüne çıkmalıyım, Kilisenin efendilerinin, bana kadın entarisi giyme ve başıma örtme merhametini bahsedeceklerine inancım sonsuz. Tanrının benden yapmamı istediği bir şeyi görmezden geleceğime ölürüm daha iyi. Gerçekten inanıyorum ki, Tanrı bu derece küçülmeme, ivedi bir yardım ya da mucize olmaksızın izin vermeyecektir.

¹¹² Paine, a.g.e., s. 174-176

¹¹³ Karen Sullivan, **The Interrogation of Joan of Arc**, University of Minnesota Press, London, 1964, s. 62

LA FONTAİNE: Maden Tanrının isteği ile erkek giysisi giymektesin peki o zaman neden iş ölmeye gelince kadın giysisi istiyorsun?

JEANNE: Uzun olursa yeterli olacaktır.

LA FONTAİNE: Gitmene izin verilirse kadın kıyafeti giyeceğini söylüyorsun, peki Tanrı bu işe ne der?

JEANNE: Eğer kadın giysileri içinde gitmeme izin verilirse, ondan sonra yeniden erkek giysileri giyip tanrının dileğini yerine getirmeliyim; daha önce de söylediğim gibi, hiçbir koşulda tanrının isteğine karşı gelerek zırhımı ve erkek giysilerini giymemek için yemin etmem.

LA FONTAİNE: Erkek kıyafetleri giyerken Tanrıdan nasıl bir yardım ve garanti beklemektesin?

JEANNE: Ne giysiler ne de diğer yaptığım şeyler için tanrıdan ruhumun kurtuluşundan başka bir ödöl beklemiyorum.¹¹⁴

Görüldüğü gibi Jeanne, Tanrının emirlerini hiçbir koşulda çiğnemeye yanaşmamıştır. Aslında suçlamaların çoğunda, suçun kendisinden çok Jeanne'nin kararlılığı yargıçları olumsuz yönde etkilemiştir. Jeanne'nin sorgulandığı konulardan bir diğeri ise, savaşta taşıdığı sancağı ve parmağına taktığı yüzüğü ile ilgiliydi. Bu sancağın üzerine gördüğünü iddia ettiği azizelerin resimlerini yaptığı için sorgulanmıştır. Jeanne, bu resimleri kilise duvarlarında olduğu için kendisine güç vermesi için yaptığını söylemiştir. Ayrıca sancağın Tanrının ve azizelerin gücüyle yapıldığını ve Jeanne'a *"bu sancağı cennetin kralı adına al,"* dediklerini söylemiştir. Yargıçlar ona, bu sancağın savaşı kazanmasında yardımcı olup olmadığını sormuşlar ve Jeanne yine kazandığı zaferlerin Tanrının elinde olduğunu söylemiştir. Ayrıca sancağın Charles'in taç giyme töreninde neden kralın kafasının etrafında gezdirildiği de sorulanlar arasındadır. Jeanne, bu sancağın zafer kazanmış bir sancak olduğunu ve kralı bu zaferlerin simgesi ile şereflendirmenin doğru olduğunu belirten bir cevap vermiştir. Kayıtlarda bunu doğrulayan cümlesi *"zahmeti çeken de; şerefi hak eden de o,"*¹¹⁵ olmuştur. Üzerinde İsa- Meryem yazan yüzüğün neden yapıldığını ve Jeanne için önemli olup olmadığını sorduklarında saf altın olmadığını, ve metal olabileceğini söylemiştir. Yargıç:

LA FONTAİNE: Savaşa giderken neden yüzüğüne bakmayı tercih ediyordun?

JEANNE: Zevk için ve ailemin şerefi için; ve yüzüğü elimde tutarak ya da parmağıma takarak, bana görünen Azize Cathrine'e dokundum.¹¹⁶

¹¹⁴ Pernauld, a.g.e., s. 174-175

¹¹⁵ Paine , s. 224

¹¹⁶ Pernaud, a.g.e., s. 177

İşte bu cevaptan sonra önce bahsedildiği gibi neresine dokundun, ona sarıldın mı, öptün mü gibi saflıktan uzak, Jeanne'ı daha ağır suçlamak için yöneltilecek tuzak sorular sorulmuştur. Jeanne, hepsine aynı saflıkla cevap vermiştir.

Bütün bu, zaman zaman yargıçların baskısından kaynaklanan, tekrarlanan sorguların sonucunda, çok sayıda olan suçlar on iki maddeye indirilmiştir, ve bunlar Jeanne'ın mahkumiyetini garantiler niteliktedir. Suçlamalardan biri, cadılık suçlamasıdır ki bu, sancak, yüzük ve kralı sancakla şereflendirme ile ilişkilendirilebilir. Kaynak olarak da, çocukken etrafında arkadaşları ve diğer köylü kadınlarla dans edip eğlendiği peri ağacı gösterilebilir. Yüzüğün büyü gücü olduğu da düşünülmüştür. Ayrıca, Jeanne'ın kendisine görüldüğünü iddia ettiği varlıklarla uygunsuz yakınlaşmaları olduğu, savaş sırasında kazandığı zaferler ise zalimlik ve katillikle ilişkilendirilmiştir. Beaurevoir kalesinden kaçarak Katolik inancında çok büyük günah sayılan intihara teşebbüs ettiği, ailesini terk edip savaşa giderek, onları çok üzdüğü ve günah işlediği de suçları arasındadır.

Tabii, bu suçlamalardan Jeanne'ı ateşe götüren en önemli iki suçlama, Kiliseyi tanımamak ve erkek giysileri giymektir. Yargıçlar, bu iki maddeyi son kararlarını vermek için kullanmışlardır, çünkü sorguda Jeanne'ın verdiği cevaplardan hiçbiri onu cadılıkla ya da bir diğer ağır suçla yeterince ilişkilendirememekteydi. Fakat son ikisi, iki gerçek suçtu. Resmi olarak Jeanne'a sorulan son soru, sancağı ile ilgili olan soruydu. Martın on yedisi ve davanın da yirminci günüydü.

Artık sıra, Jeanne'ın yetmiş maddeden on iki maddeye indirilen suçlarını, üst makamlara onaylatmak ve infazı gerçekleştirmektir. Dava boyunca, papazlar ve uzmanlar olmak üzere hem madden hem manen zayıf verilmişti. Davanın yüzde yüz usule uygun olarak görüldüğü, tartışılmıştı. Fakat ne olursa olsun bu, sadece bir sapkınlık, ya da cadılık davası değildi. Tam olarak bir rant kavgasıydı ve Jeanne ne olursa olsun yakılmalıydı.

Jeanne'a suçlamaların resmi olarak onaylanıp okunmasında önce, kaldığı hücrede hastalandı. Otuz bir martta Couchon sekiz uzmanla Jeanne'ın hücrelerine

gidip, ona, kendisini mahkum ettiren suçlar sebepli mahkumiyetini açıklamaya gitti. Konuşma fazla uzun sürmedi. Dava boyunca yöneltilen sorular tekrarlanarak suçlunun onayı alındı. Ertesi gün Jeanne hastalandı. Yüksek ihtimalle davanın ağır sorumluluğu ve yorgunluğu sonucu fakat kendi iddiasına göre hücre sine gelen balık sonucu hastalanmıştı. Jeanne balığın zehirli olduğuna inanıyordu. Doktorlar Jeanne'ı muayene ettiler ve onu iyileştirmek için uğraştılar. Kan akıtma yöntemi kullanarak Jeanne'ın ateşini düşürdüler. İngilizler Jeanne'ın doğal yoldan ölmesini istemiyorlardı.

Jeanne iyileşmeye çalışırken, Couchon, çalışmalarına ara vermiyordu. Suçları özenle on iki maddeye indirdiler. Jeanne'ı kayıtlarda bulunan kendi ifadeleri dışında hiçbir şeyle suçlamadılar. Jeanne'ın on sekiz nisana kadar hasta yatmaya devam ettiği düşünülüyor çünkü hastalanıp yattığı otuz bir mart ve on sekiz nisan arasında Jeanne'ın ne yaptığı ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Bu süre zarfında hücre sinde yalnız bırakılmış olma ihtimalini düşündüren şey, Jeanne'ı ziyarete gittiklerinde onu halsiz ve zayıf bulmalarındır. Ölmek üzere olduğunu hisseden Jeanne, *“bana öyle geliyor ki, hastalığımı seyrine bakılırsa büyük bir ölüm tehlikesi ile karşı karşıyayım. Eğer durum buysa Tanrı beni yanına çağırıyor demektir, ve sizden günah çıkarmama izin vermenizi ve beni kutsal olan topraklara gömmenizi rica ederim,”*¹¹⁷ dedi. Yargıçlar ona eğer daha önce reddettiğinin aksine, kiliseyi tanıyıp boyun eğerse dilediğini yapabileceğini söylediler, fakat Jeanne, daha fazla bir şey söylemek istemediğini aktardı.

Couchon'un, Jeanne'ın kiliseye itaat etmesi için son planı onu işkence ile tehdit etmek oldu. İşkence Ortaçağda engizitörlerin, heretiklerin, sapkın inançların günışığına çıkarılmasından, işbirlikçinin deşifre edilmesinde ve en önemlisi girdikleri yanlış yoldan döndürülmesinde vazgeçilmez bir araç olmuştur. İşkence ritüelinde sanık, önce engizitörler tarafından psikolojik bir işkenceye tabii tutulur, işkence aletleri sanığa teker teker ayrıntılı biçimde anlatılırdı.¹¹⁸

¹¹⁷ Lang, a.g.e., s. 346

¹¹⁸ Haydar Akın, **Ortaçağ Avrupa'sında Cadılar ve Cadı Avı**, Birinci basım, Dost Kitabevi, Ankara, 2004, ss. 184-185

İşkence odasında hazırlık yapıldı. Aslında Couchon'un gerçekten işkence yapmak gibi bir niyeti olmayabilirdi, çünkü böyle bir hareketle kendi itibarını lekeleme ihtimali ortaya çıkabilirdi. Belki de sadece, Jeanne'in doğru yola girmesi ve ruhunun kurtulması için bir girişimdi. Ya da Rouen halkının genç bir kızın yakılmasına vereceği tepkiyi en aza indirme isteği idi. Jeanne, işkence ile de doğru yola girmez ise ve halk bunu bilirse yakılmasına da fazla tepki göstermeyebilirdi. Kiliseye ve konseye itaatsizlikten yakılabilirdi çünkü daha önce de belirtildiği gibi o dönemde herkes Kiliseye aitti ve onun kurallarıyla yaşıyordu. Tersini düşünmek akıllarına bile gelmiyordu.

Jeanne'a döndüğümüzde, Couchon, yanında sekiz uzmanla içeri girdi ve Jeanne'a aletleri göstererek göz dağı vermeye çalıştı. Davada bahsi geçen suçların ve cevapların üstünden geçildi ve ona son kez doğru yola girmesi için şans verildi. Fakat Jeanne, büyük bir kararlılıkla *"beni lime lime de etseniz, ruhumu bedenimden ayırsanız da, size daha fazla bir şey anlatmayacağım; ve eğer size bir şey anlattıysam da, daha sonra bunu bana zorla söylettiğinizi söylerim,"*¹¹⁹ diyerek son noktayı koymuş oldu. Yargıçlar işkence yoluyla bir şey elde edemeyeceklerini anladılar ve 9 mayıs günü uygulanan bu yöntem başarısızlıkla sonuçlandı.

Yargıçların, yapabilecekleri çok fazla bir şey kalmamıştı. Jeanne söylediklerinin arkasında duruyordu ve duracaktı da. 70 maddeden 12 maddeye indirilen suçlamalar Paris Üniversitesindeki teologlar tarafından da onaylandıktan sonra 19 mayıs günü Üniversite raporunu Couchon'a gönderdi. 12 madde hakkında inceleme yapmış ve bunun özeti niteliğinde bir rapor hazırlamıştı üniversite.

Couchon ve ekibi raporu beraberce son kez değerlendirdiler. Sonucunda eğer Jeanne, hala girdiği yoldan dönmüyorsa sivil otoritelere teslim etme ihtimalini değerlendirdiler. Jeanne, aylardır sorgulanıyordu, fakat onun haklı olduğunu ya da suçlu olduğunu düşünen kimse yoktu. Uğruna savaştığı Kralı onunla ilgilenmediği gibi etrafındaki herkes onun büyücü olduğunu düşünüyordu. Artık onu kurtaracak bir mucize yoktu. Fakat Couchon, iyi polis rolünde Jeanne'a merhamet gösteriyor, son

¹¹⁹ Champion, a.g.e., s. 88

kez ve hatta bu sefer halk önünde ona nasihat verilmesini, bunun sonucunda artık kesin karara varılması gerektiğini düşünüyordu. Halkı bu konuda arkasına alarak vicdanını rahatlatmak niyetindeydi. Son dakikada Jeanne, sözünden dönse bile, Couchon emindi ki iki üç gün sonra tekrar söylediklerinin arkasında duracaktı. Bu daha da büyük günahı. Sonuç olarak kendisinin kazanacağına emindi.

Jeanne’la konuşması ve ona öğüt vermesi için, davanın başından beri ona iki kilisenin farkını durmadan anlatan otuzlarında genç bir papaz olan Pierre Maurice görevlendirildi. 23 Mayıs günü, Jeanne, kaldığı kulenin yanında bir şatoda kendini bir grup yargıç karşısında buldu. Maurice ona suçları tekrar okuduktan sonra ona öğüt vermeye başladı. Kayıtlarda Jeanne’a şu sözlerle seslendiği görülmektedir:

“Şunu düşün, kralının huzurunda, sen oradayken, eğer bir şövalye ya da başka biri, kalkıp: ‘Ben krala boyun eğmiyorum, ya da herhangi bir adamına’ dese, onun mahkum edilmesi gerektiğini söylemez miydin? Peki, kutsal baptist töreniyle kutsanmış, doğuştan Hristiyan olarak kilisenin kızı, İsa’nın eşi olarak sen, İsa’nın elçilerine, kilisenin papazlarına itaat etmiyorum dersin kendinle ilgili ne dersin? Kendine hangi cezayı uygun görürsün? Eğer Tanrıyı, yaratıcını, değerli eşin ve kurtuluşunu seviyorsan söylediğin sözlerden vazgeçmen için ve yargısına kendini teslim ederek kiliseye itaat etmen için yalvarıyorum.”¹²⁰

Rahip Jeanne’a daha başka öğütler de verdi, fakat yanmaktan kurtulacağından bahsetmedi. Onu yanmaktan kimse kurtaramayacaktı. İngilizler’in en başından beri amacı buydu ve Maurice bunu o anda bilmiyor olabilirdi. Fakat bir şüphesi olduğu da açıktı. Jeanne’a gösterilen merhamet, tüm bu uzatma turları, yargıçların, özellikle de Couchon’un kendini olabildiğince iyi gösterme ve vicdanını rahatlatma isteğinden başka bir şey değildi.

Nihayet 24 Mayıs sabahı Jeanne, Saint Quen kilisesinin mezarlığına getirildi. Burada uzun bir vaaz verilecek ve daha sonra da yakılacaktı. Massieu, Jeanne’a eşlik etmek için yanında Manchon, Jean Beaupere ve Loiseleur ile hücreye geldiler. Loiseleur, Jeanne’a tekrar Kiliseye itaat ederse ruhunun kurtulacağını ve ölümden kurtulacağını öğütleyen bir konuşma yaptı. Ardından St. Quen mezarlığına getirildi. Burada büyük bir kalabalık vardı. Jeanne vaazdan sonra söylediği ve yaptığı her

¹²⁰ Paine s. 271

şeyin papaya söylenmesini istedi, fakat kimse papaya bu kadar yakın olamaz denerek reddedildi. Hele ki bu kişi, Jeanne gibi bir sapkınsa.

Jeanne'a suçları gibi tekrar okundu. Dinden çıkarılma kağıdı okunurken tekrarladı ve kendi elleriyle imzaladı. Bir ara Charles'ı hedef alan konuşmalar yapıldı. Çok sevgili kralının onursuz ve şeytani bir kadının sözleriyle hareket eden, inançsız ve bölücü biridir dendi. Jeanne hiç düşünmeden ve yine günah işleme pahasına *“size hayatımı riske atarak söylüyorum ki o hristiyanların en asilidir ve Kiliseye ve inancına bağlıdır. O sizin söylediğiniz gibi biri değildir,”*¹²¹ diyerek kralını korudu.

Jeanne, sonunda ruhunu kurtarmak için söylenenleri kabul etti. Kiliseye boyun eğeceğini, söylediklerinin ve yaptıklarının sorumluluğunu alacağını dile getirerek imzasını attı. Ayrıca erkek elbiselerini çıkaracak ve bir daha kesinlikle giymeyecekti. Bu önemliydi, çünkü karşı cinsin elbiselerini giymesi en ciddi suçlardan bir tanesiydi. Ateşten kurtulan Jeanne, orada, yanmasını bekleyen kalabalığı hayal kırıklığına uğratmış oldu. Tabii İngilizleri de. Sonunda Kiliseye boyun eğmişti ama aslında istedikleri bu değildi. Şimdi onu yakacak sebepleri kalmamıştı. Yapılacak tek şey Jeanne'ın sözünden dönmesiydi.

Bundan sonraki üç gün boyunca Jeanne, hücrelerinde bekledi. Bu sırada üzerinden çıkardığı erkek giysileri bir torbaya konmuş ve hücrelerine bırakılmıştı. Jeanne, Pazar sabahı uyandığında, gardiyanlar onu uyandırıp kadın giysilerini çıkarıp erkek giysilerini geri giymesi için Jeanne'ı zorladılar. Jeanne, bu giysileri giymesinin yasak olduğunu söylemesine rağmen işe yaramadı ve eğer erkek giysilerini giymese bütün gün çıplak kalacağını söylediler. Gerçekten de öğlene kadar giysileri olmadan oturan Jeanne, sonunda bu giysileri giymek zorunda kaldı.

Jeanne'ın suçunu yinelediği haberi yayılmaya başladı ve Couchon'a ulaştı. Warwick ve asistanları bunu doğrulamak için oraya gittiklerinde, İngiliz askerleri ve birkaç papaz tarafından uzaklaştırıldılar. Ertesi gün erkek kıyafetleri içindeki Jeanne,

¹²¹ Champion, a.g.e., s. 91

görüldü ve resmi rapora “*kendi isteğiyle, hiçbir zorlama olmadan, kadın giysisi yerine erkek giysisini tercih etmiştir,*” yazıldı. Raporda, ona yeminin hatırlatıldığını fakat Jeanne’ın böyle bir yemin ettiğini hatırlamadığını ve bu giysiler içinde çok daha güvende olduğunu söylediği yazmaktaydı. Devamında ise, ona daha önce söz verildiği gibi ayın dinlemesine izin verilirse ve onu başında kadın olan daha düzgün bir hücreye koyar ve zincirlerden kurtarılırsa tekrar kadın giysileri giyeceğini söyledi. Çünkü, zincirlere bağlı yaşamaktansa ölmeyi tercih ederdi.

Sonuç olarak, Jeanne, her seferinde doğruyu söylemekteydi. Fakat kilise için doğru olan bu değildi. Hatta, Jeanne, yaptıklarının sorumluluğunu aldığı ve kiliseye itaat ettiğini söylediğinde dahi, bu İngilizler için olması gereken cevap değildi. Çünkü, Jeanne’ın itaat etmesi demek onu yakamayacakları anlamına geliyordu. Oysaki, bütün dava sadece Jeanne’ı ortadan kaldırmak için düzenlenmişti. Fakat ne olursa olsun artık hikayenin sonuna gelinmişti.

29 Mayıs günü Couchon ve davada görev alan papazların neredeyse hepsi Jeanne’ın yargısı için toplandılar. Artık kesin olan tek bir şey vardı, o da Jeanne’ın büyücü, sapkın ve bölücü olduğu. Bu görüşmede, son on günde yapılan görüşmeler de dahil, üniversite raporunun sonucuyla birlikte bir değerlendirme yapıldı. Bu değerlendirmeye göre, Jeanne’a vaaz verilmiş fakat o, dik kafalı bir davranış sergilemişti. Önce doğru yola giren Jeanne, daha sonra tekrar şeytanın rehberliğinde kararından dönmüş ve bir kez daha duyduğu seslerin ona bir şeyler söylediğini iddia etmişti. Yargıçlar onu yeniden ziyaret etmiş ve hücresinde sorgulamıştı. Fakat Jeanne, ne iddialarından ne de erkek giysilerini tekrar giymekten vazgeçmemişti. Karar ortadaydı. Jeanne, yakılacaktı.

Hikayenin sonu, eski Pazar yeriydi, balık pazarı. Meydana üç platform kuruldu. Bunlardan bir tanesi, piskoposluk, kraliyet ve İngiliz kardinal ve arkasında papazlar için yerleştirildi. İkincisi, vaiz, yargıç, mübaşir ve mahkum için, sonuncusu ise izleyiciler içindi. Ortada yüksek bir odun yığını vardı. Odunların yüksek olmasının nedeni infazcının yığının sadece en alt kısmına erişebilmesiydi. Bu yolla her hangi bir sebepten, infazcı mahkumun infazına müdahale edemeyecek ve ölüm

kesin olacaktı. İngilizler Jeanne'ın diri diri yakılmasını istiyorlardı. Bunun gerçekleşmesi için de her türü önlemi almışlardı.¹²²

İnfaz Nicholas Midy'nin vaazıyla başladı: “*Kilisenin bir uzvu hastalanırsa, bütün kilise hastalanır.*” Zavallı kilise ancak bu hastalıklı uzvun kesilmesiyle iyileşebilirdi. Midy, konuşmasını şu reçete ile sonlandırdı. “*Jeanne, Tanrının rahmeti üstüne olsun, Kilise artık seni savunamayacak.*”¹²³ Dizlerinin üzerine çöken Jeanne, herkesi affettiği gibi kendisi de merhamet diliyordu. Elinden de başka bir şey gelmiyordu. Couchon ağlıyordu, hatta artık İngilizler bile göz yaşları içindeydi. Jeanne, son olarak bir haç istedi. Bir İngiliz ona tahtadan yaptığı küçük bir haç uzattı, fakat o gerçek bir haç istedi. Isambar, ona Kiliseden bir haç getirtti. Bu haça sarılan Jeanne, İsambar tarafından rahatlatılıyordu. İngiliz askerlerden biri, “*Ne yani peder, bizi burada akşam yemeğine kadar bekletmek niyetinde değilsin herhalde?*”¹²⁴ diye dalga geçti. Kalabalıkta birçok kişi ve bazı askerler, dayanamayarak, pazar yerini terk etti.

Ateş yakıldı ve Jeanne en son “*evet seslerim bana tanrıdan geldi ve hayır, seslerim beni hayal kırıklığına uğratmadı,*” dedi. Ateşler yükselirken, “*Yüce İsa,*” diye haykıran Jeanne'ın artık sesi duyulmuyordu. Ölmüştü ve tam da İngilizlerin istediği şekilde. Fakat istedikleri vicdanları ile ters düşmüştü. Bir İngiliz askeri son nefesini veren Jeanne'ın ağzından beyaz bir güvercin uçtuğunu gördüğünü iddia etti. İnfazcı, olayın akşamında günah çıkarttı fakat Tanrının onu hiçbir koşulda affetmeyeceğini söyledi. İngiliz kralı ise sekreteri döndüğünde “*bittik biz, bir azizeyi yaktık,*” demiştir.¹²⁵

¹²² Michelet, **a.g.e.**, s. 116

¹²³ Michelet, **a.g.e.**, s. 117

¹²⁴ Michelet, **a.g.e.**, s. 122

¹²⁵ Michelet, **a.g.e.**, s. 122

2. BÖLÜM

JEAN D'ARC'IN TARİHSEL GERÇEKLİĞİNİN TİYATRO OYUNLARINA YANSIMASI

2.1. Frederich Schiller - Orléans Bakiresi

Frederich Schiller'in "*Orléans Bakiresi*" adlı oyunu, Yüzyıl savaşlarında İngilizlere karşı savaşan Jeanne d'Arc'ın tarihsel gerçekliğinden esinlenilerek yazılmış bir oyundur. Jeanne'in, Tanrı'nın isteği üzerine ailesini terk etmesi, erkek kıyafetleri giyip Orléans'ı kurtarması ve ardından VII. Charles'a taç giydirmesi gibi belirgin tarihsel olaylar, oyuna malzeme olsa da, Schiller'in 'romantik trajedi' olarak adlandırdığı "*Orléans Bakiresi*", Jeanne d'Arc'ın tarihsel gerçekliğine tamamen sadık kalınarak yazılmış bir oyun değildir. Oyun, Jeanne d'Arc'ın hayatının, romantik tarzda bir sunumudur. Görev ve aşkı arasında kalan Jeanne'nin güçlerini kaybetmesi ve vicdanı yüzünden iç çelişki yaşaması oyunun merkezinde yer almaktadır. Tanrısal olanla insani olan arasındaki çatışma aksiyona yön vermektedir. Schiller, oyunun başından sonuna kadar, tarihsel olayları kendi bakış açısıyla yeni baştan yaratmaktadır.

Oyun, beş perdeden ve prologdan oluşmaktadır. Birinci perde Chinon'da kraliyet odasında, ikinci perde taşlarla kaplı bir arazide, üçüncü perde kralın odasında, dördüncü perde bir festival alanında ve son perde ise vahşi bir ormanda geçmektedir. Jeanne'in doğup büyüdüğü Domremy, Robert de Beudricourt adlı lortla görüştüğü Voucouleur, önemli zaferler kazandığı şehirler ve özellikle yakılarak öldürüldüğü Rouen şehri, oyunda mekan olarak ön planda değildir. Oyunun geçtiği zaman aralığı tam olarak belirtilmemekte ve olaylar uzun zaman aralıkları atlayarak gelişmektedir. Gerçekte 1412 yılında doğan ve 1425 yılında Tanrı'dan sesler duymaya başlayan Jeanne, 1430 yılında askeri bir operasyon esnasında Compiégne şehrinde yakalanmıştır. Bu tarihten tam bir yıl sonra 1431 yılında yakılarak öldürülmüştür. Oyunda Jeanne'in, savaş sırasında yaralanarak öldüğü göz önünde

bulundurulduğunda,oyunda geçen zaman aralığının, 1425- 1430 yılları arasında olduğu söylenebilmektedir.

Schiller'in "Orléans Bakiresi" adlı oyununda Jeanne d'Arc, Tanrı'dan Fransa'yı kurtarmasını söyleyen sesler duyduğunu iddia eder. Bunun, ona Tanrı tarafından verilmiş bir görev olduğuna inanmaktadır. Tarihsel gerçekliktekinden farklı olarak, Jeanne'a erkek giysileri ve destek birlik veren Robert de Beaudricourt adlı feodal bey, savaşa giden on altı kişilik bir birliğin başındadır. Jeanne bu birliğe katılır ve Chinon'a varis VII. Charles'ı görmeye gider. Bu sırada, Charles'ın askerleri maddi destek alamadıkları için, savaş meydanlarında güçlük yaşamaktadırlar. Askerler yorgundur ve sürekli savaş kaybetmektedirler.

Tüm bunlar yaşanırken, Jeanne, Charles'la tanışır ve onu Orléans'ı kurtaracağı konusunda ikna eder. Jeanne'in savaş meydanlarındaki başarısı İngilizler'i rahatsız etmektedir ve Jeanne'ın bir büyücü olduğuna inanmaktadırlar. Ayrıca Charles'ın annesi İsabeau, Charles'ın, bu büyücüyle birlik yapmasına çok kızmakta, bu sebeple oğluna düşmanca duygular beslemektedir. İngiliz komutanlar, Talbot, Lionel, Burgonya dükü, Fastolfe ve Chatillon Jeanne'ı gördükleri yerde acımadan öldürmeye kesin karardır.

Jeanne, savaş meydanlarında zafer kazanmaya devam etmektedir. İngilizler'in tarafına geçen Burgonya dükü, İngilizler'in tarafına geçen bir Fransız komutanıdır; fakat Jeanne'ı gördükten sonra onun bir barış elçisi hatta bir melek olduğuna inanır ve Burgonya ve Fransa arasında bir barışa razı olur. Bütün bunlar olurken Jeanne, silah arkadaşları komutan Dunois ve La Hire'in onun aşkı için talip olduklarını öğrenir. Fakat dünyada sadece tanrı görevini önemseydiğini ve hiçbir erkeğe bağlanamayacağını söyleyerek tekliflerini reddeder.

Jeanne, savaş meydanlarında İngiliz komutan Lionel'i görür, gördüğü an aşık olur ve onu öldüremez. Jeanne, aşık olduktan sonra görevini sorgular. Artık bir tek Lionel'i düşünmeye başlamıştır. Reims'de Krala taç giydirip görevini tamamlamayı düşünmektedir. Fakat, Jeanne'ın babası törene gelir ve kızının bir büyücü olduğunu

savunur. Jeanne, artık hiç bir şeyden emin değildir. Kendine korumak için hiçbir şey yapmaz. İngiliz'lerin eline düşer ve tarihsel gerçeklikten farklı olarak, yargılanıp ateşe atılarak değil, savaşırken aldığı ağır bir yara sonucu ölür.

İlber Ortaylı, “*Tiyatroda Tarihi Oyunlar Üzerine Bir Analiz Denemesi*” adlı yazısında, Schiller’in “Orléans Bakiresi” adlı oyununda, “Jeanne d’Arc, mistik bir itinin değil, bireysel özgürlükle görev duygusunun itisi altında hakiki “Ben’e”, benliğe kavuşmaktadır. Böylece “Orléans Bakiresi” Schiller’in bireysel özgürlük ve toplumsal görev duygularını sergilediği bir eserdir” demektedir. Ayrıca oyunda, vatanseverlik ve özgürlüğün iki ana motif olduğunu ifade etmektedir.¹²⁶

Bu bağlamda, oyunun özgürlük ve görev duygusu motifleri üzerinde şekillendiğini söylenebilmektedir. Bunun ötesinde, Schiller’in, romantik duruşunun yansımaları da görülmektedir. Romantik akımın özgürlük yanlısı tavrı Jeanne’in bir erkeğe aşık olmasında görülmekteyken, onu çağıran görevi ise, çatışma yaratmaktadır. Tanrısal olan, insani olanla çatışmaktadır. Karşılaştığı kara şövalye bir çeşit uyarı gibidir. Jeanne, uyarıları görmezden gelerek sonunu hazırlar.

Jeanne d’Arc, oyunda doğaüstü bir varlık olarak gösterilirken, Bernard Shaw Jeanne’in kesinlikle ulaşılabilir olduğunu söylemekle kalmayıp, Schiller’i Jeanne d’Arc ya da yeryüzündeki herhangi bir kadınla en ufak bir bağlantısı olmayan sığ bir karakter yaratmakla suçlamıştır. Ayrıca Jeanne’in yeni yetme bir Protestan ve milliyetçi olduğunu da belirtmiştir.¹²⁷ *Schiller And the Historical Character* adlı eserinde Lesley Sharpe, Shaw’un bu düşüncesine katılmakta, “Schiller’in tarihsel olarak dönemin politik ve ekonomik olaylarını yansıtmak yerine, zamanının, kara büyü, cadı inancı gibi batıl inançlarını vurgulayıp, fırtına ve şimşek gibi öğeler kullanarak büyü bir atmosfer yaratıp, doğa ve doğa üstünü harmanladığını ifade etmektedir”¹²⁸.

¹²⁶ Tiyatro Araştırmaları Dergisi, **Tiyatro Eğitimi ve Öğretimi Özel Sayısı**, sayı:7, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1978, s. 222

¹²⁷ Lesley Sharpe, **Schiller and The Historical Character**, Oxford University Press, Newyork, 1982, s. 128

¹²⁸ **Y.a.g.e.**, s.128

Schiller'in bunu yapmasının arkasında romantik bir tavır yatmaktadır. Romantiklerin ortaçağ değerlerine verdiği önem Schiller'in oyununda kendisini göstermektedir. Sevda Şener *Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi* adlı eserinde, Romantiklerle ilgili şunları söylemektedir: “*Çağdaş yazarlar, oyunlarında tüyler ürpertici biçimlerden, düşsel varlıklardan, hayaletlerden, hortlaklardan kokmamakta, dinsel ve arı ruhu, hayvansal gövdeyle birlikte düşünebilmekte, tutkuları, ikiyüzlülükleri, yalancılıkları dile getirebilmektedirler.*”¹²⁹ Jeanne'in oyunda iki kez karşılaştığı kara zırlı şövalye, fizikötesi bir varlıktır. Jeanne d'Arc'ın gerçek öyküsünde duyduğu Tanrısal seslerin bir çeşit yansımasıdır. Fakat gerçek seslerin aksine şövalye, Jeanne'ı görevini bırakması için uyarmaktadır. Savaş alanlarında, Jeanne yalnızken birdenbire ortaya çıkan bu şövalye, korkutucu ve bilinmezdir. Jeanne, ona karşı koymaya kalktığında Jeanne'ı tek hareketi ile durdurur. Gücüne karşı koymak imkansızdır.

Oyunun başlarında, Jeanne'in kendisi de insan üstü bir varlık gibi muamele görmektedir. Ancak aşık olduktan sonra, insani özelliklerini ortaya koymaya başlamaktadır. O ana kadar sadece görev bilinci olan, ve hayatta başka hiçbir şeye önem vermeyen bir karakterdir. Fakat Lionel'e duyduğu aşk, Jeanne'ı vicdan muhasebesi yapmaya zorlamaktadır. Jeanne, içinde varolan, öncesinde yabancı olduğu duyguları keşfetmektedir.

Oyunda, Jeanne d'Arc'ın ölüme gidişinden çok hayatı ve kişisel keşfi üzerine dikkat çekilmiştir. Her yazar gibi Schiller de tarihsel bir olaya kendi bakış açısı ile yaklaşmıştır. Jeanne d'Arc ve tarihsel olaylar oyunda öncelikli hedef değildir. Hedef onun yaşadığı iç çatışma sonucu varacağı noktayı belirlemektir. Oyunda Jeanne, etrafındaki kişilerden uzaktır ve bir yandan başlıca çatışmayı yaratan kendi duyguları ve iç güdüleridir. Çatışma duygular ve görevler arasında olunca ortaya kafası karışık bir Jeanne d'Arc çıkmaktadır. Kendisiyle hesaplaştığı anlarda tamamen yalnızdır. Görev ve aşk onu köşeye sıkıştırmaktadır.

¹²⁹ Sevda Şener **Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi**, Dost kitabevi, (beşinci basım), Ankara, 2008, s. 156-157

“Jeanne: - Öldürse miydum onu? Yapabilir miydum, bakarken öyle
Yüzüne? Öldürebilir miydum? Ah, dahası
Silahımı doğrultabilir miydum onun yerine kendime?
Ve insani duygularım var diye suçlu mu sayılmalıyım?
Merhamet günah mı? Merhamet! Duydun mu o zaman
Merhametin ve insaniyetin sesini
Kılıcının kurbanı olurken başkaları?
Neden hiç çıkmıyordu sesi, o genç Galli
Hayatını bağışlayan için yakardığında?
Ah, kurnaz yürek! Yalanın gün gibi ortada!
Seni şimdi alıkoyan merhamet değil ki!
Kaderim neden mahkum etti beni gözlerinin içine bakmaya!
Soylu hatlarını fark etmeye! Cürmün ve elemin
O bakışla doğdu. Talihsiz insan!
Tanrının talebi gözleri bağlı bir vasıta,
Görevin körü körüne uygulamak o buyruğu!
Gözün açıldığı anda Tanrının kalkanı önünden kalktı
Ve cehennem o uğursuz kapanları etrafını sardı!”¹³⁰

Jeanne'nın gelişim ve değişim süreci bu iç çatışmasıyla beslenmektedir. Oyunda iki Jeanne vardır demek yanlış olmayacaktır. Bir tanesi dış dünya ve insanlarla bağlantı kurmayan hareketsiz iken, bir diğeri aşkla değişen ve ilk defa Lionel'in yüzüne baktıktan sonra diğeri insanları görmeye başlayan, yani iletişim kuran bir Jeanne'dır. Ayrıca, Jeanne, aşkla birlikte gelen keskin bir suçluluk duygusu ile de karmaşaya düşmektedir. Sebep yeminini bozması ve görevini unutmasıdır. Timothy Sellner, oyunu bir ergenin portresi olarak değerlendirmektedir. İlse Graham ise, Jeanne'ı, daha önce görmek istemediği doğasıyla ani bir şok sonucu karşılaşan karışık bir kişilik olarak tanımlamaktadır.¹³¹ Bu okumalara göre yaşanan aşk, aslında bir felakete değil, Jeanne'm kişisel olarak uyanışına zemin hazırlamaktadır. Jeanne, ne olursa olsun genç bir kızdır. Sahip olduğu görev duygusu kadar aşk da ona yabancı duygulardır. Aniden karşısına çıkan aşkın, ona yapması gerekenleri unutturması, Jeanne'da insani olanın vurgulanması olarak görülebilmektedir.

Jeanne'in oyunda günah keçisi olması, suç ile baş etme şeklini ortaya koymaktadır. Yaşadığı aşk yüzünden kendini suçlu hisseden Jeanne, bunu sırtında bir yük olarak taşır. Agnes'le yaptığı konuşmada ona, “*Beni görmezden gel! Beni bırak! Kendini benim can sıkıcı yüzümle kirletme. Mutlu ol! Git! Beni derin geceye bırak.*

¹³⁰ Schiller, *La Pucelle d'Orléans*, Traduction par: J. Peyraube, Collection Etrangere, Paris, 1801, s.54.

¹³¹ Sharpe, *a.g.e.*, s.132

Korkumu, utancımı ve kadersizliğimi örtsün,” (s.56) diyen Jeanne hemen ardından kendisine miğferini veren La Hire, du Chatel ve Dunois’ya, “Beni hırpalayın ve cezalandırın. Şimşekleri alın ve suçlu başıma düşmelerine izin verin. Yeminimi bozdum ve onu kötüye kullandım ve kutsal isme ihanet ettim,” (s.56) der.

Kendini suçluluk duygusuyla hırpalayan Jeanne, bu muameleyi hak ettiğini düşünmektedir. Kendini böylesine cezalandırırken kutsal görevinin sorumluluğu altında ezilmektedir. Jeanne’ın babası taç giyme töreninde, Jeanne’ı cadılıkla ve büyücülükle suçladığında da Jeanne, tüm bunların günahının bedeli olduğunu düşünerek hareketsiz ve sessiz kalmıştır. Bu durum, etrafında onu sevenlerin bir bir uzaklaşmasına sebep olmuş, sonunda da saraydan sürgün edilmiştir. Kendini toplum için ve görevi için günah keçisi ilan eden Jeanne, cezasını kendi elleriyle vermiştir. Tarihteki cesur ve kendini savunan Jeanne’a kıyasla oyundaki Jeanne, babasının davayı sembolize eden suçlamalarına karşı gelmeyi reddetmiş ve kaderine boyun eğmiştir. Schiller gerçek Jeanne’ın aksine kendi Jeanne d’Arc’ını, suçlu ve günahkar olarak baştan yaratmıştır.

Oyunda kendini suçlu hisseden tek kişi Jeanne değildir. Dunois, La Hire ve piskoposun Jeanne’ı haksız yere suçladıklarını fark edip bu suçun altında ezilmeleri herkesin kendine göre suçlu ve günahkar olacağını akla getirmektedir. Tıpkı tarihsel gerçeklikte Jeanne d’Arc’ı yakan yargıçların da kendilerine göre günahkar olduklarını kabul etmeleri gibi. Aslında Schiller bu karşı suçluluk duygusunu yaşatarak, mutlak suç ve suçlunun olmadığını ve günahların kişilere özel olduklarını anlatmıştır denebilir.

Kapanış sahneleri, Taç giyme töreninde kendini suçlu ve değersiz gördüğü için miğferini takmak istemeyen Jeanne, ölürken miğferini ister ve onsuz başaramayacağını bildiğini söyleyerek ölür. Artık başında dönen kara bulutlar ve fırtınalar yoktur. Aksine gökkuşağı vardır ve onu sevenlerin etrafını sarmasıyla gerçeğin aksine çok güzel bir şekilde hayata veda eder.

Sonuç olarak, , tarihsel gerçeklikte haksız bir biçimde yargılanıp, işkenceye uğramış ve yanarak ölmüş olan Jeanne, Schiller'in "Orléans Bakiresi" oyununda, etrafı onu seven yurtseverlerle sarılı bir biçimde ölmektedir. Schiller, okuyucuya, Jeanne'ın skandal şehitlik hikayesi yerine yeni bir Jeanne hikayesi sunmayı tercih etmiştir.

Schiller, tarihsel gerçekliğini anlatmayı seçmek yerine, Jeanne d'Arc'ta bulunan daha yüksek bir gerçeği bulup çıkarmıştır. Bu insanın ta kendisi, iç güduları ve kendi içinde yaşadığı çatışmalardır. Yazar Jeanne'ın tarihsel gerçekliğini bir trajedi olarak yeniden anlatırken; gerçek Jeanne'dan doğacak ve günah keçisine dönüştürülebilecek yeni bir Jeanne keşfetmiştir. Oyunda görüldüğü üzere, Schiller, Jeanne'ı, Hristiyan olmaktan uzaklaştırmış, içsel bölünme ve suçluluk duyan, ölüme doğru, gerçekte olduğunun aksine suskunluğu ile giden bir kahramana dönüştürmüştür.

Bir romantik olarak yazar, Tanrısal gerçeğin ışığında insanın özüne ışık tutmak istemiştir. Yaşamın kendi çelişmesini, uzak açıdan; fakat bir bütün içinde ortaya koymuştur. Karakterler ve olaylardan çok, Jeanne'ı kendi içinde görev ve içgüdüleri arasında bir yere sıkıştırıp gelişimine fırsat tanımıştır. Dünyasal hazların insan doğasına ani ve keskin etkileri, belki de Jeanne d'Arc'ın tarih sayfalarında yer almayan asıl duygularını yeniden şekillendirmiştir.

Tarihsel gerçekleri neredeyse hiç yansıtmamış olsa da, Schiller'in Jeanne d'Arc'ı, sonunda değişmiş, gelişmiştir. Jeanne, gerçek bağlılık, azizlik fenomeni ve ulusal duygular gibi perspektifleri olan bir oyunda yeniden hayat bulmuştur. Lionel'e duyduğu aşk ise bir açıdan, onun kişisel farkındalığa ulaşmasına yardım etmiştir. Jeanne d'Arc'ın tarihsel gerçekliği, bambaşka bir amaca hizmet etmek için, Schiller tarafından yenilenmiş, hatta yeni baştan yaratılmıştır.

2.2. Bernard Shaw – Ermiş Jeanne

Bernard Shaw, “Ermiş Jeane” adlı oyununda, tarihsel kişi ve olaylardan yola çıkarak, yalnızca kilise ve devlet gibi kurumlara eleştirel bir yaklaşım getirmekle kalmamış; aynı zamanda her türlü iktidar hırsını mizahi bir biçimde yermiştir. Bu sayede oyun, salt olayın geçtiği döneme değil, tüm zamanları kuşatan bir tematiğe dikkat çekmiştir. Tiyatro yazını içinde dili en ustalıkla kullanan yazarlar arasında yer alan Shaw, bu özelliğini soluksuz olarak oyunun bütününde de sergileyebilmiş, trajik olana mizahi bir tat katarak, dili güldüren bir eleştiriye büründürmüştür.

“Ermiş Jeanne” oyununda 15.yüzyıl Fransa’sında, sıradan, inançlı bir köylü kızı olan Jeanne, kendisine tanrı tarafından Fransa’yı kurtarması için bir takım sesler ve hayaller iletildiğine inanmaktadır. Jeanne, duyduğu bu sesleri ve gördüğü hayalleri kendi hayatı için tanrının bir emri kabul edip, bu seslere olan inancını kiliseye ve devlete olan inancının üzerinde tutarak, kararlı bir şekilde yola koyulur. İlk önce azmi ve kararlılığı ile veliahtı kendisine at, zırh ve asker vermesi için ikna ederek, o sıralarda işgal altında bulunan Orleans’ı İngilizlerden kurtaran Jeanne, savaş sırasında gösterdiği askeri yetenekleriyle askerleri ve halkı kendisine hayran bırakır. Halktan ve askerlerden aldığı destekle Paris’i İngilizlerden kurtarmak üzere yoluna devam eden Jeanne, asıl cesareti Tanrının ona Fransa’yı kurtarmasını söylemiş olmasında bulmaktadır.

Jeanne halk tarafından sevilirken, soyluları maddi çıkarlarına ters düşen fikirleri yüzünden korkutmaktadır; çünkü Jeanne’ın Fransa’ya getirmek istediği yurttaşlık ve ulus olma bilinci feodalite için tehlike oluşturmuştur. O dönemde din adamlarının aynı zamanda feodal bey olma hakkına sahip olmaları, Jeanne’ı kilise için de bir tehdit haline getirmiştir. Tüm bu korkuların etkisiyle İngilizler tarafından Jeanne’ın yakalanması emredilir ve yakalayana ödül vaat edilir. Sonuç olarak yakalanan Jeanne tutsak edilir, zındıklık ve büyücülükten yargılanır.

Tüm bunlar olurken hiçbir dostu Jeanne’ın yanında olmaz. Mahkemede zincirlere vurulmuş olarak gösterilen Jeanne, ne kendini doğru düzgün

savunabilmekte, ne de tutarlı cevaplar verebilmektedir. Sonunda pes eden ve kiliseye boyun eğen Jeanne, duyduğu sesleri ve gördüğü azizeleri inkar eder. Jeanne ancak ömür boyu hapse mahkum edildiğini duyduktan sonra imzaladığı kağıdı yırtıp atar. Sonuç olarak Jeanne kilise tarafından yakılarak öldürülür. Bu ölümün ardından halk oldukça etkilenir. Kilisenin zalim infazına rağmen Jeanne’ın cesareti ve yürekliliği onu halkın gözünde yüceltir.

Epilog Jeanne’ın yakılmasından yirmi beş yıl sonrasında geçer. Davası yeniden ele alınmış ve hakkındaki tüm suçlamalar düşmüştür. O artık tertemizdir. Mahkeme günü Kral bir rüya görür. Rüya Jeanne ve onu mahkum edenlerle ilgilidir. Onu suçlayanlar bu kez onun için dua etmektedirler. Jeanne onların iki yüzlülüğünü ortaya çıkarıp, onları dünyaya yeniden gelmekle tehdit eder. Bu durumda hepsi ortadan kaybolur, Jeanne’ın en yakın arkadaşı bile. Oyun Jeanne’ın tanrıya “Bu dünya ermişlerini ne zaman kabul edecek?” diye sormasıyla sona erer.

Shaw’un ustaca kaleme aldığı “Ermiş Jeanne” oyunu, yaşanan olaylar açısından tarihsel gerçekliğe uygunluk göstermektedir. Fakat buna rağmen, bu oyuna ‘tarihsel dram’ denemez. Bilindiği gibi Shaw, kendine özgü tiyatro şeklini, 19. Yüzyılın sürümü olan dram türlerinden (melodram, fars, komedi, pantomim, tarihsel dram ve ‘extravaganza’) çarpıtarak gerçekleştirmiştir.¹³² Shaw, kendine has tarzıyla oluşturduğu oyunda, Jeanne d’Arc’ın tarihsel gerçekliğini kendine çıkış noktası yaparken, Fransa ve İngiltere arasındaki anlaşmazlığı ortaya koymuş, bunun arkasındaki kilise ve iktidar çatışmasını da tartışma konusu yapmıştır. Baş kişi Jeanne iken, karşısında kilise ve devlet vardır. İngiliz komutan Warwick, Piskopos Couchon ve Stogumber üçlü iktidarı temsilen kiliseyi ve devleti savunmaktadırlar.

Olay örgüsü, kronolojik olarak ilerlese de, tarihsel gerçeklik boyutunda, olayların her noktada gerçeklerle örtüşmediği izlenmektedir. Shaw, Jeanne’ı ve hayatının belli başlı önemli olaylarını dramatik malzeme olarak kullanmış, fakat çoğu yerde bu gerçekleri değiştirmiştir. Her sahne kendi başına birer dini, siyasi ve ekonomik çatışmayı temsil etmektedir. Bu çatışmalar hem oyunun belkemiğini

¹³² Sami Feriel, **George Bernard Shaw, Bir Sanatçı- Düşünür**, Dil Tarih-Coğrafya fakültesi Basımevi, Ankara, 1982, s. 136

oluşturmakta ve dramatik akıcılık sağlamakta, hem de ideolojik bir tartışma platformu oluşturmaktadır. Karakterlerin her biri bir düzenin ve bir ideolojinin temsilcisidir. Bu da oyuna, dramatik olma özelliğinin yanında düşünsel anlamda bir derinlik de getirmektedir. Aynı zamanda tüm bu çatışmalar ve düşünsel tartışmalara mizahi bir dille yaklaşan Shaw, okuyucuya bir anlamda olayların arkasındaki trajikomiği göstermeyi de başarmaktadır.

Oyun, 1429 ve 1456 yılları arasında Fransa’da, hepsi birbirinden oldukça farklı mekanlarda geçmektedir. VI sahne ve Epilogdan oluşmaktadır. Birinci sahne Voucouleurs şatosunda, ikinci sahne Touraine’de Chinon Şatosunda tüm güzelliği ve ihtişamıyla duran hükümdar odasında geçer. Üçüncü sahne, ikinci sahne ile keskin bir karşıtlık yaratacak şekilde, Orléans’da, Loire nehrinin güney kıyısında bir yerde; dördüncü sahne ise, İngiliz ordugahında bir çadırda, beşinci sahne Reims Katedralinde, altıncı sahne Rouen Kalesinde ve epilog kraliyet şatosunda Kralın yatak odasındaki bir rüyada geçmektedir.

Birinci sahne, Voucouleur şatosunda Robert de Beadricourt’un konuşması ile başlamaktadır. Jeanne d’Arc daha ilk sahneden itibaren, Shaw tarafından gerçekte bilinen tüm özellikleri dışında; dik kafalı, alaycı ve bilgeliğini Tanrı inancından alan bir kız olarak resmedilmiştir. Jeanne’in kendisinden krala gitmek için at ve asker istemesi mizahi bir dille anlatılmıştır. Jeanne, Beadricourt’tan başlayarak oyunun sonuna kadar herkesle aynı alaycı üslupla konuşmaktadır. Bu tavır, “gerçek yaşamda insan, iyilikle kötülüğün, güçlülükle güçsüzlüğün bir karışımıdır ve gerçek insan tiyatroya gerçek özellikleri ile getirilmelidir,”¹³³ diyen Shaw’un, Jeanne’in otoritelere karşı insani özellikleriyle sergilemek istediğini göstermektedir. Bu bağlamda Jeanne, “Ermiş Jeanne” adlı oyunda, Tanrı inancı yanında, insan saflığını da kendinde barındıran bilge genç kız olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyleyse yıllar sonra azize unvanıyla onurlandırılan, ilahi güçleri olan bu genç kızın, Shaw’un gerçeklik boyutuna taşınması ancak bu şekilde mümkün olacaktır.

¹³³ Y.a.g.e., s. 84

Ermiş Jeanne oyununda Jean d’Arc, oyunun baş kişisi olarak tanrı inancının, doğruluğun, saflığın temsilcisi olarak ele alınırken; karşı kişiler, kilise, devlet, ve feodalite, tam anlamlarıyla tarihsel gerçeklikle doğru orantılı olarak oyunda yer almaktadırlar. Feodal düzenin o dönem Fransa’sındaki ağırlığı daha ilk sahnede şöyle vurgulanmıştır:

“Robert: - Ben Kimim?

Vekilharç: - Siz kim misiniz, efendim?

Robert, üstüne yürüyerek. – Evet, ben kimim? Ben, Beaudricourt beyzadesi, bu Voucouleur şatosunun komutanı Robert miyim, yoksa bir sığır çobanı mıyım?

Vekilharç: - Aman efendim, biliyorsunuz ki siz burada kraldan da büyüksünüz.”¹³⁴

Bu diyalogda görüldüğü gibi derebeyleri, hiçbir koşulda kralın hükümdarlığını tanımamaktadırlar. Ayrıca Beadricourt ile Pulangey adlı asker arasında geçen konuşma, o dönem Fransızların tutumlarını ve ülke iktidarının durumunu özetler şekildedir.

“Robert: - haydi canım Polly; aklını başına toplu. Zaten sende sağduyu dene şey oldukça kıttı, bu işte büsbütün aşırı gidiyorsun doğrusu. (Yaka silker gibi bir tavır alır ve yerine çekilir.)

(Pulangey, hiç aldırmadan): – sağduyu neye yarar sanki? Bizde sağduyunun zerresi olsa Burgondia dukası ve İngiliz kralıyla el birliği ederdik. Memleketin yarısı onların elinde; ta Loire’a kadar. Paris, onların, bu şato onların. Pekala biliyorsun ki Bedford dukasına teslim etmek zorunda kaldık. Şimdi de şerefın üzerine söz verdiğin için senin elinde. Veliht Chinon’da, kuyruğu kapana sıkışmış bir fare gibi. Yalnız o savaşa yanaşmıyor. Onun da veliaht olduğunu bile bilmiyorum. Annesi değildir, diyormuş. Hesapça onun bilmesi lazım; düşün bir kere! Kraliçe kendi evladının meşru olduğunu inkar ediyor.”(s. 14)

Oyunda baş kişi Jeanne’a karşı duran devlet ve kilise gibi kurumlar, kurdukları sistemin çökertilmesi korkusu ile tedirgin olmaktadır. Ayrıca o dönem tam olarak oluşmayan ulus olma kavramının yoksunluğu da oyunda açıkça yansıtılmıştır. Dördüncü sahnede, bir beyzade ve din adamı arasında şöyle bir konuşma geçmektedir.

¹³⁴ Bernard Shaw. **Ermiş Jeanne**, Çev: Saffet Korkut, İkinci basım, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1967, s. 4

“Rahip: - O sadece Fransız’ın biri, efendimiz.

Beyzade: - Fransız mı? Bu sözü de nereden duydum? Bizimkilerin kendilerine İngiliz demeye başladıkları gibi bütün bu Burgonya’lılar, Breton’lar, Pikardiya’lılar, Gaskonya’lılar da kendilerine Fransız mı diyorlar şimdi? Fransa’dan İngiltere’den hep kendi memleketleri imiş gibi bahsediyorlar, onların memleketleriymiş, daha aşağısı kurtarmıyor. Bu tarz düşünce moda olursa seninle ben ne olacağız?

Rahip: - Ne mi olacağız efendim? Bundan ne zarar gelebilir ki?

Beyzade: - İnsanlar iki efendiye birden hizmet edemez. Bu vatana hizmet lafına kendilerini bir kaptırdılar mı, derebeylerinin nüfuzuna da, kilisenin nüfuzuna da elveda. Yani seninle bana elveda.”(s.61)

Bu konuşmadan anlaşıldığı gibi Jeanne, öncelikle derebeyi ve kilisenin iktidarına, merkezi devlet ve tek hükümdar kavramlarıyla balta vurmaktadır. Bundan dolayı bu iki kesim, daha başından Jeanne’in sonunu getirmek için niyetlenmişlerdir. Oyunda Pierre Couchon, Kilise itibarını ve çıkarını temsil etmektedir. Tarihsel gerçekliğine ters olarak daha merhametli, sağduyulu ve kaynaklarda bahsedildiği gibi ‘politik papaz’ olmadığını kanıtlamaya çalışır bir tavır içindedir.

Shaw’un oyununda genel olarak, Jeanne d’Arc’in mücadelesinin arka planındaki olaylar tarihsel gerçekliğe sıkı bağlarla tutunurken, oyundaki çatışmayı öne çıkarır şekilde yazar tarafından özenle işlenmiştir. Oyundaki baş karakterlerden biri olan Earl of Warwick’in nasıl Jeanne’a kişisel bir düşmanlığı yoksa, aslında diğer kişilerin de Jeanne ile bir kişisel sorunları yoktur. Sorun şuradan gelmektedir. Uzun yıllardan beri bir ekonomi, iktidar, ordu ve din düzeni vardır. Birden bire ortaya genç bir köylü kızı çıkıp tüm bu düzeni yerinden sarsacak bir atılımı başlatacaktır. Doğal olarak da herkes kendi çıkarı için bu genç kızı hedef alacaktır.

Shaw, “Ermiş Jeanne” oyununda kilise ve feodaliteyi tarihsel gerçekliğiyle, olduğu gibi işlerken, Jeanne’in, her milletin tanrının ona bahsettiği topraklarda yaşaması gerektiğini söyleyen konuşmasıyla, vatanseverlik duygusunu ve memleket topraklarını koruma konusundaki kararlılığını göstermektedir:

“Jeanne: - Tanrı onlardan rahmetini esirgemez! Tanrının onlar için yarattığı memlekete – onlar da o memleket için yaratılmıştır. – evet oraya döndükleri zaman tanrının hayırlı evlatları gibi hareket ederler. Kara şehzade hakkındaki hikayeleri işittim. Memleketimizin toprağına ayak basar basmaz içine şeytan girmiş; onu simsiyah bir ifrit yapmış. Ama yurdunda, Tanrının; onun için yarattığı illerdeyken iyiymiş. Bu hep böyledir. Tanrının buyruğına karşı gelip İngiltere’yi fethetmek niyetiyle girer de orada yaşamaya, onların dilini

konuşmaya çalışırsam benim de içime şeytan girer. Büyüyünce de bu yaptığım hainlikleri hatırlayıp tüylerim ürperir.

Robert: - Belki. Ama ne kadar şeytan olursan o kadar iyi harbedersin. Onun içindir ki o lanetlemeler eninde sonunda Orléans'ı alacaklar. Sen değil, senin gibi daha binlercesi olsa onları durduramazsınız.

Jeanne: - Benim gibi bin kişi onları durdurabilir. Tanrı bizden yana olduktan sonra benim gibi on kişi de onları durdurabilir. (Yerinden şiddetle kalkar; artık sakın sakın oturmak elinden gelmediği için Robert'in üzerine yürür.) Sen anlamıyorsun komutanım. Askerlerimiz hep yeniliyorlar; çünkü sade canlarını kurtarmak için cenk ediyorlar. Can kurtarmanın da en kısa yolu, başını alıp kaçmaktır. Silahşorlarımızın akli fikri fidyelerle yığacakları parada. “ ya ölürüm,ya öldürürüm.” Demiyorlar. Ya para veririm, ya para alırım diyorlar. Ama ben onlara Fransa'da cenk etmek nasıl olur öğreteceğim ki Tanrının emri yerine getirilsin. O zaman onlarda zavallı lanetlemecikleri koyun sürüsü gibi önlerine katıp sürecekler. Fransız topraklarında tek bir İngiliz askerinin kalmadığı günü sağ kalıp göreceksiniz siz. Polly de, sen de. O zaman Fransa'da bir kral bulunmayacak; size derebeyliği eden İngiliz kralı değil, Tanrının tahta çıkardığı bir Fransız kralı.”(ss. 21-2)

Bu konuşmada Jeanne, misyonunu ve kararlılığını tarihsel gerçeklikte olduğu gibi ortaya koymaktadır. Vatanını İngiliz'lerden kurtaracak ve Tanrının emrettiği gibi Charles'a tacını giydirecektir. Jeanne d'Arc, oyunda belirgin olarak dini inancıyla öne çıkmaktadır. Dik başlı bir genç kız olmasının yanında bu dik başlılığını Tanrı inancından, hatta bazı noktalarda kendini Tanrıyla eş tutmasından aldığı görülmektedir. Neredeyse oyundaki her cümlesinde durumu Tanrıya ve dini inanca dayandırmaktadır. Zaten hayatına mal olacak hatası da Tanrı inancının sınırlarını bilememesi olarak ortaya çıkmaktadır. Dava öncesi, tamamen yalnız olduğunu anlayan Jeanne, Dunois ile arasında geçen diyalogda şöyle konuşmaktadır:

“Jeanne: - ... Hiçbirinizde bir yardımın, bir öğüdün geleceği yok. Evet, ben yeryüzünde yapayalınızım. Zaten ne zaman yalnız değilim ki. ... ama şimdi akıllandım. Daha akıllanmak da kimseye ziyan vermez. Yapayalınızın demekle beni korkutacağınızı sanmayın. Fransa yalnız; Tanrı da yalnız. Benim kimsesizliğim vatanımın kimsesizliği yanında nedir ki. Şimdi ben anlıyorum ki Tanrının kimsesizliği onun kuvvetidir. Sizin o hasetçi öğütlerinize kulak asacak olsa hali nice olur? Siz istediğinizi söyleyin, benim de kimsesizliğim kuvvetim olacak. Tanrı ile yalnız kalmak daha iyi olur. Onun dostluğu da beni yaya bırakmaz, sevgisi de, öğüdü de. Onun kuvveti bana cüret verecek; verecek, verecek, ta ölünceye kadar verecek. Şimdi ben buradan çıkıp, sizin adı dediğiniz halka gideceğim, onların gözlerindeki sevgiyi sizinkilerdeki nefretin duyurduğu acıyı dindireceğim. Hepiniz, beni ateşte yanarken görünce sevineceksiniz. Ama ateşe atılırsam, yandığım zaman onların gönüllerinde dünya durdukça yerim olacak. Ya böyle işte. Tanrıya emanet olun.”(s. 97-8)

Bu konuşma, Jeanne'in etrafındaki kişiler tarafından desteklenmediğini, hatta bu desteklerin Tanrı desteği yanında bir öneminin de olmadığını vurgulamaktadır.

Tabii burada, Shaw'un Tanrı inancını mı yoksa bu inancın sınırlarını mı tartışma konusu yaptığı sorusu akla gelmektedir. Fakat oyunun genelinde, hem Hıristiyan inancı, hem tanrı inancı, hem de yazarın kendi inancı olan Protestan inancının çatışmaları görülmektedir. Bernard Shaw, Protestan inancıyla yetiştirilmiş bir çocuktur. Babası Protestanları soylu, Katolikleri cehennemlik olarak nitelendirmekteydi¹³⁵. Bu dini görüş, Shaw'un hayatına olduğu gibi karakterlerine de yansımıştır. Dolayısıyla Jeanne'in tanrı inancını da dik kafalı olarak resmetmesi olağan gözükmemektedir. Belki de Jeanne'in yandığı ateş, oyunda, Shaw'un babasının deyimiyle Katoliklerin yanması gereken cehenneme dönüşmüştür.

Jeanne'in oyunda, tek hükümdar ve merkeziyetçi devlet yönetimi emelinin kaynağı da tanrı inancına dayanmaktadır. Tanrı Fransa kralı olarak Charles'ı uygun görmüştür. Yani Jeanne, ona taç giydirdiğinde hükümdarlık Charles'ın ve bu vesileyle Tanrının olacaktır. İktidar sahibi derebeylerin tepkisi bir ölçüde anlaşılabilirken, Yüce Tanrıya inanan din adamlarının da Jeanne'a tepkili olması oldukça ilginçtir. O zaman derebeyi kavramının içinde sadece malikane sahipleri değil din adamları da dahil olduğundan, onların çıkarlarını da doğrudan etkilemekteydi. Bir başka sebepse, Kilisenin o dönem giderek zayıflayan otoritesi ve hali hazırda kendini belli etmeye başlayan Protestanlık ile din adamlarının krize yol açacak yeni bir durumdan korkmalarıdır.

Çatışmanın diğer bir kolu da, siyasi yönü ile milliyetçilik olarak ortaya çıkmaktadır. Jeanne'in belli sınırlar olmaksızın Fransızca konuşanların milletini Fransa olarak belirlemesini de milliyetçilik olarak adlandırmaktadırlar. Ne olursa olsun bu iki güç devlet ve kilise çıkarlarını korumak için bir araya gelecektir. Tehdit ancak bu şekilde kalkacaktır. Couchon, Warwick ile yaptığı tartışma bunu vurgulamaktadır:

“(Couchon, barışmaya çalışır, polemikçi ifade tarzından vazgeçerek): – Efendimiz, birbirimizle çekişmeye kalkarsak o kıızı yeneceğimiz yok bizim. Bu dünyada kuvveti ele alma iradesi diye bir şey olduğunu gayet iyi biliyorum. Yine biliyorum ki bu dünya durdukça hükümdarlarla papa arasında, dukalarla siyasetçi kardinaller, baronlarla krallar arasında hep

¹³⁵ Ferliel, a.g.e., s. 8

çarşıma olacaktır. Şeytan bizi böyle birbirimize düşürerek idare ediyor. Görüyorum ki siz kilisenin dostu değilsiniz. Her şeyden önce kontsunuz; ben de her şey den önce kilise adamıyım. Ama müşterek düşman karşısında aramızdaki anlaşmazlıkları unutamaz mıyız? Şimdi anlıyorum ki sizin zihninizi bulandıran o kızın kiliseyi hiç ağzına almadan Tanrı ile kendisini düşünmesi değil de, asilleri hiç ağzına almadan kralın kendisini düşünmesidir.” (s. 77-8)

Bu konuşmada, Couchon problemi en iyi şekilde anlatmaktadır. O anda tartışmaya son verip, güçlerini birleştirip anlaşmaya varırlar. Sorun ortadadır: Ortada genç bir köylü kıızı vardır, çözüm onun yakılarak ortadan kaldırılmasıdır. Öyle de olacaktır. Jeanne, yakalanır, yargılanır ve bir zındık olarak ateşte yakılır. Böylece iki tarafın da istediği olur.

Bernard Shaw’un “Ermiş Jeanne” adlı oyununda Jeanne, karşısında ona düşman olan ve onun ölmesini isteyen kilise ve devlet güçleri tarafından alt edilmiştir. Bu durum trajiktir, çünkü iyi kötüye yenilmiştir. Shaw, Jeanne’ın tarihsel gerçekliğinden faydalanarak, sistemin kokuşmuşluğuna büyük ve önemli bir eleştiri getirmiştir. O dönemde sistem ne kadar farklı olursa olsun, çocukluğunda, ailesinden başlayan güvensiz ve umutsuz ruh halini oyunu kaleme aldığı 1920’li yılların bir çağdaşı ve I. Dünya savaşının zorbalıklarını ve yıkımlarını görmüş bir kişi olarak insanoğlundaki zalimliği ortaya koymak ister gibidir. İnanç ve erdem sahibi olmak, birçok yerde insanı kurban olmaktan kurtaramamaktadır. Bu anlamda Jeanne d’Arc, Shaw’un, dönemine getireceği siyasi ve dini eleştiriler için bulunmaz bir malzeme haline gelmiştir.

Bunun yanı sıra, uluslar da her daim çıkar çatışmalarına sahne olmuştur. Oyunda olduğu gibi dini ve siyasi kutupların güç kazanmaya odaklanmaları, onları her zaman kendi koltukları ve iktidarları için mücadeleye sokmuştur. Jeanne, oyunda her anlamda doğruluk ve dürüstlüğün temsilcisi olurken, devlet ve kilise karşı güç olarak onun sonunu hazırlamışlardır.

Bernard Shaw’un oyunu çoğu noktada mizahi bir üslupla ele alışı, aslında onun oyun yazma tarzının klasik bir göstergesidir. Kötü olan her şeyin altında mutlak bir gülünçlük arayan Shaw, oyuna farklı bir renk katmıştır. Halkın her dönemde,

iktidar sahiplerinin piyonları olduğu ve asıl olarak hep en son akla gelen kişiler olduklarını göstermektedir.

Ermış Jeanne oyunu, tarihsel olaylardan hareketle, sisteme getirilen bir eleştiridir. Bir bakıma Jeanne d’Arc, doğruluk ve dürüstlük yanında halkı da temsil etmektedir. Kendini öne atarak vatanına ve milletine sahip çıkmak isteyen her canlı tarih boyunca cezalandırılmış ya da çıkarları tehdit ediyorsa yok edilmiştir. Öte yandan Jeanne’ın yakılarak öldürülmesi zaten halka kilisenin verdiği bir göz dağıdır. Ne de olsa gücünün baki kalması gerekmektedir. Düzen bozulmamalıdır. Jeanne, halkın önünde ateşe atıldığında, izleyenlerin özgür iradesine zincir vurulmuş olacaktır. Böylece kilise ve devlet, yine eskisi gibi halkı yönetmeye ve etki altına almaya devam edebilecektir. Fakat Jeanne d’Arc yakıldıktan sonra ibret değil halk ve askerler için ilham olmuştur. Ulus kavramını benimsetmiştir.

Bernard Shaw’un, oyunun epilog kısmında, yirmi beş yıl sonra Charles’a bir rüyada Jeanne ile yüzleşme imkanı vermesi oyunun sonunu ilginç hale getirmektedir. Burada Jeanne’ı yakılmasına karar veren savcı Ladvenu, Couchon, Dunois ve Jeanne alevler içinde yanarken, ona tahtaları birleştirip haç yapıp veren İngiliz askeri görülmektedir. Hepsi de Jeanne’a yaptıkları yüzünden pişmandır ve sırayla günah çıkartırlar. İnsanların tarihten ve olanlardan ders çıkarabileceği fikrine kapılsa da, okuyucu sonunda aslında kimsenin değişmediğini ve tarihin tekerrürden ibaret olduğunu ve olacağını şu şekilde anlamaktadır. Jeanne, herkesi tekrar hayata dönmekle ilgili yokladığında, ortada kimsenin kalmadığını, hatta uğruna canında olduğu Charles’ın bile uykuya dalarak Jeanne’ı terk ettiği görülür. Oyun Jeanne’ın *“Ey bu güzel dünyayı yaratan Tanrım! Ermışlerini kabule ne zaman hazır olacak bu dünya, ne zaman, ey tanrım, daha ne zaman?”* diyerek serzenişte bulunmasıyla sona erer. Jeanne’ın tarihsel gerçeklikteki hazin sonu yerine, böylesi eğlenceli ve mizahi bir rüya sahnesiyle, insanların durumlardan ders çıkarmadan her seferinde aynı hataları yapacağını bir kanıtı olmaktadır.

Oyundaki bu mizahi yaklaşımı, , kendi Saint Joan’unu yaratırken *“Ermış Jeanne”* dan etkilenen Bertolt Brecht, 1926 yılında yayımladığı yazısında, Shaw’u,

“*olağanüstü bir silah, mizah silahı kullanan*” ve seyircisine düşünsel saldırılar yapan “*bir terörist*” diye niteliyor ve “*terör*” ünün özelliklerini araştırıyordu. Brecht’e göre Shaw’un terörü her insanın dürüst, mantıklı bir biçimde ve bir mizah anlayışı ile hareket etme yetkisini elinde bulundurduğu ve kendisine karşı çıkılsa bile bu biçimde hareket etmek zorunda olduğu noktası üzerinde ısrarla durmasından kaynaklanmaktadır.¹³⁶ Düşünsel saldırıdan bahsederken, Shaw’un, “*Ermiş Jeanne*” oyununda belirgin olarak görülen, düşüncelerden gelen çatışmayı nitelemektedir aslında. Kişiler değil düşünceler çatışmaktadır. Her kişi uzun uzun düşüncelerini anlatarak hem kendini tanıtmış, hem de Shaw’ın hedeflediği çatışmaya hizmet etmiştir. Gelişimleri, düşüncelerine paralel olarak gerçekleşmiş ve sonuçlanmıştır. Brecht, “*oyun kişilerinin yazgısı, taşıdıkları düşüncelerle özdeşir*”¹³⁷ derken tam da bundan bahsetmiştir. Klasik trajedideki yazgı, bu oyunda olaylarla değil düşüncelerle örülmüştür. Jeanne d’Arc’ın tarihsel gerçekliğinde derinine inilmeyen, gerçekten her yönüyle insan olmasının üzerine giderek, onu, hareketlerini yönlendiren inanç ve düşünceleri ile resmetmiş ve onun doğru ve dürüst düşünceleriyle teatral bir karakter olarak var olmasını sağlamıştır.

2.3. Bertolt Brecht - Mezbahların Kutsal Johannası

Bertolt Brecht’in 1929- 1930 yılları arasında kaleme aldığı “*Mezbahaların Kutsal Johanna’sı*” adlı oyununda, tarihsel kahraman Jeanne d’Arc, Brecht’in gözünden, bir toplum kahramanı olarak yeniden yaratılmıştır. Yazar tarafından, Almanya’nın 1932 yılında geçirdiği büyük ekonomik bunalımı temsilen, Chicago’daki et mezbahalarında geçmektedir. Oyun, o dönemin ekonomisine ve kapitalist sistemin işleyişine getirilen bir eleştiridir. Oyunda ne olursa olsun, sistemin varlığını sürdüreceği ve kendine bir kurban seçeceği anlatılmaktadır.

Oyun, Chicago’daki et mezbahalarında, Pierpont Mauler adlı et kralı ve iş yaptığı et fabrikatörleri, Cridle, Grahams Lennox ve Meyers arasındaki amansız çıkar mücadelesini ile karşılarında yer alan işçi ve yoksul sınıf arasındaki çatışma

¹³⁶ Ferliel, a.g.e., s. 106-107

¹³⁷ Ferliel, a.g.e., s. 107

üzerindedir. Jeanne d'Arc, bu mücadele ortasında, Kara Hasırşapkalılar adlı Evangelist bir kuruluşun bir üyesi olarak yer almaktadır. Tarihsel gerçekliğe lider olma özelliği ile uygunluk gösteren Johanna karakteri, mezbahalarda çalışan yoksul işçilerin sorunlarını iyilik ve Tanrı inancıyla azaltmaya çalışır. Johanna, düzenin farkında olmayan ve dünyasal zevklerin Tanrı sevgisi yanında bir hiç olduğuna inanan yirmi beş yaşında genç bir kadındır . Oyun Johanna'nın bilincinin, Mauler'in ise ekonomik güçlere ve içindeki insani duygulara karşı savaşının büyümesi ile gelişmektedir. Sonunda Mauler savaşını kaybedip düzendeki yerine dönsede, Johanna'daki iyiliği görmekte, Johanna ise sistemi anlamakta, onu düzeltmek için elinden bir şey gelmediğini görüp isyan ederek hayata veda etmektedir.

Oyun, kapitalizmi temsil eden tüccar Mauler'in et fabrikatörü Cridle'a Newyork'tan gelen bir mektubu okumasıyla açılır. Mauler işi ve insanlığı arasında çatışma yaşayan bir zengindir. Mektup, ekonomik durumun iyi olmadığını belirtmekte ve Mauler'in et piyasasından uzak durmasını tavsiye etmektedir. Mauler, işteki başarısına rağmen zayıf bir karakterdir. Hatta zaman zaman yaptığı işten rahatsız olup işini bırakmak istemektedir.

“Mauler:- Hatırlıyor musun Cridle, birkaç gün önce
Mezbahayı geziyorduk hani, akşam üstüydü
Bizim yeni kesim makinesinin önünde,
Hatırladın mı Cridle o sarı öküzü
Nasıl koskocaman ve kayıtsız bakarak gökyüzüne
Bıçak darbesini bekliyordu: Banaydı o bakış sanki.
Ah Cridle ah, işimiz çok kanlı bizim.
Cridle:- Hala o eski zayıflı ha, Pierpont?
Kesicilerin devi, mezbahaların kralı,
Önünde mezbahacıların titrediği sen,
Bir sarı öküz için sızlanıyorsun öyle mi?
Söyle şunu n'olur, kimseye değil bana.
Mauler:- Ah sadık Cridle!
Hiç gitmemeliydim mezbahaya!
Bu işe girdim gireli, yedi yıldır yani,
Hiç gitmedim, Cridle, dayanamıyordum,
Bugünden tezi yok, bırakıyorum bu kanlı işi
Sen al en iyisi, hissemi sana vereyim
En ucuza, çünkü senin kadar
Bu işin içinde pişmiş kişi, yok başka.”¹³⁸

¹³⁸ Bertolt Brecht, **Mezbahaların Kutsal Johannası**, Bertolt Brecht Bütün Oyunları Cilt 4, Çev: Yılmaz Onay, Mitos Boyut Yayınları, İstanbul, 1999, s. 9-10.

Mauler, Cridle'a sızlanmaktadır. Yaptığı işten oldukça mutsuz görünmektedir. Bu da oyunun başında, Mauler'in düzene karşı çıkabileceği izlenimini vermektedir. Fakat Mauler aslında, Newyork borsasından aldığı tüyolarla piyasayı yönlendirmektedir. Piyasada Mauler'in gizli kapaklı iş çevirdiğini bilen yoktur. Foyası ancak oyunun sonlarına doğru çıkmaktadır. İçi sızlıyor gibi gözükürken bile kafasında mutlaka bir planı vardır.

Buna ek olarak Mauler, Jeanne d'Arc'ın taç giydirip, Fransa kralı ilan ettiği VII. Charles'ı temsil etmektedir. Piyasada et karlı olarak anılmaktadır. Fakat yoksulun halini düşünmemekte, onlardan korkmaktadır. Yoksulların aç kaldıklarında her türlü kötülüğü yapacağına inanmaktadır. Brecht'in Mauler aracılığı ile, yoksulları bu şekilde tanımlaması sebepsiz değildir. Brecht'in gençlik dünyasında, yoksullar aşağılık, zenginler acımasız ve sömürgeci. Yazarın oyunlarında tekrar tekrar üzerinde durduğu nokta, acı çeken yoksulun, yarın bir olanakla yükselme fırsatı elde ettiğinde bu düzen (kapitalist burjuva) içinde, ezenler kadar obur, acımasız olacağıydı.¹³⁹

Johanna, işsizler için verdiği mücadele ve cesareti açısından anarşist bir karakterdir. İşçileri ve yoksulları mücadelelerinden korkmamaları için yüreklendirmiştir. Buna ek olarak dinsel inancının gücüyle de dikkat çekmektedir. Tanrının adını ağızından hiç düşürmeden mücadele vermektedir. Kapitalist patronların, yoksulları yok sayarak kendi çıkarlarını düşünmelerine şiddetle tepki göstermekte, Tanrı'nın bunun hesabını soracağını söylemektedir. Tıpkı Jeanne d'Arc gibi inançlı ve cesurdur.

Ancak Johanna bir şeyin farkında değildir. Kapitalist düzendeki her insan artık birer kurbandır ve benliğini yitirmiştir. Artık tek gerçek paradır. Johanna mezbahaların önünde işçilere tanrı sevgisini üstün tutmalarını öğütlerken, onlar, yeni bir iş çağrısı duyar duymaz, onu yalnız bırakırlar. Oysa Johanna, işçilerin haklarını aramalarını istemektedir. Yoksul işçiler ise sadece karınlarını doyurmanın peşindedir.

¹³⁹ Özdemir Nutku, **Bertolt Brecht ve Epik Tiyatro**, Özgür yayınları, Birinci basım, İstanbul, 2007, s. 36

Johanna, bu insanların nasıl bu denli sefalete düştüklerini merak edince sorumlu olarak Mauler'i bulur ve onunla konuşur. Etrafındaki arkadaşları bu denli sivrilmemesi gerektiği, bu mücadelenin ağır sonuçları olacağı konusunda onu uyarır. Johanna kararlıdır. Uyarılara kulak asmaz ve yoluna devam eder.

Johanna, karşılaştıklarında tıpkı Jeanne d'Arc'ın Charles'ı tanıdığı gibi, Mauler'i görür görmez tanır. Mauler ile bir dil kurmayı ve onu halka el uzatması için ikna etmeyi başarır. Johanna halkın sesidir. Düzensizlik, kentleri saran huzursuzluk ve şiddetin karşısında zayıfın yanındadır. Fakat çok önemli bir eksiği vardır. Çarkın nasıl döndüğünden bir haberdir. Mauler, kurnaz bir tüccar olarak, Johanna'nın hiçbir şeyin farkında olmadığını anlamıştır. Johanna'nın istediği parayı verir. Johanna, Mauler'in sesinde ve tavrında bir gariplik olduğundan şüphelenmektedir fakat emin olamamaktadır:

“Johanna: - Ciddi misin, değil misin, anlamadım ki.
Mauler: - Kahrolası sesim değişik çıkıyor hep, bundan
Biliyorum ayrıca: Beni sevmedin
Bir şey söyleme.
(Ötekilere)
Sanki bir başka dünyanın esintisi geldi bana.
(Herkesin parasını alıp Johanna'ya verir)
Al bunu kızım, yoksullar için!
Ama bil ki hiç borçlu hissetmiyorum kendimi,
Uygun kaçmasın. Bu yardım niye peki? O da işte
Belki böyle her şeyden habersiz görünen yüzün hoşuma gitti de ondan
20 yaş yaşamış da olsam” (s.25)

Johanna, Mauler'in dünyasındaki en naif, en temiz varlık olmuştur. Mauler, kendi içinde eksik olan insani duyguları Johanna'da görmüştür. Onun cesareti, kararlılığı hoşuna gitmiştir. Mauler'in parayı vermesindeki diğer bir sebep oyunda kiliseyi temsil eden Kara hasır Şapkalılar grubudur. Kara Hasır Şapkalılar, Mauler'den para alırlarsa, adını temiz tutmak için her şeyi yapacaklardır. Din ve ahlak için savaştığı düşünülen grubun foyası daha sonra ortaya çıkacaktır.

Mauler, Johanna'ya parayı verir, ve yoksul insanlar hakkındaki düşüncelerini kanıtlamak için simsarı Sullivan Slift'ten Johanna'yı mezbahalar bölgesine götürmesini ister. Sadece bir hafta yemek yemek için, kocasının öldürülmesine göz

yuman yoksul kadını görür. Ardından, kazana düşüp ölen bir işçinin kasketi ve ceketini bir başkasının üzerinde görür. Bu gördükleri karşısında şaşırın Johanna, kötülerin yoksulluğuna karşın yoksulların da acıları olduğunu savunur.

İlerleyen sahnelerde, fabrikaların açılmadığını, işçilerin hala yağmurda karda beklediğini öğrenen Johanna, Slift'i Kara Hasır Şapkalıların evinden kovar. Çünkü Mauler et piyasasını düzeltip farikaların yeniden açılmasını sağlayacaktır. Fakat bu sözünü tutmamıştır. Böylece Mauler'den gelecek paraya engel olmuş olur. Bu parayı alamayacağını anlayan grup Johanna'ya düşman olur ve onu gruptan atarlar. Johanna topluluğu korumaya çalışırken istenmeyen kişi olur. Daha sonra Mauler'in fabrikayı yeniden açmasına kadar işçilere destek olmaya karar verir. Komünistler işçileri greve sürükler. Grev haberi için şehre haberciler yollarlar. İşçilerin mutlaka greve gidip haklarını araması gerektiğine inanan Johanna, komünistlerin arasına katılır. Grev haberini kendisine söylenen yere ulaştırma görevini alır.

Johanna, ilk çelişkiyi bu esnada yaşar. Taşınması gereken haber, onun tarihsel gerçeklikteki misyonunu temsil etmektedir. Fakat Komünistlerin şiddet yanlısı olması Johanna'nın misyonunu sorgulamasına sebep olur. Ayrıca Johanna, sistemdeki her iki tarafın da birbirlerini dengelediklerini keşfeder. İşçiler patronlar olmadan, patronlarda işçiler olmadan yapamayacaktır. Grev gerçekleşmez. Mauler rakiplerini alt eder ve fabrikasını yeniden açar. Johanna, şiddetin tüm dünyayı sardığını görür, sistemin nasıl işlediğini fark eder. Mauler'in kapitalizmle ilgili söyledikleri Johanna'nın tamamen hayal kırıklığı yaşamasına sebep olur. Mauler sistemi şu sözlerle anlatır:

“Mauler: - Oysa para, bir şeyleri düzeltir hiç değilse
Yalnızca bazılarına yarasa da, kaldı ki: Bu inşa!
İnsan düşüncesinin başından beri bu kuruluş, sürekli
Çöktüğü için hep yeniden kurulsa da, bir harika, kurban
Yutarak, zor ve zahmetli de olsa, hep
Yinede yapılan, mümkün olanı ister istemez,
Gezegenin boğazına basıp kopararak ondan, her zamanki gibi,
Az ya da çok ama sürekli
En iyilerce savunulan, bu yapı! Çünkü bak
Sevmiyorum ve uykum kaçıyor diye ben de
Elimi çekeyim desem, pek benzerdi bu, bir sineğin

Kaymakta olan bir dağı tutmaktan vazgeçmesini. O an
Bir hiç olurum ben ve her şey aşıp geçerdi üstümden.
Çünkü aksi halde her şeyi temelden yıkıp,
Planı temelden, insanın bambaşka, olmadık yeni
Bakışıyla değiştirmek gerekirdi ki ne siz istersiniz bunu
Ne de biz, çünkü bizsiz olacak o ve Tanrısız
Elbette hiç işi kalmayınca ne gerek var ona? Demek ki
Siz de bizimle olmalısınız ve kendinizi kurban etmeyin” (s. 58-9)

Johanna bu sözlerin ağırlığı altında ezilir. Sokaklarda kalmasına rağmen, Mauler’in parasını reddeder. Bu sistem, artık ne kadar her şeyin farkında olsa da Johanna’ya göre değildir. Yaşadığı dünyayı ve insanlığı sorgular. İşçileri tekrar grev yapıp sistemi reddetmeleri için ikna etmeye gider. Fakat onların yine sistemin içinde kaldıklarını görür.

Mauler, işlerini düzeltmemiş ve yoksulluk sınırına gelmiştir. Sokaklarda gezerken, Kara Hasır şapkalıların mekanına sığınır. Gittiğinde, grup üyelerinin, kira ödemek için kendisini beklediklerini görür. Fakat Mauler’in beş parasız kaldığını gördüklerinde onu kovarlar. Mauler de artık karşısındakileri anlamıştır. Bu dini grubun da sadece onlara yardım edeni sahiplendiğini görür. Mauler:

“Görüyorum ki, binanızı benim gölgeme yapmak
İstemişsiniz. Sizce ancak size yardım eden kişi
İnsanmış, ben de yalnız sömürülene insan derdim.” (s.82)

Oyunun sonunda, artık her iki tarafta birbirini anlamıştır. İşçiler patronları, patronlar da işçileri. Aslında kedi köpek gibi kavga etseler de birbirleri olmadan yapamayacakları ortadadır. Herkesin durumundan memnun olduğu ortaya çıktıkça, Johanna, daha da büyük hayal kırıklığına uğramıştır. Kara Hasır Şapkalılar, Mauler’in işlerinin düzelmesiyle ondan para almaya başlamış, Johanna’ya karşı bir anda sempatileri artmış, ona sahip çıkmışlardır. Johanna’ya çorba içirmeye çalışırlar fakat Johanna tepki göstererek çorbayı yere döker. Çünkü işçinin işi gücü bir tas çorba peşinde koşmaktır. İşçiler ne halde olduklarını ve haklarını düşünmemektedirler. Johanna da bu davranışa tepki göstermektedir. Etrafındaki herkes ona övgüler yağdırırken Johanna sisteme isyan ederek ölür:

“Bir şeyi öğrendim, biliyorum sizin için
Bu öğrendiğimin

Ne anlama geldiğini, kendim ölürken: Sizin de
İçinizde o şey, ama çıkamıyor açığa! Bir sonuca gitmeyen
Bilgiyi, bilmek mi sanıyorsunuz?
Ben, örneğin, hiçbir şey yapmış değilim.
Çünkü iyi sayılmaz hiçbir yapılan, görüyorum evet her zamanki gibi,
Gerçekten insana yarayandan başka ve şerefli sayılmaz hiçbiri
Bu dünyayı gerçekten değiştiremiyorsa: Dünya buna muhtaç!
Ezenlerin imdadına yetiştim sanki!
Ah sonuçsuz iyilik! Kimseye ulaşmamış düşüncel
Hiçbir şey değişmedi işte. Verimsizce ayrılırken bu dünyadan hızla
Bir diyeceğim var:
Dünyadan yalnızca iyi bir insan olarak
Ayrılmayın, yetmez, ardınızda
İyi bir dünya bırakmaya bakın!” (s.94-5)

Brecht, “Mezbahaların Kutsal Johanna’sı” adlı oyunu, birbirinden belirgin şekilde ayrılan tiyatro oyunlarının üç döneminden ikincisi içinde yer almaktadır. Didaktik oyunlar olarak anılan, ikinci dönemine ait olan bu oyununda Brecht, öğreti amaçlarını, daha somut bir tiyatrosal olay akışıyla ve bir kişinin yazgısının sergilenişiyle birleştirmiştir. Ancak, elbette ki burada da kişi, yine genel’in bir örneği olarak seçilip işlenmiştir. Bir çeşit “bilgilenme-bulguya varma oyunu” yoluyla bilimsel toplumcu öğretinin bir özetini vermektedir.¹⁴⁰

Brecht, kapitalizmin işleyişini gözler önüne serdiği “Mezbahaların Kutsal Johanna’sı” adlı oyununda, görüldüğü üzere tarihsel Jeanne d’Arc figüründen esinlenmiştir. Fakat yazar, hikayesinin odağına Jeanne d’Arc’ı değil sistemi ve sınıf çatışmalarını koymuştur. Johanna karakteri, patronlar ve işçi sınıfı arasında yıllardır süregelen ilişkinin aslında ne olduğunu anlamıştır. Kendisinde olan değerlerin, kapitalist dünyada geçerli olmadığını görmüştür.

Brecht’in Jeanne d’Arc’ın tarihsel hikayesinde esinlendiği özelliği mücadele ruhudur. Bilindiği gibi, Jeanne d’Arc da, Fransa halkının, ulus bilinci ile bir araya gelmeleri, yurttaşlıklarını korumaları için onları yüreklendirmiştir. Feodal sistemin hizmetinde olan halkın, emeğiyle işlediği toprağa sahip çıkmasını söylemiştir. Mücadelesine tıpkı Johanna’nın Mauler’le başlaması gibi VII. Charles ile başlamış fakat ihanete uğramıştır. Ancak ölümünden sonra iyilikleri için takdir edilmiştir.

¹⁴⁰ Marianne Kesting, **Tarihte ve Çağımızda epik Tiyatro**, Çev: Yılmaz Onay, Birinci Basım, Adam Yayınları, İstanbul, 1985, s. 87.

Kapitalist düzende birbirleri olmadan yapamayan zenginin ve yoksulun arasına kahramanca atılan Johanna, Jeanne d'Arc'ın kişilik özelliklerine sahip olduğu için ne olursa olsun mücadelesine devam etmiştir. Sonun da o da kurban olmaktan kurtulamamıştır. Aslında Johanna, tek kurban da değildir. Brecht, Johanna'yı kurban ederken, aynı zamanda, sistemde varlığını, kendini kurban ederek sürdürenleri de göstermiştir. Mauler, düzene hakim olmak için insani özelliklerini kurban etmektedir. Johanna'nın oyunun başında, kötülüklerini gördüğü yoksullar, sadece karınlarını doyurmak için onurlarını ve gururlarını kurban etmektedirler. Mauler'in söylediği gibi, düzene karşı gelmek, insanı bir dağ devrilmesin diye tutmaya çalışan bir sineğe benzetecektir. Kim mücadele verirse versin, giden gitsin kalan kalsın, düzen aşağıdan yukarıya büyüüp varlığını sürdürecektir.

Sistemde herkes sadece para için mücadele etmektedir. Yalnız Johanna, insan olmak ve ezilmemek için mücadele vermektedir. Fakat haklarını savunduğu işsizlerin bile tek düşündükleri paradır. En acısı, üyesi olduğu dini grubun da, para verenin dostu olmasıdır. Onlar bile Johanna'nın mücadelesinde güç aldığı kişiler olarak çoktan sistemin kurbanı olmuşlardır. Johanna için en önemli iki şeyi, inancı ve Tanrı sevgisini kurban vermişlerdir.

Görüldüğü gibi Kapitalist sistem bozulmaz bir düzendir. Altakiler olmadan üstekiler var olamamaktadır. Çarktaki her dişlinin işlevi ayrıdır. Brecht, herkesin görevini sızlansa da memnuniyetle yaptığını göstermektedir. Çarkı durdurmanın ahmaklık olacağı ortadadır. Brecht'in oyuna Johanna karakteriyle direnişçi bir ruh verdiği söylenebilir. Çünkü, Johanna, sistemi öğrenmeden önce nasıl mücadele verdiyse, düzeni çözdükten sonra da direnmekten vazgeçmemektedir.

Brecht'in, Jeanne d'Arc gibi daha çok dini duyguları ve cesareti ile tarihe adını yazdıran bir kahramanı, böylesi bir sınıf mücadelesine koyması şaşırtıcı değildir. Dini grup lideri Johanna'yı sonunda bir proleter kahramana dönüştürür.¹⁴¹ Başta hiçbir şeyin farkında olmayan kahraman, gittikçe değişmekte, sınıf kavgasına

¹⁴¹ Y.a.g.e., s. 87.

katılmaktadır. Kavgası sürerken her şeyi daha net görmeye başlar; sonunda paranın tek efendi olduğunu görür.

Jeanne d’Arc (Johanna), ilham verdiği diğer tüm oyunlarda olduğu gibi, burada da tarihte gerçeklikteki değişim yaratma gücünün izlerini taşımaktadır. Brecht’in, “*Dünyayı değiştirin, çünkü değiştirmek gerekiyor,*”¹⁴² şeklindeki görüşü Johanna karakterinin de temel hatlarını oluşturmuş gibi gözükmektedir. Yazarın, iki yüzlülüğe, adaletsizliğe, insan ruhunun karmaşasına olan başkaldırısı, Johanna karakterinde yeniden ayaklanmışır.

Oyunda değişmeyen tek şey sistemdir. Binlerce kurban verse de varlığını koruyacaktır. Brecht, okuyucuya dönemin barbarlığını, sistemin çürümüşlüğünü göstermeyi amaçlamıştır. Ahlaksızlığa ve sınıf ayrımcılığına olan başkaldırısı Johanna karakterinde bir kez daha vücut bulmuştur.

2.4. Bertolt Brecht – Simone Machard’ın Düşleri

Bertolt Brecht’in 1941-43 yılları arasında kaleme aldığı “Simone Machard’ın Düşleri” (Die Gesichte¹⁴³ der Simone Machard), 1940 yılında II. Dünya savaşı sürerken, Fransa’da Alman işgalleri sırasında, bir Fransız konukevi sahibi ve Almanlar arasındaki çıkar ilişkilerini ele almaktadır. Brecht, “Mezbahaların Kutsal Johanna’sı” oyunundaki gibi tarihsel Jeanne d’Arc karakterinin yerine Simone adlı genç bir hizmetçi kızı koyarak, bu tarz çıkar ilişkilerine karşı direnişi ortaya koymaya çalışmaktadır. Simone, sadece gördüğü düşlerde Jeanne d’Arc rolündedir. Bu düşlerde, Jeanne d’Arc’ın tarihsel öyküsünü, Simone ve diğer karakterler aracılığı ile yansıtan Brecht, oyunda yoksulla zenginin farkı, ulus duygusu ve savaşın barbarlığıyla ilgili duruşunu ortaya koymaktadır.

¹⁴²Nutku, a.g.e., s. 36.

¹⁴³ ‘des gesicht’ kelimesinin, Almanca sözlük anlamı yüz- surattır. Özdemir Nutku’nun “**Bertolt Brecht’in Bütün Oyunları**” adlı eserin sekizinci cildinde, adı geçen oyundaki ‘ Die gesichte’ kelimesini ‘ düş’ olarak yorumlamıştır. Marienne Kesting’in “**Tarihte ve Çağımızda Epik Tiyatro**” adlı eserini dilimize kazandıran Yılmaz Onay kelimeyi sözlük anlamına sadık kalarak aktarmıştır. Bu incelemede, Özdemir Nutku’nun çevirisi dikkate alınacaktır.

“Simone Machard’ın Düşleri” oyununda, olayın tek bir yerde ve zamanda geçmesine karşın, tarihsel gerçekleri teatral gerçeklikle benzeştirmek için düş sahneleri kullanılmıştır. Özdemir Nutku, “*Bertolt Brecht ve Epik Tiyatro*” adlı eserinde, “*Bütünlüğü olan, tek olay dizisi ile gelişen ve ‘epik’ öğelerin müdahalesi olmadan sonlanan bir yapıttır*”¹⁴⁴ şeklinde yorum yaparken, Marianne Kesting, “*Düşler ve hayaller, müzikle olsun, panoların saydamlaşmasıyla olsun, gerçek olay sahnelerinden kesinlikle ayrılır ve her şeyiyle, düş olduğu açık seçik belli edilir,*”¹⁴⁵ diyerek oyunun epik özellikler taşıdığını savunmaktadır. Sahnelere, *Kitap*, *El Sıkışma*, *Ateş* ve *Mahkeme* olarak verilen isimler, Simone’nin ve Jeanne d’Arc’ın hayatlarının evreleri olarak görülebilmektedir.

Brecht, oyundaki karakterleri tarihsel gerçeklikteki kişiler ile düşlerde eşleştirmiştir. Saint Martin Belediye Başkanı Philip Chavez düşlerde VII. Charles; şarap tüccarı Honoré Fetain, Burgonya Dükü; konukevinin sahibi Henri Soupeau, başkomutan; annesi Marie Soupeau, Charles’ın annesi İsabeau; bir Albay, Beauvais Piskoposu; Alman Yüzbaşı, İngiliz komutan ve son olarak Simone, Orléans’lı bakire Jeanne d’Arc olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kitap adlı birinci sahne konukevi görevlilerinin kendi aralarında savaşın durumunu konuşmalarıyla başlar. Alman işgali sonucu Fransa harabeye dönmüştür. Tüm ülkede yollar göçmen baskınlarına uğramıştır. Ortada kalan göçmenler, konukevinin yiyecek yardımına muhtaçtır. Patron Henri Soupeau, ve annesi karaborsadan benzin alıp saklamakta ve ellerindeki araçlara olan ihtiyacı görmezden gelmektedirler. Ağzından “Tanrı da biliyor ya, bir Orléans’lı Bakireye ihticamız var,”¹⁴⁶ cümlesini düşürmeyen Mösyö Soupaeu, Simone’ye okuması için Jeanne d’Arc’ı anlatan bir kitap vermiştir. Simone, bu kitabı elinden düşürmemektedir. Jeanne d’Arc’ın kahramanlık hikayesinden çok etkilenmektedir.

¹⁴⁴ Özdemir Nutku, **Bertolt Brecht ve Epik Tiyatro**, Özgür Yayınları, (Birinci Basım), İstanbul, 2007, s.297

¹⁴⁵ Marianne Kesting, **Tarihte ve Çağımızda epik Tiyatro**, Çev: Yılmaz Onay, Birinci Basım, Adam yayınları, İstanbul, 1985, s.96

¹⁴⁶ Bertolt Brecht, **Simone Machard’ın Düşleri**, Bütün Oyunları, Cilt 8, Çev: Özdemir Nutku, Mitos Boyut Yayınları, İstanbul, 2000, s. 3

Fransa, savaş uçaklarını, gerektiği halde, kullanmamaktadır. Fransız albaylar savaştan kaçmakta ve halka ve orduya karşı sorumluluklarını yerine getirmemektedir.. Araçları için gerekli olan yakıtı da halktan almaktadırlar. Fransa'nın bu hazin durumunu, genç ve naif aklıyla irdeleyen Simone, bir yandan da okuduğu hikayenin etkisiyle kendini Jeanne olarak gördüğü düşlere dalmaktadır. Simone, düşlerinden etkilenir ve çıkarları için Almanlar'la işbirliği yapan Marie Soupeau'nun planlarını bozup halkı kurtarmak için harekete geçer. Genç ve çelimsiz bir kız olduğu için kimse Simone'yi ciddiye almaz. Fakat onun tek isteği ülkesini düşmana kaptırmamak için üzerine düşeni yapmaktır.

Simone, dört tane düş görecektir. Bunlardan ilki olan *Kitap* sahnesinde savaştaki kardeşi André , karşısına bir melek olarak çıkmaktadır. Simone'ye bir trampet çalarak halkı uyandırmasını; trampetin yalnız toprağın üzerinde ses çıkardığını söyler. Simone, düşünde VII. Charles'ın yerinde olan belediye başkanı ile konuşur ; halkın ona ihtiyacı olduğunu ve onlara kol kanat germesini söyler. Başkan Simone'ye söz verir. Simone, başkana krallık tacını giydirir.

İkinci sahne olan *El Sıkışma* sahnesi, Alman işgalinin hızlandığını ve göçmen akınları yüzünden yolların kapandığını bildiren bir radyo haberi ile başlar. Konukevini bir süreliğine kapatmak isteyen Marie Soupeau, değerli eşyaları ve yiyecekleri güvenli bir yere taşımak niyetindedir. Fakat arabalara gıda maddeleri ve porselenler yüklenirken kaçması gereken göçmenler isyana başlarlar. Simone, gıda maddelerini halka vererek boş kalan yerlere göçmenleri doldurma taraftarıdır. Burada Marie Soupeau, halka yardım eder gibi gözükmektedir. Fakat niyeti, onları bir süreliğine susturmaktır. Simone ise, gördüğü düşün etkisiyle Belediye başkanına patronların bir kamyon gizlediklerini söylemiştir. Amacı kamyonları göçmenler için kullanılmasıdır.

Simone'nin bu tutumu konukevindeki herkesi etkiler ; patron ve çalışanlar el sıkışır. Hepimiz Fransızız diyerek birlik olurlar.Fakat Simone, kalan benzin stoklarını yok etmekten bahsedince, Madame Soupeau, Simone'yi işte çıkarır. Çünkü o benzini

Alman komutanlara verecektir. Başkan Simone'ye üzülmemesini söyler. Bu olay Jeanne'in Fransa'yı kurtardıktan sonra saraydan ailesinin yanına sürülmesi ile örtüşmektedir. Aynı sürgün Schiller'in "Orléans'lı Bakire"sinde Jeanne'in vahşi ormana sürülmesinde ve "Mezbahaların Kutsal Johannası"nda da Johanna'nın yaptığı yardımlara rağmen Kara Hasır Şapkalılar tarafından uzaklaştırılmasında görülebilmektedir. Jeanne'in iyiliklerine karşılık bulamayışı üç oyunda da aynı eylemle gösterilmektedir.

İkinci düşünde Kraliçe İsabeau yerindeki Marie Soupeau tarafından işten çıkarılan Simone, Komutan ve Charles'dan Paris'i de kuşatmak için destek istediğini görür. Burada da Jeanne d'Arc'ın kendine ömür biçtiği "*bir yıldan fazla savaşa dayanamayacağım Kralım, beni iyi görevlendirmeniz gerekiyor,*"¹⁴⁷ cümlesi, "*Bir ordum olmalı ki düşmanı tamamen yenebileyim. Bu iş bu yıl bitmeli,*" (s.226) şeklinde Simone'nin ağzından duyulmaktadır. Jeanne d'Arc'ın tarihsel gerçeklikteki bu isteği, düşünde Simone'nin benzinleri yok edip, Almaları zor durumda bırakma niyetiyle örtüşmektedir. Fakat İsabeau, bu isteğini reddeder ve kılıcını alır. Simone, yeniden meleştiği görür:

"Simone: - Düşman kazandığına göre, hala direnmeli miyiz?

Melek: - Gece ayazı var mı?

Simone: - Evet.

Melek: - Avluda bir ağaç var mı?

Simone: - Evet, bir kavak ağacı.

Melek: - Rüzgarda yaprakları hışırdıyor mu?

Simone: - Evet hışırdıyor

Melek: - Öyleyse düşman savaşı kazanmışta olsa savaşmalısın.

Simone: - Ama kılıcım olmadan nasıl savaşabilirim?

Karşılığında Melek ona şöyle yanıt verir:

Dinle!

Kazananlar kentinize girdiler mi

Sanki kazanmamışlar gibi davranmalısınız.

Kentin anahtarlarını kimse vermemeli

Gelenler konuk değil yağmacıdır hepsi.

Ne su, ne yemek sunulmamalı onlara,

Engel olunmalı oturup yatmalarına.

Saklamalısınız onlardan yakacaklarınızı

Dökmelisiniz süt çanaklarınızı

Yiyeceklerinizi, tatlılarınızı gömmelisiniz.

İmdat, diye bağırılmalılar,

Çılgık atmalılar, canavarlar diye.

Toprak yesin domuzlar ateşte yanasıcalar.

¹⁴⁷ Leon, a.g.e., s. 63

Yalvarıp yakarsalar da yüz vermemelisiniz.
Ellerine geçirirlerse kentinizi hiçbir şey bulamazınlar.
Nereye baksalar yokluk, nereye girseler boşluk.
Sanki hiç olamamış gibi yıkın tüm otellerinizi!”(s.227-8)

Yangın sahnesi, Madame Soupeau'nun Alman yüzbaşını evde ikramlarla ağırlamasıyla başlar. Bu sırada Simone, evde saklanmaktadır. Ne olursa olsun olacıklara engel olmak niyetindedir. Şarap Tüccarı ve faşist olan yüzbaşı kılığındaki Fatain, Madame Soupeau ile çıkar anlaşması yaparak Soupeau ve oğlunun güvenliği ile ilgili garanti vermektedir. Hatta, Simone'nin yanında olan Charles, yani belediye başkanı, bile onların tarafına geçmiştir. Fakat içinde bir huzursuzluk vardır. Bu sırada onlara hizmet eden konukevi görevlisi Pere Gustave'nin “*zenginle zengin hemen birbirini buluyor,*” sözleri konukevi sahiplerinin iktidar sahipleriyle aralarındaki çarpık ilişkileri anlatması açısından manidardır.

Brecht'in sınıf farklılıklarını vurguladığı bu cümleler eşliğinde Simone üçüncü düşünce dalar. Düşte umarsızca iskambil kağıdı oynayan Madame ve konukları çalan trampetin sesini duymazdan gelirler. Bu düşünce kısadır. George, Simone'yi dörter ve uyandırır. Ardından Simone, tuğla harmanına gider ve harmanı kundaklar. Daha sonra kuvvetli bir ses ve kıpkırmızı gökyüzü görürler. Simone, yani Jeanne, benzin ambarını havaya uçurmuştur. Meleğin ona, “*düşmanı eli boş bırakın, yokluktan başka bir şey bulamazınlar savunun,*” demesi Simone'yi etkilemiştir. O da ülkesi için ambarı kundaklamıştır. Mösyö Soupeau, kimin suçlu olduğunu sorduğunda Simone, tıpkı Jeanne d'Arc gibi, yalan söylemeyi reddederek, bunu kendisinin yaptığını itiraf eder. Savaşta sorun çıkaranların cezalandırılacağıyla ilgili ilanı gördüğünü söylemesini isteyenlere, bir şey bilmediğini, Fransa'nın onuru için bu yangını çıkardığını söyler. Tarihsel gerçeklikteki Jeanne'nin duyduğu seslere ve gördüğü meleklerle güvenerek savaştığını söylerken takındığı tavır, bu itirafta vücut bulmaktadır.

Ardından gelen *Mahkeme* adlı dördüncü sahne, aynı zamanda Simone'nin, Jeanne d'arc'ın mahkeme sahnesini temsil eden son düşüncesidir. Simone işlediği suç yüzünden yargılanmaktadır. Ortaçağ kostümleri içinde Simone'yi suçlayan Piskopos, Kral, Kraliçe ve Dükün maskelerini çıkardıklarında aslında Fransız

olduklarını gören Simone “*Ama bunların hepsi Fransız (Sancaktara) Bunda bir yanlışlık var!*” (s.241)diyerek serzenişte bulunur. Kendini haksız yere infaz edeceklerini anlayan Simone kendini savunmak ister. Meleğinden haber beklercesine toprağa vurur fakat artık ses gelmemektedir. Simone’nin görmek istediği bu melek, oyunda tarihteki gibi şeytan olarak adlandırılır. İsabeau, Simone’nin mutlak öldürülmesini ister. Melekten artık ses alamayan Simone çaresiz kalır.

Simone son düşünden uyandığında savaş bitmiştir. Kardeşi André artık silahını bırakmıştır. Madame Simone’yi ambarı yaktığı için Sainte- Ursula rahibelerine verir, ve manastırın dayak hücrelerine yollar. Konukevindekiler, Simone’yi kurtarmak için uğraşsalar da engel olamazlar. En son göçmenler, tepki olarak spor salonunu ateşe verip, Simone’nin görevini sürdürürler. Herkes, bu yangını Simone’nin de görmesini diler ve oyun biter.

“Simone Machard’ın Düşleri” adlı oyunun amacı Jeanne d’Arc’ın kahramanlık öyküsünü anlatmak değildir. Brecht, her şeyden önce, halkın yurttaşlık konusunda bilinçsiz oluşunu ve herkesin her durumda kendi çıkarını gözettiğini anlatmak istemiştir. Savaş ülkeyi yiyip bitirirken, Fransız sermaye sınıfı, ticari çıkar uğruna, Nazilerle işbirliğine girip, ulusal direnişi baltalamaktadır.¹⁴⁸ Halk, kendini kurtarmaktan başka bir şey düşünmemektedir.

Aslında Simone’nin büründüğü Jeanne d’Arc karakterinin eyleminin kaynağı, cesaretinden çok duygularından gelmektedir. Simone’yi harekete geçiren ilk olay, göçmen işgalinin, birliklerin ilerlemesine engel olmasıdır. Çünkü birlikte kardeşi André de vardır. Daha sonra tepkisiz halkı hareketlendirecek olan Simone, aslında sermaye ve Naziler arasındaki kirli ilişkiyi net olarak görememektedir. Sadece, Almanlar elleri boş dönsün diye çaba harcamaktadır.

Tıpkı “Mezbahaların Kutsal Johanna’sı” adlı oyunda olduğu gibi, Brecht, Jeanne d’Arc’ın halka önderlik etme özelliğini Simone’ye yüklemiştir. Ekonomik krizde olduğu gibi savaş ortamında da halka liderlik edecek birilerine ihtiyaç vardır.

¹⁴⁸ Kesting, a.g.e., s. 96

Bu lider, kendini feda etme pahasına, halkı cesaretlendirmelidir. Oyunda ‘Halk’, mercek altına alınmaktadır. Buna örnek olarak birinci sahnede Père Gustave ile Çavuşun konuşması verilebilir:

“Çavuş: - Şeytan görsün savaşı. Bektan bir şey. Ordu kendi vatanında düşmanmış gibi muamele görüyor. Bir de başbakan çıkıp radyoda, “ Ordu, halktır,” demez mi!

Père Gustave: - (Geri gelmiştir) Evet, “ Ordu halktır”; halk da düşmandır.” (s.205)

Halk bilinçsizdir ve devlet halkı da orduyu da ezip geçmektedir. Halk sömürülmektedir fakat sessiz kalmaktadır. Ülkede büyük bir göç akını vardır; fakat göçmen halka yardım eden yoktur. Fransız Fransızı çıkarları uğruna ortada bırakmaktadır. Konukevi patronları, halkı taşımak yerine, kamyonlara kişisel eşyalarını yüklemektedir. Madamın Almanlarla işbirliği yapmasının sebebi kendi emniyetini sağlamaktır.

Brecht, oyunda George karakterini adeta kendi sözcüsü yapmıştır. Bu sayede zenginin her durumda fakiri ezdiğini ifade etmiştir. Konukevinin hizmetlilerinden, bir savaş gazisi olan George, halktan biridir ve Orduda görev almıştır. Herksin onun üzerinden nemalandığının bilincindedir. Sadece kendi kolunun iyileşmesini düşünerek bencilleşmesinin kaynağı da budur. Çeşitli cephelerde savaşmıştır ve kullanıldığını düşünmektedir. Bu düşüncesini şu sözlerle ifade etmektedir.

“... herkesin benim üzerimden çok şey kazandığı kesin. Örneğin, Tours’da postallarımdan, Bordeaux’da miğferimden para kazananlar oldu. Üniformam Azur kıyılarında bir malikane getirdi. Tozluklarıma ise yedi yarış atının ihtiyacı oldu. Savaş çıkmadan çok önceden Fransa hep benden geçinirdi.” (s.200)

George bu sözleriyle, ülkesi için savaştıkça, zenginlerin kirli ilişkileri ile ceplerini doldurduklarını, paralarına para eklediklerini ima etmektedir. Ayrıca sadece asker olarak değil, halktan biri olarak da, barış zamanında da sömürüldüğünü söylemektedir.

Mahkeme sahnesinde, Simone'ye gördüğü meleğin ne giydiği sorulmaktadır. Ayrıca bu soru, Jeanne d'Arc'a da sorulmuştur. Simone'nin cevabı ve sonrasındaki diyaloglar anlamlıdır:

“Simone: - Çok güzel giyinmişti. Üstündeki kumaş, Tours'da metresi 20-30 frank olan cinstendi.

Yüzbaşı: - Seni doğru mu anlıyorum Simone, pardon Jan Dark? Yani meleğin kıyafeti o metresi 200, 300 franktan satılan o pahalı kumaşlardan değimliydi?

Simone: - Bilmiyorum.

Albay: - Kıyafeti neye benziyordu? Sağ taraftan mı tokalıydı?

Simone: - Sadece meleğin ceket manşetleri parçalanmıştı.

Albay: - Yaa. Demek manşetleri parçalanmıştı. Öyleyse o kıyafeti işte de giyiyordur, değil mi? Herhalde iş sırasında yırtılmıştır.

Simone: - Hayır, yırtık değildi.

Yüzbaşı: - Ama parçalanmıştı. Madem ki parçalanmış, öyleyse iş sırasında yırtılmış demektir. Belki rengi de kaçmış olabilir, sen görmemişsindir. Olabilir değil mi? (Simone ses çıkarmaz)”(s. 243)

Bu diyalog da sorgu hakimleri, meleği kendi pencerelerinden görmekteyler. Aslında melek halktır. Üzerindekiler eskidir. Yırtıktır. Onlar bunu anlamazlar ve çalışırken kazara yırtılmıştır diyerek dalga geçerler. Melek André'dir. André halktır ve askerdir. Simone'nin eyleminin hedefidir. Görüldüğü gibi, Brecht, Simone'nin eyleminin amacı olan 'halk'ı çok ince bir mizahla göz önüne sermektedir.

Brecht, oyunda sermaye sahiplerinin, meydana gelen felaketlere nasıl kayıtsız kalabildiğini gözler önüne sermektedir. Zengin ve yoksul arasındaki uçurum kapanmayacaktır. Kendini halkı ve ülkesi uğruna feda eden Simone, yine kurban durumundadır. Kayıtsız kalamamasının bedelini, manastıra kapatılarak ödemektedir. Fakat tek kurban kendisi değildir. Halk da kurbandır. Onlarda bastırılıp, sömürülerek sistemin kurbanı olmaktadır.

Simone'nin, içinde benzi stokları olan tuğla harmanını kundaklamasında da ayrı bir anlam vardır. Simone'nin bu hareketi ilk başta Almanlar'ı eli boş yollamak gibi görünmektedir. Tarihsel gerçeklikte Jeanne, ateşte yanarak ölmekteyken; Brecht'in Simone'sinin, ambarı kundaklaması, Jeanne d'Arc'ın yakılarak öldürülmesine yazarın verdiği bir çeşit tepki gibidir. Tarihsel gerçeklikte Jeanne'in yanarak ölmesine sebep olan ateş, bu kez düşmanın önünü kesip, halka yardımcı olmaktadır.

Brecht'in, Jeanne'in ateşte yanarak ölmesiyle ilgili bir başka dokundurması ise Mösyö Soupeau'nun Simone'nin harmanı yakması ile ilgili konuşmasının sonudur: *“Oldum olası şu kibrit denen şey insanların en büyük eğlencesi olmuştur. Politik bir darbe mi? Yok efendim, sadece bir çocuk şakası!”* (s. 245) Jeanne da ateşe atıldığında çocuk yaştadır. Politik bir tehdit olarak görülmüş ve yok yere yakılmıştır. Burada Brecht, bu önemli tarihsel ayrıntıyı Simone'nin eylemi üzerinden kullanmıştır.

Sonuç olarak Brecht, “Simone Machard'ın Düşleri” adlı oyununda, döneminin toplumsal ve ekonomik durumunun halka yansımasını; savaşın barbarca olduğunu, ondan kendi çıkarları için faydalanan Fransız sermayesinin Almanlarla olan çarpık ilişkilerini göstermektedir. Brecht, ülkenin yenilgisinin ardındaki politik ve ekonomik çıkarları gösterirken, aynı zamanda Jeanne'in yaşadığı dönemde dönen, entrikalar ve rant kavgalarına da göndermeler yapmıştır .

Kısaca Simone, bir çeşit mücadeleye girse de, güçlülerin karşısında yenilmektedir. Fakat halk onu örnek alarak direnişi sürdürmektedir. Simone, bir halk kahramanıdır. Kahraman oluşu halk oluşundandır. Oyun tarihle, Brecht'in oyunu yazdığı dönemin düşsel bir kucaklaşmasıdır. Brecht savaşın yoğun olduğu dönemde yazdığı bu oyunla kendi direnişini ve insanlığa olan inancının peşini bırakmadığı bir kez daha göstermektedir. Simone'nin gidişi ardından meleğin söylediği sözlerde de bu inanç saklıdır:

“Fransa'nın kızı, sakın korkma.
Kalıcı değil sizinle savaşanlar.
Kuruyup kavrulacak, çok yakında
Seni güçle ezen bu eller.
Seni gönderdikleri yer, yakında
Senin yerin olacak yeni Fransa.
Ve kısa bir süreden sonra
Ülken ulaşacak eski parlaklığına” (s.251)

2.5. Jean Anouilh – Tarla Kuşu

Fransız yazar Jean Anouilh'in 1952'de kaleme aldığı "Tarla Kuşu" (*L'alouette*) adlı oyun, tarihsel bir figür olan Jeanne d'Arc'ın hikayesinin 'oyun içinde oyun' tekniği kullanılarak yeniden canlandırılmasıdır. Yazar tarafından oldukça değiştirilen Jeanne d'Arc hikayesi komik unsurlarla süslenmiştir. Jeanne'in yargıçlarından Pierre Couchon ve İngiliz komutan Earl of Warwick tarafından yönetilen Jeanne d'Arc davasının oyuncular tarafından oynanmasıyla, Jeanne, hayatındaki olayları geriye dönüşlerle hatırlamaktadır. Oyun adıyla, gelişimiyle ve sonuyla oldukça farklı ve bir o kadar da eğlencelidir.

Oyun iki perdeden oluşmaktadır. Mekan bir tiyatro sahnesidir. Zaman Jeanne'in geriye dönüşleri ile değişmektedir. Anouilh'in dili ve anlatımı yalındır ve oldukça komik unsurlarla bezenmiştir. Oyun kişileri arasında karakterden çok tip olarak adlandırılabilir olanlar vardır. Hatta karakter ve tipler arasındaki komiklik, bazı noktalarda fars türüne yaklaştığını söylemek mümkündür. Daha sonra örneklendirilecek olan bu komik unsurlar oyunu, acıklı bir hikayeden çok eğlenceli bir masala dönüştürmekte, Jeanne d'Arc'ın şehit azize yerine, saf bir genç kız olarak canlandırılması ise, tarihi figürün insani boyutunun görülmesine olanak vermektedir.

Oyun, Jeanne'nin, duyduğu sesler sonucu, ailesinin yanından ayrılmasıyla başlar, Robert de Beaudricourt'dan silah ve asker istemesiyle devam eder. Gerek ailesi gerekse Beaudricourt ile olan diyaloglarının tarihsel gerçeklikle en ufak bir benzerlik taşımamaktadır. Ardından Charles'ın yanına gider ve onu Fransa'yı kurtarmak konusunda ikna eder. Tarihte, Jeanne'in kazandığı zaferler, olmuş bitmiş gibi gösterilir ve olaylar, Jeanne'in cadılıkla suçlandığı noktaya getirilir. Cadılıkla suçlanıp yargılanan Jeanne'in yakılarak infazına karar verilir. Jeanne tam yakılmak üzereyken, Robert de Beaudricourt son anda infazı durdurur. Charles'ın taç giyme törenini canlandırmayı unuttuklarını söyler ve Jeanne'ı odunların üzerinden indirirler. Tarihsel gerçekliğinin aksine Jeanne hazin bir şekilde yanmak yerine elinde sancağı ve pırıl pırıl gözleriyle adeta bir zafer kazanır. Oyun Jeanne'in bu zaferiyle sona erer.

Jean Anouilh'in "Tarla Kuşu" adlı oyununda, yukarıda belirtildiği gibi en belirgin özelliklerden biri , tarihsel gerçekliğin 'oyun içinde oyun' yöntemiyle değiştirilmesidir. Jeanne d'Arc davasının, tarafsız bir şekilde, açıkça Jeanne'in hayatını anlatmak için kullanılması dramatik aksiyona yön verirken aynı zamanda Jeanne'in da olduğundan farklı şekilde algılanmasını sağlamaktadır.

Yazarın hikayeyi bir teatral gelenek olan 'oyun içinde oyun' yöntemiyle anlatması her şeyden önce, Jeanne'in naturalist bir etki yaratmasını engellemektedir.¹⁴⁹ Bu ifadeden kasıt, Jeanne'in mistik ve dini yönlerinden çok, saçları iki yandan örgülü, naif bir çocuk olarak görülmesidir. Aynı zamanda karakter olarak, psikolojik yönleri yerine komik, yer yer kurnaz tavırları ile öne çıkmaktadır. Buna karın yazar Estella Barnes, ise Anouilh'in "Tarla Kuşu" adlı oyununu "*Jeanne d'Arc'in psikolojik bir çalışması,*" olarak nitelendirmektedir. Barnes, yazarın Jeanne'ı anlatmak, yeniden yaratmak ve canlandırmanın doğruluğu için gerçek dava kayıtlarından parçalar kullanıldığını ifade etmektedir.¹⁵⁰ Bu, oyundaki Jeanne'a farklı bir bakış açısıdır. Fakat oyunda Jeanne'in, derinleşen ve sorgulayan bir karakter olarak yansıtıldığını söylemek pek mümkün değildir. Babası tarafından dövülen, dünya zevkleri peşinde koşan askerlerle yol arkadaşı olan, diğer kadınlar tarafında alaya alınan ve Beaudricourt tarafından baştan çıkarılmaya çalışılan bir karakter olarak Jeanne, tarihteki doğaüstü güçlerinin oldukça uzağına düşmektedir. Aksine, kendini esprili fakat kaba, yer yer kendini beğenmiş bir şehvet düşkünü olarak sergileyen Jeanne, gerçekteki imajından oldukça farklıdır. Bu da bir anlamda insanın hem iyi hem de şeytani özellikleri olan bir yaratık olduğunun ispatıdır.

Tarihsel bir figür olan Jeanne'in oyundaki hikayesiyle ilgili bir diğer farklılık ise Jeanne'in sonudur. Tarihte, cadılıkla suçlanıp yakılarak öldürülen Jeanne, oyunda, yakılmasına ramak kala odunların üzerinden indirilmektedir. Beaudricourt, apar topar gelip, Jeanne'ı yakmamalarını, henüz Charles'a taç giydirmedeği için

¹⁴⁹ J. L. Styan, **The Dark Comedy: The Development of Modern Comic Tragedy**, Cambridge University Press, 1968, s. 5

¹⁵⁰ Hazel Estella Barnes, **Humanistic Existentialism: The Literature of Possibility**, University of Nebraska Press, 1959, s. 26

hikayenin tamamlanmadığını söylemektedir. Böylece, Jeanne d'Arc'ın hikayesi, tarihsel gerçekliktekinin aksine mutlu ve neşeli bitmektedir. Anouilh, kendi Jeanne d'Arc'ını alevler değil konfetiler içinde zafer alkışlarıyla göstermeyi tercih etmiştir. Oyunun sonunda Jeanne, başı dik gözleri ışıltılı ve mutludur. Bir anlamda da “son” u gelmemektedir. Okuyucunun Jeanne'a bir son biçmesine izin verilmektedir.

Oyunun tarihsel gerçeklikten uzak ve aynı zamanda farklı bir sona sahip olmasının yanında, komedi unsurlarıyla süslenmiş olması da göze çarpmaktadır. Anouilh'in, Jeanne'ı bu derece insani özelliklere büründürmesi, “onun ortaya burjuva komedisi ve dramına ait bir realizm formu koyma girişimi midir?”¹⁵¹ sorusunu akla getirmektedir. Bu sorunun cevabı oyunda kendini iki şekilde ortaya çıkarmaktadır. Burjuva komedisinde olduğu gibi, oyun bir aşk hikayesi etrafında dönmektedir. Fakat bu komedi türünde olan aşk mücadelesinin karşısındaki aile ögesi, oyunu bu anlamda burjuva komedisine yaklaştırmaktadır. Jeanne'nın ailesi, onun duyduğu seslerden ve Fransa'yı kurtarma isteğinden oldukça rahatsız olmaktadır. Babası kaba ve anlayışsızdır. Annesi ise dar görüşlü ve sıradandır. Daha önce hiçbir Jeanne d'Arc konulu oyunda Jeanne'ın aile ilişkileri bu kadar gündelik ve gerçek ortaya konmamıştır. Burada aileyi ön plana çıkartması gerçekten de Anouilh'in bir realizm formunu yakalamaya çalışması mıdır bilinmez; fakat oyundaki kişilerin gündelik hayattaki sıradan tipler olması ve insana özgü basit özellikler barındırması bu iddiayı destekler niteliktedir.

Bu bakış açısının ötesinde, daha bariz şekilde ortada olan ise, oyunda komedi anlamında fars türüne ait belirgin özelliklerin varlığıdır. Öncelikle oyun kişileri arasında karakterden çok tip olarak adlandırılabilir olanlar vardır. Herhangi bir derinlikleri ya da belirgin kişilik özellikleri bulunmamaktadır. Bu kişilerden biri, öncelikle Jeanne'nın babasıdır. Kaba saba, anlayışsız ve sığdır. Jeanne'ı Fransa'yı kurtar diyen sesler duyduğu için dövmektedir. Bir başkası ise Robert de Beaudricourt'dur. Ciddiyetsiz, zeka seviyesi düşük ve kadın düşkündür. Jeanne'ı baştan çıkarıp onunla yatmak için türlü numaralar yapmaktadır. Jeanne, kurnaz tavrıyla Beaudricourt'u zeki olduğuna inandırıp ondan at ve asker almaktadır. Bu

¹⁵¹ Stayn, a.g.e., s. 4-5

tiplerden en çok göze batanı ise davadaki savcıdır. Durmaksızın insanın günahkar olmasından bahsetmektedir. Bunu yaparken cinsel imalarda bulunmaktadır. Zaman zaman öyle konuşmalar yapmaktadır ki mahkemedeki herkesi güldürmektedir. Dava sırasında insanın Tanrı'nın tek mucizesi olduğunu söyleyen Jeanne'a: "... *İnsan baştan aşağıya günah, şehvet, pislik... Gecenin karanlığına sığınıp yaptığı şeylerin hepsi hayvanlık,*"¹⁵² diye cevap vermektedir.

Bu konuşmada, savcının verdiği cevap ve tutumu aslında yazarın, Jeanne'ı yargılayanların bile sıradan özellikler ve içgüdülerle bezeli olduğunu göstermek istemesidir. Aynı şekilde Beaudricourt da Jeanne'la açık saçık konuşmakta, ona bayağı bir kadın muamelesi yapmaktadır: "*Daha iyi... zaten akıllı kadınları sevmem.. yatakta söyle bakalım, attan başka ne istiyorsun?*" (s.14) Ayrıca bu bayağı muameleyi, Jeanne'ı döven babası da yapmaktadır. Jeanne, orduyla beraber savaşa gideceğini söyleyen Jeanne'ı şöyle azarlamaktadır: "*Ha, şimdi, anladım, vay utanmaz vay: Aşağının aşağısı, bayağının bayağısı orospular gibi ordunun peşine takılacaksın demek?...*" (s.9)

Bu basit dil Jeanne'ın etrafındaki tüm erkek kişiler de vardır. Fakat ilginç olan Jeanne'ın yol arkadaşı ve asker La Hire'in soğan ve şarap kokmasına verdiği tepkidir. Daha önce La Hire'e bu yaptıklarının ve küfür etmenin günah olduğunu söyleyen Jeanne bu sefer La Hire şöyle cevap verir:

"Yok canım. Gerçek olan hiçbir şey günah sayılmaz. Saçmalamışım. Seni boş yere üzmüşüm. Ne yaparsın, cahillik. Şimdi anlıyorum. (Tatlı) Oh, ne güzel kokuyorsun... soğan... şarap... Erkeksin işte, tam erkek. Üstelik küfür ediyorsun, zamparalık ediyorsun..." (s.37)

Jeanne'ın verdiği bu cevap, tarihsel gerçeklikteki Jeanne d'Arc karakterinin yaptıklarını alaya alır niteliktedir. Askerlere küfrü, hayat kadınlarıyla birlikte olmayı yasaklayan Jeanne'ın, bunları onayladığı hatta biraz da dışıca bir tavır takındığı görülmektedir. Bir erkekte olması gereken özelliklerden bahsetmek Jeanne d'Arc tarzına pek de uymamaktadır. Bakıldığında, yer yer Jeanne'nın da derinliksiz ve gerçeğine uymayan konuşmalar yaptığı bu şekilde görülmektedir.

¹⁵² Jean Anouilh, **Tarla Kuşu**, Çev: Asude Zeybekoğlu,1952, s. 34

Bahsedilen tiplerden bir örnek daha vermek gerekirse, Charles'ın metresi Agnes iyi bir örnek olacaktır. Jeanne'in aksine, hayatta önemli ve gerekli hiçbir şeyle ilgilenmeyen bir kadın olarak Agnes, davetlerde giyeceği kıyafetleri düşünmektedir. Hatta Jeanne, ateşten kurtulduğunda, Jeanne'in saçlarına ve kıyafetlerine müdahale etmektedir. Saçı ve kıyafeti modaya uygun olursa kadın olarak daha çok ilgi göreceği konusunda Jeanne'ı ikna etmeye çalışmaktadır.

Bu kişiler arasındaki diyaloglar kaba sabadır. Ayrıca diyaloglarda küfür de vardır. Jeanne'in babasının ona kemerle dayak atması, Beaudricourt'un onu baştan çıkarmaya çalışması, Savcının aklının fikrinin cinsellikte olması onları gerçekten derinliksiz bir hale getirmektedir. Konuşmalar ve espriler kalın çizgilidir. Kişilerin her hallerinde bir sıradanlık vardır. Bu özellikleri ile oyun, fars türünün özelliklerini taşımaktadır demek yanlış olmayacaktır.

Son olarak, bu, yazar tarafından tarihsel gerçekliği oldukça değiştirilen "Tarla Kuşu" adlı oyunun adının taşıdığı anlamdan bahsetmek yerinde olacaktır. Tarihsel gerçeklikte, 1431 yılında Jeanne yanarken, alevlerin içinden beyaz bir güvercin çıktığı bilinmektedir. On beşinci yüzyıl Fransız zihniyetinde, Kutsal ruh ve ülke güvercin imajında birleşmekteydi.¹⁵³ Buna ek olarak, on beşinci yüzyılda güvercin, ruhun ilk sembolüydü ve azizeler öldükleri anda ağızlarından beyaz bir güvercin çıkar biçimde tanımlanmaktaydı.¹⁵⁴ Bu da Jeanne d'Arc'ın azize olarak adlandırmasını açıklamaktadır. Daha önce, sahip olduğu doğüstü güçleri cadılıkla eş tutulurken, güvercinin görülmesi o dönemin zihniyetinde Jeanne'ı bir azizeye çevirmektedir.

Buna ek olarak, güvercinin ruh olduğu kabul edilirken, uçup gittiğinde ise bedeninin yeryüzü sürgününden kurtulduğu ve ait olduğu yere, evine doğru uçtuğuna inanılmaktaydı. Bu bağlamda Jean Anouilh'in oyunun adını tarla kuşu koyması bir anlam kazanmaktadır. Tarla kuşu güvercinin aksine amaçsızca uçan bir kuştur.

¹⁵³ Françoise Meltzer, **For Fear of The Fire: Joan of Arc and Limits of Subjectivity**, University of Chicago Press, 2001, s. 213

¹⁵⁴ **Y.a.g.e.**, s.214

Ayrıca, Anouilh'in açıkça dokundurma yaptığı bir Fransız çocuk şarkısının da konusudur: “*Alouette, gentille alouette... je te plumerai.*” [Tarla kuşu, iyi yürekli tarla kuşu... senin tüylerini yolacağım] Bu şarkıdaki tarla kuşunun tüyelerinin yavaş ve zalimce yolunması (büyük olasılıkla kızartmak için), sabırla eve dönmeyi bekleyen güvercin imajına tamamen ters düşmektedir.¹⁵⁵

Anouilh'in dokundurma yaptığı Fransız çocuk şarkısının sözleri, yazarın oyunda yakaladığı ironiye benzemektedir. Tarla kuşunun iyi yürekli olması ama ona rağmen tüyelerinin yolunup kızartılması akla Jeanne'in haksız bir şekilde yargılanıp ateşe atılmasını getirmektedir. Fakat bir başka nokta bu adın altında yatan anlamın başka milletler tarafından anlaşılamayabileceğidir. Bu anlamda oyunun, adının anlamıyla biraz daha ulusal özellikler taşıdığı söylenebilmektedir.

Oyunun adının çağrıştırdıklarının aksine oyun Jeanne'in ateşte yanmasıyla değil zaferiyle bitmektedir. Fakat yine de, Jeanne'in gerçek sonu göz önünde bulundurulduğunda, bu mutlu son, onun zalimce ve yavaş yavaş öldürülmesini akla getirmektedir. Ayrıca, Charles'ın taç giyme törenim yapılmadı diyerek ortalarda gezmesi, Beaudricourt'un Jeanne'ı kurtarmanın gururuyla şişinmesi yine herkesin kendisini düşünerek Jeanne'in önüne geçmeye çalışmasını göstermektedir. Tarihsel gerçeklikte de Jeanne, tün Fransa'yı ve kralını düşünürken, onlar Jeanne yerine kendi çıkarlarını düşünmektedir. Bu gerçeklik oyunun genelinde ön planda olmasa da, Anouilh, bu gerçekler olmaksızın durumun eleştirisini başarıyla yapmaktadır.

Anouilh, sadece oyunun sonunda değil mümkün olan her yerde Jeanne'in tarafını tutmaktadır. Oyunda, mahkemeyi yöneten yargıç Pierre Couchon ve İngiliz komutan Earl of Warwick bile bazı noktalarda Jeanne'in yaptıklarını takdir etmektedir. İngiliz olduğu halde Jeanne'in tarafını tutan Warwick'in Jeanne'la ilgili söyledikleri Jeanne'in Fransa için yaptıklarını anlatmakta hem de Jeanne, oyunda ilk defa ‘tarla kuşu’ olarak nitelendirilmektedir:

“Tabii gerçekte bütün bunlar daha başka türlü oldu. Krallık konseyi toplandı, uzun uzun tartışıldı, sonunda halkın isteğini yerine getirmek için Jeanne'dan

¹⁵⁵ Meltzer, a.g.e., s. 214

bir çeşit bayraktar gibi faydalanılmaya karar verildi... Basit insanları kandırmaya, onları ölüme sürüklemeye elverişli, küçük, şirin bir maskot... Bize gelince elimizden geleni yaptık, her çarpışmadan önce askerlerimize verdiğimiz cin tayını üç misline çıkardık, yine fayda etmedi. O günden sonra bütün strateji kurallarının tersine her savaşı kaybetmeye başladık... Jeanne'in bir mucize yaratmadığını söyleyenler oldu. Orléans dolaylarında birbirinde ayrı müstahkem kuleler dikmek yanlıştı. Jeanne'in yaptığı gibi bunlara birer birer saldırmak yeterdi, dediler. Boş laf: Sir John Talbot enayi değildi. İşini bilen bir adam olduğunu daha önce de daha sonra da gösterdi. Askerlik bilgisine göre savunma hatlarımızın yarılması gerekirdi ama... Oldu işte... beklenmedik, umulmadık bir şey oldu. Siz isterseniz buna tanrı deyin, papaz efendi- herhalde kurmayların hesaba katmadığı bir kuvvet Fransa göklerinde öten bir tarla kuşu... Memleketinizi çok severim, monsenyör. Onun için günün birinde Fransa'yı kaybedersek sahiden üzülürüm. Üzerine ateş edilirken bile korkmadan öten bir tarla kuşudur bence Fransa... (Sonra kendi kendisini düzeltir) ... yahut hiç olmasa Fransa'nın güzel tarafı budur. Çünkü, bu memlekette aptallar, dar kafalılar, soysuzlar da var. Fakat arada sırada işte böyle küçük bir tarla kuşu çıkar, ötekilerin hepsini unutturur. Çok severim Fransa'yı.” (s.30)

Bu konuşma aynı zamanda Jeanne d'Arc'ın oyunda başında gelenlerin tarihsel gerçekliktekiyle aynı olmadığını da anlatmaktadır. Aslında Anouilh, oyunu yazarken, Jeanne'in gerçek öyküsünün ayrıntılarına bağlı kalmadığını ve hikayeyi yeni baştan yarattığını da bu yolla anlatmaktadır. Yazar oyunu için şunları söylemiştir:

“Bazı geceler bunaldığımda , mantıklı olmaya çalışıyor ve şöyle diyorum: Jeanne'in fenomeni için sosyal, politik, ve askeri durum uygundu; küçük bir çoban kızı, bakire meryemi gören ve sesler duyan sayısız çoban kızından biri geldi ve işlerdeki bir boşluğu doldurmaya geldi, ve her şey dönmeye başladı. Eğer bu olmasaydı, ondan önce ve sonra başka adaylar olacaktı.Ortada sadece Jeanne fenomeni var. Tıpkı bir papatya, bir gökyüzü ve bir kuş fenomeni olduğu gibi. Eğer bu onlar için yeterli değilse, insanoğlu amma da gösterişçiymiş. Çocuklar büyürken bile, botanik ya da kuşbilimi ile ilgili bir şey bilmedikleri halde, bir demet papatya toplamaya ya da kuş sesi taklidi yapmaya izinlidir. İşte benim yaptığım da bundan ibaret.” (s.13)

Sonuç olarak Anouilh, Jeanne'a çocukça ve merakla yaklaşmıştır. Onu ve diğerlerini kalabalık bir okul piyesine yerleştirmiş ve kendi yönlerini bulmalarına izin vermiştir. Jeanne, büyük işler yapan, büyük sözler söyleyen bir amazon değil, masum, naif ve çocukça bir inadı olan, Anouilh'in rüyalarındaki küçük çoban kızıdır. Jeanne Anouilh'in “Tarla Kuşu” adlı oyunu, ‘oyun içinde oyun’ yöntemini kullanarak Jeanne'nın hikayesine başka bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. Oyunda yer yer fars türüne yaklaşan çizgide komiklikler ve karakterden öte tip olarak adlandırılabilir oyun kişileri kullanılmıştır. Oyunun adı Jeanne d'Arc'ın efsanevi

hikayesiyle on beşinci yüzyıl Fransız zihniyetinin, efsanelere olan inancını harmanlamıştır. Oyunun sonu, Jeanne'nin tarihteki acımasız infazına tepki olarak Jeanne'nin ölümü ile değil Charles'ın taç giymesiyle gerçekleşmiştir. Tarihsel gerçekliğine uymasa da Jeanne, sonunda kendi mucizesini de aşarak, masalsi bir neşeyle ateşten kurtulmuş ve alkışlar konfetiler arasında kendi zaferini yaşamıştır.

2.6. Anna Seghers - Jeanne d'Arc 1431 Rouen Duruşması

Anna Seghers'in 1933- 37 yılları arasında araştırmalarını yapıp, kaleme aldığı ve Bertolt Brecht'in 1952- 53 yıllarında sahneye uyarladığı "Jeanne d'Arc 1431 Rouen Duruşması", (*Der Prozess des Jeanne d'Arc zu Rouen 1431*) adlı radyo oyunu, Paris Milletvekili Meclisi'nde bulunan Fransızca ve Latince olarak kaydedilen duruşma tutanaklarından faydalanarak yazılmıştır. Seghers'in radyo oyunu, bu tutanaklara olduğu kadar, tanıkların görüşlerine ve açıklamalarına da dayanmaktadır. Oyun, Jeanne d'Arc'ın dava sürecini ve Ortaçağ yargı mekanizmasını yansıtırken, aynı zamanda, halkın dava süreci içindeki gelişimini de anlatmaktadır. Anna Seghers, Paris'teki sürgün yıllarında, bu tarihsel figürün hayatını kendi hayatıyla özdeşleştirmiş¹⁵⁶; Brecht ise oyunu, kendi bakış açısıyla sahneye uyarlamıştır. Bu bağlamda "Jeanne d'Arc 1431 Rouen Duruşması", her iki yazarın da Jeanne d'Arc'ın hikayesine bakış açısını yansıtmaktadır.

Asıl adı Netty Reiling olan Seghers , 1900'lü yılların başında Yahudi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Anna Seghers ismini rumuz olarak kullanmaktadır. Babası Alman nasyonalist olan Seghers, büyürken ailesinin politik durulundan etkilenmemiştir. Eserlerini oluştururken bu politik duruşun ekseninde ilerlemeyip, kökenlerinin tarihi ve coğrafi boyutlarına yönelmiştir.¹⁵⁷ Bu, Jeanne d'Arc'ın ve kendi milletinin bölgesini ayıran Alsace- Lorraine bölgesinin hikayesinden yola çıkarak oyunu kaleme almasının sebeplerinden biri olmuştur.

¹⁵⁶ Ian Wallace, **German Monitor, Anna Seghers İn Perspective**, Rodopi Editions, Amsterdam, 1998, s.76

¹⁵⁷ **Y.a.g.e.**, s. 9

Bunun dışında Jeanne d'Arc ile hayatlarındaki benzerlikler bu sebepleri güçlendirmiştir.

Jeanne, erkek kıyafetleriyle, ordunun başında cesurca savaşmıştır; korkusuzdur, öncüdür. Seghers ise Hollandalı bir erkek sanatçının soyadını kullanmış, radikal siyasi partilere katılmış, sınıf mücadelesi ve yabancı sermayeyle ilgili yazılar yazmıştır. Ayrıca, feminist bir bakış açısıyla erkek dünyasındaki kadına odaklanmıştır.¹⁵⁸ Tarihi bir figür olan Jeanne d'Arc'ın mücadelesini kendisinininkiyle eş koşturmuştur. Seghers, erkek yazar ve sanatçıların ciddi bir şekilde tek eline aldığı bir konuyla ilgilenen başlıca kadın yazardır.¹⁵⁹ Oyunu, kendi hayat mücadelesini yansıttığı için kaleme aldığı söylenebilmektedir.

Seghers'e göre, Joan hakkında ilgi çekici olan şey onun, kökleri halkta olan bir kahraman olmasıdır.¹⁶⁰ Seghers'in arkadaşı ve çağdaşı Brecht, 1952- 53 yılları arasında sahneye uyarladığı oyuna, kendisine ait ortalama yirmi beş parça yeni öge eklemiştir.¹⁶¹ Fakat, Brecht'in eklediği bu parçaların hangileri olduğu tam olarak bilinmemektedir. Brecht'in Jeanne d'Arc'la ilgili yazdığı oyunların ("Mezbahaların Kutsal Johanna'sı", "Simone Machard'ın Düşleri") merkezinde de "halk" vardır. Seghers'in de Jeanne'ı halkın bir parçası olarak gördüğü düşünülürse Brecht için, oyundaki tarihi analizleri ve dokundurmaları anlamış; aynı zamanda oyundaki halk motifini öne çıkarmıştır denebilmektedir.

Oyun, Jeanne d'Arc oyunları arasında, tarihsel gerçekliğin 'öteki yüzünü' de ele alan tek oyundur. Bu ifadeden kasıt, Jeanne d'Arc'ın duruşması, birebir belgelerden aktarılırken, diğer tarafta, halkın kahramana bakış açısı işlenmiştir. Halk, ülkenin siyasi ve dini durumuna göndermeler yaparak, Jeanne'ın dava sürecinin tarihsel gerçeğini de gözler önüne sermektedir.

¹⁵⁸ Wallace, .a.g.e., s. 81

¹⁵⁹ Wallace, a.g.e., s. 76

¹⁶⁰ Lowell A. Bangerter, **The Bourgeois Proletarian: A study of Anna Seghers**, Bonne, 1980, s. 99

¹⁶¹ Wallace, a.g.e., s.78

“Jeanne d’Arc 1431 Rouen Duruşması” adlı oyun, Brecht’in uyarlaması sonucu mu bilinmez fakat, genel olarak episodik bir anlatıma sahiptir. Oyun, 16 sahneden oluşmaktadır. 1430 sonbaharında İngiltere Fransa arasındaki savaşın tırmandığı zamandan Jeanne d’Arc’ın yakılarak öldürüldüğü 1431 ilkbaharı arasındaki zaman diliminde farklı mekanlarda geçmektedir. Dili ve anlatımı yalındır. Karakterlerin tarihsel gerçekliğe ek olarak belirgin özellikleri yoktur. Oyun birebir davanın aktarılmasını gösterdiğinden, Jeanne d’Arc, dava; ayrıca halkın davaya ve karara olan tepkileri ön plandadır.

Seghers, Jeanne d’Arc davasına benzer davalarla özel olarak ilgilenmiştir. Hatta 1934 yılında, oyunu yazmaya hazırlandığı dönemde Avusturya’da, antifaşist başkaldırıya dahil olan sosyalistlerin davasına katılmıştır.¹⁶² Yani Seghers, bir anlamda Ortaçağ yargı mekanizmasını irdelemektedir. Seghers, dava sürecini, olduğu gibi göstererek, okuyucuya, objektif bir değerlendirme şansı da vermektedir. Oyunda, Jeanne d’Arc davasının, özellikle kişisel özgürlük ve seçimlere saldıran kısımları ön plana çıkmaktadır.

Seghers bunu, tarihsel gerçekleri iki şekilde kullanarak yapmaktadır. Birincisi, Jeanne’ı konu alan diğer oyunlardaki özgür Jeanne d’Arc’ı zincire vurulmuş, gardiyanların eşliğinde göstermekte, ikinci olarak da 1431-1456 yılları arasındaki dava kayıtlarını, davanın haksızlığını ve kör dogmaları göz önüne koyabilmek için, onlara tamamen sadık kalarak yansıtmaktadır.

İlk sahnede, Jeanne’ın kendisi değil, onun kahramanlığını konuşan halktan iki genç kızın, bakire hakkında söyledikleri şarkılar yer almaktadır. Şarkılar da oyunun başından, Jeanne’a, cesurca savaşmasına ve onu haksız yere yargılayanlara dokundurma yapmaktadır:

“Harika bir kızsın sen Jan Dark
Bu halkın bir kızı, yaş on altı, ama
Ne bir düşman dayanıyor, ne de mızrak
Dövüşmek daha çok güç veriyor sana.
Vuruyorsun hiç acımadan

¹⁶² Wallace, a.g.e., s. 82

Başları önde kaçıyor düşmanların
Tutunan yok senin karşında
Ve oradaki herkes görüyor bunları.¹⁶³
Diğer genç kız devam eder:
Ama şu zavallı adamlar
Nerden bilsinler Kutsal Bakire'yi
Işığa bakar da görmezmiş insanlar
Akan gözyaşları kör edermiş gözleri
Oysa şimdi saf tutmuş yanında hepsi
Dans ederek gidiyorlar savaşmaya
Ve parıldıyor Fransa'nın güneşi
Düşman korkup Loire'ı bırakınca" (s. 2)

Jeanne'a söylenen bu dizeler, kısaca Jeanne d'Arc'ın hikayesini anlatır cinstendir. Genç kızların Jeanne'nın yargıçlarına da söyleyecek sözleri vardır:

"Ah, sizi alçaklar, hainler
Yetti bunca zaman çektiğimiz sizden
Yaşasın diye İngilizler
Yıktınız Fransa'yı delaletten.
Sizler ki haksız haklı bildiniz
Şu sözlere şimdi kulak verin:
Bugün düşmana nasıl köleyseniz
Yarın sonu gelecektir kötü günlerin!" (s.3)

Bu şarkılı anlatımlar, 1430 yılında Jeanne'ın yarattığı etkiyi, ve zaferlerini özetler niteliktedir. İkinci sahnede 21 Şubat 1431 günü, Jeanne'nın zincirlenmiş şekilde, demir bir kafeste duruşmaya götürüldüğünü izleyen halk görülmektedir. Fransız kilise başları ve İngiliz soyluları beraber yürümektedir. Halk, Pierre Couchon'un, nasıl bir İngiliz yaltakçısına dönüşüp paraları cebine indirdiğini konuşurken, bir yandan da Fransızca bilmeyen İngilizlere "*Coni, istemiyoruz burada seni,*"¹⁶⁴ diyerek dalga geçmektedirler. Halkın tartıştığı bir diğer şey, Jeanne'ın neden İngilizler tarafından yargılanmadığıdır.

Jeanne'a eşlik eden askerler İngiliz'dir. Ayrıca davada İngiliz bir gözlemci vardır. Bunlar oyunda, Fransızlar üzerinde nasıl bir İngiliz baskısı olduğunun kanıtıdır. Halk, İngiliz askerlerin Jeanne'ı götürdüğünü görmekte ve bu durum, onlara bir çeşit gözdağı vermektedir. Halkın üzerindeki bu baskı öyle bir boyuttadır ki, Fransızlar İngilizlerin isteği üzerine kendi halkından birini yargılamaktadır. Böyle bir isteğin kabul edilmesinde, o dönemde Jeanne'ın sağlamaya çalıştığı yurttaşlık

¹⁶³ Anna Seghers, **Jeanne d'Arc 1431 Rouen Duruşması**, Çev: Aziz çalışmalar, s.2

¹⁶⁴ Seghers, **a.g.e.**, s.6

bilincinin olmayışı da büyük rol oynamaktadır. Yurttaşlık bilincinin olmaması, o dönemki feodal düzenin bir sonucudur. Halk sahipsizdir ve sığınacakları tek bir iktidar yoktur. Bu durumu, ikinci sahnede, Rouen Pazar yerinde, Jeanne'nin geçişini izleyen halktan birinin şu sözleri ifade etmektedir:

“Dr. Dufour: - Ülkeymiş! Şurada eşinen alaca kıratın üzerine kim biniyorsa ülke onun ülkesidir. Ha Bedford Dükü, ha Orléans dükü! Kim şarapları midesine indiriyorsa, kim yutuyorsa yaban etlerini, mısırları, meyveleri, kim vergileri topluyor, haracı kesiyorsa ülke onun ülkesidir. Ha Beauvais beyi, ha Gloster Beyi!” (s.12)

Bu, ülkede Jeanne d'Arc'ın verdiği mücadele olmadan önce, yaygın olan feodal düzenin, yarattığı sınıf ayrımını özetleyen bir ifadedir.

Yazarın, oyunda feodal düzenle ilgili eleştiri yaparken Dufour karakterinden de yararlanmıştı. Ülkedeki feodal sistemi eleştiren doktor Dufour, oyunda söyledikleri ile fark yaratan akli başında ve eğitilmiş bir karakterdir. Halkın da kendi arasında sınıflara ayrıldığı düşünüldüğünde doktor, ülkenin ekonomik ve siyasal durumunun farkında bir duruşa sahiptir. Yazarın sesi olan karakterdir.

Beşinci sahneye kadar Jeanne d'Arc'ın esas duruşması ve hapisahane ona hücrelerinde yapılan ziyaret birebir olarak aktarılmaktadır. Beşinci sahnede tekrar, bir pazar yerinde halkın davayı kendi aralarında değerlendirdikleri görülmektedir.. Rouen Pazar yerinde geçen konuşmalarda, bu sefer Jeanne'nin cadı olmasıyla ilgili konuşmalar geçmektedir. İngilizler'in Fransa'yı devirmek için gerekirse herkesi yakacaklarını konuşmaktadırlar. Doktor bu duruma esprili bir cevapla karşılık verir:

“Ah, Madame! Siz cadının biri diye karşı çıkıyorsunuz o kutsal Bakire'ye. Ha o cadı olmuş, ha Madame Brailard, iyi bir Fransız ya, siz ona bakın. Madame, ben şimdi sizin şu güzel Katolik tereyağından yarım kilo alıyorum, gördünüz, demin de Madame Brailard'dan güzel Fransız balıklar aldım. Şimdi bu ikisi tavaya girince enfes bir yemek olacak.”(s. 35)

Doktorun söylemi, oldukça manidardır. Jeanne'nin sadece Fransız olmasının bile yakılması için yeterli olacağını ifade etmektedir. İngilizler'in yenilmesinin sebebi olan Jeanne, onların Fransa'ya hakim olma hayallerini de suya düşürmüştür. Ne olursa olsun yakılacaktır. Kasabaları köyleri, Fransızları katletmek için yakan

İngilizler, şimdide gencecik bir kızı yakacaklardır. Seghers'in tarihsel dokundurmaları, adeta bu karakter aracılığı ile dile getirilmektedir.

Altıncı sahne yine dava salonunda geçmektedir. Yedinci ve sekizinci sahnelerde, halk artık Jeanne'ı anlamaya başlamıştır. Birbirlerine Jeanne'ın İngilizler'e yazdığı mektupların kopyalarını okurlar. Bu arada halkın arasında, milliyetçilik duygusundan habersiz olanlar da vardır. Dirlik ve düzenin İngilizler sayesinde var olduğuna inanmaktadırlar. Bu da halkın, gerçek anlamda İngiliz hegemonyası altında olduğunun bir göstergesidir.

“Şık Gezen Adam: - İngilizler'den yana biri değilim ben. Benim bütün söylediğim şey şu: İnsan kilidi baltayla kırmamalı – o kilit sonra lazım olur insana. Şimdi bütün lağımçı takımı bir milliyetçilik dalgasına kaptırmış kendini gidiyor, iyi güzel. İngiliz nöbetçilerin kapısına dayanıyorlar, harika. Peki, nereye varacak bunun sonu. O karakol kapısının ne farkı var benim otelin kapısından? Kabul, bu İngilizler, kültür yüzü görmemiş, yaban sürüsü adamlar ve akıl almaz yanlış işler yapıyorlar halka karşı, ama şu anda düzeni ayakta tutanlar da onlar.”(s. 35)

Halk hem İngilizlerin yaptıklarının farkındadır hem de onların sağladığına inandıkları düzenin korunmasını istemektedirler. Özgürlükleri, toprakları ellerinden alınmıştır fakat onlar bunun farkında değillerdir.

Seghers'in kendi hayatıyla özdeşleştirdiği özelliklerinden biri de Jeanne'ın erkek kıyafetleriyle ordunun başına geçip, cesurca savaşmasıdır. Oyunda Jeanne d'Arc kilise tarafından, erkek kıyafetlerini çıkarması için zorlanmaktadır. Sadece Tanrı'ya inanmak. Meleklerden gelen sesler ile hareket etmek. Tüm bu suçlamalar Ortaçağ engizisyon mahkemesinin yaptığı suçlamalardır. O zamanki görüşe göre, Tanrı'dan sonra yeryüzündeki iktidar kutsal kiliseye aittir. Engizisyona göre Jeanne, bu iktidarı tanımamaktadır. Dava yanlış olmasının yanında aynı zamanda da göstermelidir. Çünkü Jeanne, kilisenin işkence ile korkutması ve ısrarı sonucu erkek kıyafetini çıkartmayı kabul etmiş; fakat İngilizler, kilisenin, ömür boyu hapis cezasına tepki göstermişlerdir. Onlara göre Jeanne, ne olursa olsun mutlaka yakılmalıdır.

Davanın sonucunu duyan Jeanne, savunduklarını inkar edip erkek kıyafetlerini çıkardığı için pişman olmuş, erkek kıyafetlerini tekrar giymiştir. Bu noktada, halkına ihanet ettiğini düşünmektedir. Onun için halkına ihanet etmek, uğruna savaştığı her şeyi inkar etmek demektir. Yargıçlar tarafından kendisine, her şeyi halkın önünde inkar ettiği söylendiğinde onlara şöyle cevap verir:

“yalanladım, çünkü halkın karşısında yalanlamanın ne demek olduğunu bilmiyordum. Sırf ateşte yanmaktan korktuğum için yalanladım. Ama, kavgada korkmuyordum ateşten, yalnız değildim çünkü, çevremde halkım vardı. Yalnız, bir kuşku var şimdi içimde, ya ben kafa tutarken, onlar sırtlarını dönmüş şaraplarını içiyorlarsa. Ama onlar beni her zamanımda tanır, hoşuna gitmeyecektir hiçbir şey.”(s. 59)

Bu cevap, Jeanne’ın halkla arasındaki bağı açıklamaktadır. Jeanne için önemli olan, halktan biri olduğu için, onların ne düşündüğüdür. Jeanne’ın tek beklediği onlardan gelecek küçük bir destektir. Halk olmadan Jeanne, direncini kaybedecektir. Daha sonra, halkın limanda İngilizlerle saldırdığını duyduğunda yalnız olmadığını fark edecektir. Mahkemede yenilmekle onlara zaferlerin en büyüğünü vereceğini anlayacak; Rouen Pazar yerinde, yine halkın önünde ateşe atılıp diri diri yakılmaya gönüllü razı olacaktır.

Oyunun sonunda beş yıl sonrası gösterilmektedir. Fransa artık özgürdür. Hiçbir yerinde İngiliz yoktur. Halk yaptıklarında dolayı Jeanne’a minnettardır. Feodal düzende topraktan para kazanan halk, Jeanne sayesinde, toprağın aynı zamanda vatan demek olduğunu anlamıştır. Sahip olmadıkları bir toprağa hizmet etmek yerine vatan toprağını işlemenin güzelliğini kavramışlardır. Oyunun başında Jeanne’ın masalını şarkılaştıran genç kızlar oyunun sonunda da şu şarkıyı söyleyerek oyunu kapatırlar:

“Ah, üç ay mahkeme önünde
Bütün halk izledi onu sonuna kadar
Sesler artık gelmiyordu kendisine
Dördüncü aydı onu çıkardılar.
Cellat onu ateşe verdiği zaman
Alazlandı ateş ve rüzgar tepti
Ve o haykırdı: Savaşın, Fransızlar
Kendi işlediğiniz topraklar için!” (s.68)

Seghers'in bu oyununda, Jeanne'in dava süresinde, Ortaçağ yargı mekanizmasını, halkın bu süreçteki durumunu gözler önüne sermiştir. Jeanne d'Arc'ın, haksız şekilde yargılandığı dava tarihsel gerçeklere uygun olarak gösterilmiştir. Oyunda önemli olan Jeanne'in hayatı değil, kahraman kişiliği ile halkın ve Fransa'nın üzerindeki etkisi olmuştur. Jeanne'in cesaretinin halka sirayet etmesi, onları Jeanne'la ilgili bir bilince taşımış, harekete geçmelerini sağlamıştır. Jeanne d'Arc'ın azize oluşu oyunda vurgulanmasa da, kahramanlığı, cesareti ve direnişi onu halkın gözünde kutsallaştırmıştır.

“Jeanne d'Arc 1431 Rouen Duruşması”, hem tarihsel, hem de toplumsal perspektifler içermektedir. Olayların odak noktasını genç Bakire'den öteye çevirmek ve onun yarattığı etkileri göstermek için, halk kullanılmıştır. Eğer oyun –toplumsal bir belge– olarak halkın devrim niteliğindeki potansiyelini göstermekteyse –feminist bir belge– olarak da kadın başkışısını devrimci bir başarıyla ödüllendirmektedir.¹⁶⁵ Jeanne'in görevine ve inancına çağının ötesinde bir tavırla sarılması; ve bu inancın halkın içindeki gücü ayağa kaldırması bunun kanıtıdır. Mahkeme, Jeanne'in gerek insan gerekse bir engizisyon sanığı olarak özgürlüklerini elinden almıştır. Jeanne ise kaybettiği özgürlüğü, sonuna kadar halkı için direnen bir devrimci gibi halkına hediye etmiştir. Ayrıca erkeklerin hakim olduğu bir düzende, kaderi önceden belirlenmiş bir kadın olarak kendine olan inancını korumuştur. Kendi inandıkları, kendisi için kişisel hak olarak gördüğü her şey için ayakta kalmayı denemiştir.

Kısaca Seghers, “Jeanne d'Arc 1431 Rouen Duruşması”, (*Der Prozess des Jeanne d'Arc zu Rouen 1431*) adlı oyununda, kendi hayatının Jeanne ile benzerlikleri üzerinden yola çıkmış, onun yargılanışını ve halkla olan bağına ortaya koymuştur. Buna ek olarak oyunu, işkence ve inanç; zorbalık ve özgürlük; dünyevi ve ruhani; ayrıca baskı ve adalet gibi diyalektiklerle kuvvetlendirmiştir.¹⁶⁶ Bu bağlamda, İngilizlerin hegemonyasındaki, Fransız toplumunun yurtsuzluğunu ve Jeanne'in bu durumu kendini haksız bir davada feda ederek nasıl değiştirdiğini göstermiştir.

¹⁶⁵ Wallace, **a.g.e.**, s. 88

¹⁶⁶ Wallace, **a.g.e.**, s. 89

2.7. Stefan Tsanev – Jeanne d’Arc’ın Öteki Ölümü

Bulgar yazar Stefan Tsanev’in 1990 yılında kaleme aldığı “Jeanne d’Arc’ın Öteki Ölümü” adlı oyun, Jeanne d’Arc’ın tarihsel gerçekliğinin kavramsal boyutuyla günümüz iktidarını, bireyin iktidarla olan ilişkisini, halkı ve iktidara hizmet edenleri eleştiren politik bir güldürüdür. Bunun yanı sıra oyun, edinilmiş ya da edindirilmiş Tanrı kavramını ve On emir’den yola çıkarak dini inançları eleştirmekte; Cellat aracılığıyla ölüm ve can alma kavramlarını sorgulamaktadır. İnsanın kendi özünü bulmak için seçim yapması gerektiğini fakat bu seçimi yaparken insanlık onurunu temel alması gerektiğini vurgulamaktadır.

“Jeanne d’Arc’ın Öteki Ölümü”, dört sahneden oluşan tek perdelik bir oyundur. Oyunda üç karakter bulunmaktadır. Jeanne d’Arc olarak oyunun sonuna kadar izlenen karakter aslında, iktidar tarafından tutulan ve kiliseye boyun eğmesi istenilen oyuncu Jeannete’tir. Diğer karakterler Tanrı ve Cellattır. Bu üç karakter oyunda, eleştirilen kavramların temsilcileridir. Jeanne d’Arc’ın tarihsel gerçekliğini temsil eden bu kavramların karakterler aracılığıyla günümüze yapılan taşlamalar, oyunu Ortaçağın sınırlarından kurtarmış ve evrensel bir boyuta taşımıştır.

Oyunda Jeannete, Jeanne d’Arc’a ve onun hayatına uzaktan bakarak, Jeanne’ı tıpkı bir oyun karakterini anlamaya çalışır gibi, derinlemesine incelemekte ve prova etmektedir. Cellat, tarihsel gerçeklikte arka planda kalan bir motifken oyunda, diğer Jeanne d’Arc oyunlarındakinin aksine ön plana çıkmaktadır. Celladın, bir yandan halkın temsilci aynı zamanda da iktidara hizmet eden bir maşa olduğu görülmektedir. Sıradan biri olarak, toplumsal iradesi, otoriteye bağlıdır ve ahlaki konularda ezbercidir. Bunun da ötesinde, erkek oluşu, tek gerçeğidir. Oyunun sonlarına doğru erkekliği, Tanrı tarafından alındığında, her şekilde eğilmeyi kabul etmektedir. Tanrı ise din ve iktidarın temsilcisidir. Tanrı, sadece dinsel değil, aynı zamanda politik vurgular da yaparak, oyunun eleştirel tavrını vurgulayan bir karakter olarak görülmektedir. Tsanev bu üç karakteri, Jeanne d’Arc’ın tarihsel gerçeklikte, günlerce aç susuz bir şekilde kaderini beklediği Rouen hapishanesindeki hücreye yerleştirmiş ve Jeanne d’Arc’ın kendiyile hesaplaşmasını ve yakılmasının

ardındaki iktidar oyunlarından yola çıkarak insanlığı ve günümüz iktidarını eleştirmiştir.

Oyun, 1431 yılında, 29 mayısı 30 mayısa bağlayan gece, Rouen hapisanesinde, Jeanne d’Arc’ın yakılmasından önceki son gecesinde geçmektedir. Prologda cellat hücredeki yatağında Tanrının on emrini tekrarlamakta ve bu emirleri alaya almaktadır. On emir, Jeanne d’Arc’ın tarihte yakılmasına sebep olan suçlardan onunu kapsamaktadır. Bu emirler, katletmeyeceksin, çalmayacaksın, aileni sevip sayacaksın, bir tek bana inanacaksın, Sebt günü iş yapmayacaksın, komşuna şahadet etmeyeceksin ona yan gözle bakmayacaksın, Tanrının adını boş yere ağzına almayacaksın şeklinde sıralanmaktadır. Cellat, bu emirlerin kimse tarafından yerine getirilmediğinin altını çizercesine alay etmektedir. Böylece, herksin en az Jeanne d’Arc kadar günahkar olduğunu anlatmak istemektedir.

Birinci sahnede Jeannete, kendisi yargılayan yargıçların adlarını söyleyerek ve onlara hakaretler ederek, ertesi gün hayatı için nasıl yalvaracağını provasını yapmaktadır. Tanrının on emrini nasıl çiğnediğini anlatarak, kiliseye karşı geldiğini itiraf etmektedir. Kiliseden, af dileyerek geri kalan günlerini ekmek ve su ile geçirmeyi dilediğini anlatmaktadır. Elindeki kağıtta yazan direktiflere göre yere çökmekte ve “*İtiraf ediyorum!*”, “*Merhamet Eyleyin!*”¹⁶⁷ gibi sözlerle haykırmaktadır. Oyuncu Jeannete bir yandan rolünü çalışırken bir yandan da Jeanne’ı anlamaya, onun gibi düşünmeye ve hissetmeye çalışmaktadır. Yere çöktükten sonra, iyice yere eğilerek yargıçların ayaklarını yalayıp özür dilemektedir. Böyle yapmasını, Peder Ladvenü söylemiştir. Jeannete, yerde sürünmeye başladığı anda, bazı şeyleri anlar ve Jeanne’ın peşinden koştuğu değerleri sorgulamaya başlar:

“Buraya kadar kolaydı. Kudurmuş mahkeme heyeti önünde yapayalnız ve mağrursun, gerçekleri suratlarına vuruyorsun...Kahramanlık kisvesini kim sevmez?Ama kahraman gibi görünmek başka, ayak yalamak başka...”
Ama tam da finalde cızır cızır yanmaya değmez ki...
Çaresi yok Jeanne- sürün, sürüm sürüm, sürün, aksi halde “ El veda, hayat!”
Ne tatlı şeymiş bu hayat,anasını satayım,sürün, sürün, sürüm sürüm sürün!...
Şimdi daha iyi...Gittikçe daha rahat sürünüyorum!

¹⁶⁷ Stefan Tsanev, “Jeanne d’Arc’ın Öteki Ölümü”, **Bulgar Oyunları**, Çev: Hüseyin Mevsim, Papirüs Yayınları, (Birinci Basım), İstanbul, 2006, s. 138

Ben de bazı insanların bunu nasıl becerdiklerine şaşır kalırdım... Özel bir yetenek, hatta doğuştan bir yetenek gerektirdiğini sanırdım. Oysa o kadar basit bir işmiş yeter ki yeterince iraden ve aklın olsun...

Mantığımız, “ Hangisi daha akıllıca?” diye sorar. Ölmek ama sürünmemek, veya sürünmek, ama yaşamak mı? Ve akıl iradeye: “ Sürün, ama yaşa!” diye emreder.

İnsan, bundan dolayı insandır, bundan dolayı Tanrı ona akıl ve irade bahsetmiş...Her şeye erişebilmesi için! (s.141)

Jeannet sürünme provası yaparken, onurlu ve insanca yaşamayı ya da onurunu ayaklar altına alıp yaşamayı düşünür ve kafasında bunu irdeler. Boyun eğerek hayatını geri alacaktır ve onurunu ve gururunu sonsuza dek kaybedecektir. Jeannet prova yaparken böyle düşünmektedir çünkü yanma fikrinden gerçekten korkmaktadır. Birinci sahnenin sonunda sürünürken takındığı tavırdan ve ezik olmaktan bir anda çok sıkılır ve sinirlenir. Ve tanrıya yakarır:

“Sen mi yarattın beni, Tanrım, beni ve benim gibi garibeleri?
Hangi amaca hizmet yarattın insanı? Solucan gibi sürünmesi için mi? Şimdi benim burada süründüğüm gibi... Gör beni ve mutlu ol...
Kendi aciz suretlerini böyle görmekten iğrenmiyor musun Tanrım?
Niye bıraktın Jeanne’ımı, oğlun İsa’yı bıraktığın gibi?
Elçilerini niçin bırakıyorsun?
Niçin onları inci taneleri gibi domuzların önüne atıyorsun, niçin susuyorsun, neredesin, Tanrım? (s.144)

Aslında o, Tanrı’nın tüm bu olanlarla ilgili ne düşündüğünü merak eder. Böyle meraklanmasının sebebi, kendini gerçek Jeanne’ın yerine koyan öteki Jeannete olarak durumun acımasızlığını ve haksızlığını kavramasıdır. Jeanne yerine Tanrıya haykırarak cevap beklemektedir. Trajik bir şekilde Tanrı’ya haykırışı Tanrı’dan cevap bulacaktır. Bir ihtiyar sesi duyulur ve bu ses Tanrı’nın sesidir. “*buradayım. Geliyorum, geliyorum...*” (s.144) der ve oyunun ilk sahnesi sona erer. Tanrı’nın gelişle mizahi bir yön kazanan oyunda sıra Tanrının, yarattığı insanı, ölümü, ve vicdanı sorgulamasına gelmiştir.

İkinci sahnede ışıklar arasından ihtiyar bir adam görünür. Bu ihtiyar Tanrı’dır. Tanrı ısrarlara dayanamamış ve gelmiştir. Tanrı, kendi yarattığı düzenden şikayet etse de iktidarını kaybetmek istememektedir. Tanrının oyunda iktidar sahibi olmayı, insanoğlunun kaypaklığını ve kendi çaresizliğini irdelleyen bir karakter oluşu mizahi yanı vurgulamaktadır. Dünyanın dört bir yanında ki iktidar sahipleri Tanrı’yi

çağırılmaktadır ve o, bundan sıkılmıştır. On Emir'in üçüncüsü olan "*Allah'ın ismini boş yere anmayacaksın,*" sözüne ters düşen durumu, Tanrı şöyle ifade etmektedir:

"TANRI: Duyuyorum, yarım saattir beni çağırdığını duyuyorum, ama nereye daha önce yetişeyim ki...Her yerden arıyorlar. Bush çağırıyor, Teacher çağırıyor, Mitterrand- o da sakın geri kalmasın, Gorbaçov- inançlı ya da inançsız, gün geçmeden o da- Tanrım, demem, Tanrım! Sabunumuz dahi kalmadı, Sovyetler dağılıyor, Tanrım, diyor bana!.." (s.145)

Esprili ve sadece insana özgü olan hareketleri ve tepkileri olan bu Tanrı umursamazlığı ve bıkmışlığı ile insanoğlunu hatırlatmaktadır. Giyinişi ve sefil görüntüsü ile eşitlik sağlamak istediğinden bahseder:

"TANRI: Ne yaparsın... O yüzden son zamanlarda pek insanlara görünmem, insan önüne çıkacak halim mi kaldı. İşte oraya dayadık işleri bu eşitlik meselesiyle..."

JEANNE: Eşitlik mi? Eşitlikten en çok söz eden başpiskopos Couchon'un üstünü başını gördün mü? Halk çıplak, o ise altın ve sırma içinde yüzüyor! Halk açlıktan kırılıyor p ise domuz yavrusu gibi besili! Ama tapınak ve meydanlarda " Kardeş ve kız kardeşler, biz hepimiz eşitiz!" , diye nutuk atıyor. Eşit mi? Onların köklerini gördün mü hiç? Sonra git de inan- onlara ve tanrılarına!" (s.147-148)

Bu diyaloglarında tanrı dünyadaki en büyük iktidar olarak yarattığı halk ile eşit olabilmek için çıplak gezdiğini söyler fakat Jeannet ona iktidar sahiplerinin söze gelince bonkör, aşa gelince cimri olduklarını, yalan söylediklerini ve halkın süründüğünü söyler. Yazar, İktidar sahiplerinin tüm dünyada ve günümüzde kendi menfaatleri için halkı kandırdıklarını, Jeannet'in ağzından anlatır. Tanrı, haksızlıklara ve olup biten tüm eşitsizliğe sesini böyle çıkarmaktadır. Daha doğrusu elinden bir şey gelmemektedir. O da, yarattığı insanın onu sırtından bıçaklaması ile yıkılmıştır. Tanrının oğlu İsa bile halk gibi yarı çıplak ve yalın ayak gezmiştir. Fakat ne olmuştur? Çarmıha gerilmiştir. Aç bilaç sokaklarda gezmiştir ama ona inanan olmamıştır. Tanrı halkın inancını kazanabilmek için onalar gibi yoksul olmak gerektiğini söylemektedir. Tanrı Jeannet'e, Mikail'in kendisine, Jeanne'a, Fransayı kurtarma görevini vermesi konusundaki ısrarını anlatır. Jeannet, artık kendini rolüne öylesine kaptırmıştır ki Jeanne'nın düşüncelerini ve Fransız halkını savunmaya başlar. Tanrı Mikail'in ona kızgın olduğunu söyler. Çünkü Jeanne inkar etmeye hazırlanıyordur. Fakat Tanrı farklı düşünmektedir:

“TANRI: Bu konuda farklı görüşüyoruz.

JEANNE: Hangi konuda?

TANRI: Senin inkar etmen konusunda. Hiç utancı yok bunun diyor, inkar edecek diyor!

JEANNE: Utanmıyor muymuşum?

TANRI: Utanmıyor diyor.

JEANNE: Utanmadığımı nereden biliyor?

TANRI: Ben de aynısını söyledim ona- utanıyor kızcağız diyorum, nasıl utanmasın ama ne yapsın- burada hayat söz konusu kolay iş değil! O ise olmaz diyor. Ona biçtiğimiz misyon önünde nedir ki bir hayat? Onu azize yapmaya da kara vermiştik değil mi? Azize diyorum Azize yapalım, ama öldükten sonra. E işte tam da bundan dolayı ölmek zorunda! Herkes yaşamı uğruna ideallerinden vazgeçerse, ne olacak bunun sonu? Ben buna karşıyım! (Aradan sonra ekler) diyor Mikail.” (s.152)

Tanrı gelecekte geldiği için, yozluğu vazgeçmişliği görmüştür. Çaresizce, kendine bir kahraman arar gibidir. Onunda yarattığı insana inanmaya ihtiyacı vardır. Fakat yine insanın buna değmeyeceğine inanmaktadır. Jeanne bu konuşmadan sonra Tanrıya Mikail'in ona tuzak kurup, tüm yetkilerini çalması ihtimalini hatırlatır. Tanrı, bu ihtimali ciddiyetle düşünür. Tanrı ve melek arasındaki ilişki, dünyadaki hiyerarşik ilişkinin aynısıdır. En yüce iktidar olan Tanrı bile bu hale gelmiştir. Yarattığı insandan bıkmıştır ve artık onu sevmiyordur:

“TANRI:Hayal kırıklığına uğrattı beni insan, Jeanne! Benim sevgili yaratığım insan! Benim suret ve benzerim! Ne benzeri olan? Ben insana benziyorsam anında paralarım kendimi! Söyle misin benziyor muyum? Doğrudan söyle, acımadan, yüzüme söyle insana benziyor muyum?

JEANNE: (Kararsızca) Azıcık...

TANRI: Ne acı! Aslında ne iyi planlamıştım her şeyi. Altıncı gün mahlukları yaratırken bir kurt uygarlığı yaratmayı ne iyi düşünmüştüm. İyi de yapacaktım, çünkü kurtlar insancıldır, insan gibi değil... Kurt kurdu öldürüyor mu hiç? Akşam olunca kendimi biraz zorladım ve insanı yarattım, can sıkıntısından yaptım bunu,konuşacağım biri olsun istedim... Ne var ki, sadece ellerimle çamura bulduğumla kaldım, bak ne hale getirdiler beni bu üstün yaratıklarım! Onlar oğlum İsa'yı da çarmıha gerdiler. Oğlum, o mahlukların arasına sakın gitme demiştim ona. Ama yok, “ Ben onları değiştireceğim baba dedi onları kurtaracağım, insan yapacağım.” Olacak iş mi? Ben başaramadım bunu, o başaracakmış! Sonra çarmıhtan bana “ Lama, Lama, savahtani, babacığım?” diye haykırıyor. Yani niye onu bırakmışım* Onlar beni de bir ele geçirirler...” (s.154-155)

İkinci sahnenin sonunda Tanrı insanlara olan nefretini kusar ve Jeanne'a onlar için yanmaya değmeyeceğini söyler. Fakat artık Jeanne'ın kanına kahramanlık girmiştir, kararını değiştirir ve inkar etmekten vazgeçer:

“JEANNE: İnkâr etmiyorum! Ben Jeanne D'Arc'im!

Ben bakire, bakire Jeane D'Arc'im..

Tanrı beni esaret altındaki halkımı kurtarmam için gönderdi!
Hainler, beni ateşe atınız!
Başını dik tut halkım pes etme!
Yakarak ölümsüz kılın beni!
Ruhum ateşin alevleri arasından yükselerek yeniden halkı aydınlatacak!
Sarılın hançerlere, hançeri olmayan sopalara!
Bakire'nin ölümü için hainlerde hıncını al ey halkım!
Kahrolsun İngiliz esaretçiler!
Yaşasın bağımsız Fransa!
Cellat tutuştur ateşi!"(s. 156-157)

Jeannet kararını vermiştir. Sonsuza dek yaşamak adına ölmeyi seçecektir. O sırada cellat gelir. Tanrı yatağın altına saklanmıştır. Celladın geldiğinde, tıpkı, Jeanne d'Arc'ın hücrelerinde ona saldıran gardiyanlar gibi, Jeannet'e sarkıntılık etmeye başlar. Ona tıpkı yargıçların Jeanne d'Arc sordukları gibi bekareti ile ilgili sorular sorar. Sonra ona sarkıntılık eder. Bunun üzerine Tanrı ortaya çıkar cellat onun gerçek tanrı olduğuna inanmayınca, tanrı onun erkeklik organını yok eder. Erkekliği yok olunca köpek gibi yerlerde sürünmeye başlayan cellat, onurunu ve erkeklik gururunu ayaklar altına alır.

Cellat kör ve güdümlü bir karakterdir. İktidar sahiplerini kendi gözünde iyi bir kalıba sokmuştur. Yargıç Couchon'un, Fransa lehine hareket ettiğini söyler. Couchon Jeanne'ı yakmak için, İngilizler'e 10.000 frank ödemiştir. Cellat bunu vatanseverlik olarak adlandırır. Cebine indirdiği franklarında yine Fransa'ya döndüğünü söyleyerek kendini kandırır. O açlıktan kıvrılırken, Jeanne'ı sevdiği halde ateşe atarak ideallerinden vazgeçip, Fransız soylularının ve iktidarın refahını kendine övünç malzemesi yapmaktadır. Jeannete'te artık sıkılmıştır. Tanrının ona yaşamayı ve yanmak yerine ideallerinden vazgeçmeyi önermesi sinirini bozmuştur. Tanrıya sorar:

"JEANNE: Sen beklediğimiz Tanrı mısın? Son anlarında Jeanne'ı desteklemesi gereken Tanrı? Bana, " İncanın uğruna öl, Jeanne! Fransa'nın bağımsızlığı uğruna öl! Bu kepaze insanlığın ayak altına alınmış idealleri uğruna öl! İnsanlara köle gibi yaşamaktansa ateşte yanmanın daha onurlu olduğunu göstermek için öl, Jeanne!" demesi gereken Tanrı. Otsa sen inkar et diyorsun bana! " her şeyi inkar et! İnsanlara tükür gitsin, uğruna kendini feda etmeni hakketmiyor onlar! Her şeye boş ver ve yaşamana bak!" Ne Tanrısın sen öyle?" (s.165)

Jeanette artık Jeanne olmak istemiyordur. Cellat hala yerlerde sürünmektedir. O süründükçe, Jeannette, kendini görmektedir. Tanrıya “İnsanı bunun için mi yarattın?” diye sorar. Tanrı inancın olmadığını ve daha da acısı Jeanne d’Arc olmanın zor olduğunu söyler. Dinin bir çıkar malzemesi olduğunu, ve gerçek inancın yok olmasını şöyle anlatır:

“TANRI: Hristiyanları kovalarken çarpmıha gererlerken aslanların önüne atarlarken inananlar kaç kişiydi? Sonra Hristiyanlık resmi din olunca- hurra, hepiniz Hristiyansınız! Çünkü Hristiyan olmak artık karlı olmuştu değil mi? Hiyerarşide kendine yer bulabilirsin. Dahası- Hristiyan geçinmesen seni kovuştururlar, belki ateşe de atarlar değil mi? İşte bundan dolayı kendilerini inançlı gösteriyorlar... Ne olacak, kariyerist bozuntuları! Benim sözlerimi ağızlarında sakız gibi çiğniyorlar... Nafile! Ve yığın yığın yığıyorlar sözlerimi! İdeallerim hakkında ise iyisi mi hiç konuşmayalım... Kim hatırlıyor ki artık ideallerimi?” (s.167)

Jeannette, artık tüm inançlarını kaybetmiştir. Ölmekte kararlıdır. Dünyanın ve çıkar ilişkilerini görmek, onun Jeanne’ı derinden anlamasını sağlamıştır. Tanrı ona “*Öl Jeanne! Yaşamak için öl!*” der. Jeannete cellat eşliğinde ölüme gider. Tanrı oyunun sonunda “*Tanrım!*” der.

Stefan Tsanev’in “Jeanne d’Arc’ın Öteki Ölümü” adlı oyunu gerek mizah gerekse taşlama ile insanlığı, tarihi, tarihteki hataları ele alırken, bireyin vicdan, onur ve gurur kavramlarını nasıl geçiştirdiğini ve hayatta idealler olmaksızın nasıl yaşadığını eleştirel bir gözle anlatmaktadır. Oyun usta yazar Tsanev’in kendi ülkesinin yaşadıklarından da etkilenerek efsanevi Jeanne d’Arc karakteri üzerinden hayatın, dinin ve iktidarın sömürülmesini gözler önüne sermektedir. Jeanne d’Arc gibi artık tüm dünyanın tanıdığı bir halk kahramanının tarihsel gerçekliğini kullanarak gerek bugüne, gerek geçmişe, gerekse yaşadığı döneme ulusal bilinç ile yaklaşma imkanı bulmuş ve bu bağlamda bireyin içinde bulunduğu çıkmazı irdelemeye çalışmıştır.

Oyun kahramanları Jeannete, Tanrı ve Cellat aslında Jeanne d’Arc efsanesinin tarihsel gerçekliğindeki kavramları temsil ederek oyunu basit bir kahramanlık hikayesinin çok ötesine taşımıştır. Oyun, çok daha evrensel bir boyuta geçmiş ve insana koskocaman bir ayna tutmuştur. Basit bir köylü oyuncu olan

Jeannete, kendisine verilen Jeanne d'Arc rolünü oynarken Tanrı ile tanışmıştır. Yarattığı insandan nefret eden çaresiz Tanrı sayesinde vicdanını, inançlarını ve ideallerini sorgulamıştır. Celladı ona, halkının cahilliğini, bastırılmışlığını ve insanoğlunun kirlenmişliğini öğretmiştir. Halkın temsilcisi olarak Cellat ona ne uğruna yaşayıp öldüğünü bağırarak bir ses olmuştur. Tanrı ise bir yandan iktidar, bir yandan vicdan bir yandan da dinin muhasebesini yapmıştır. Jeanne d'Arc'ın yerine kendini koyan ve empati yaparak onu anlayan Jeannet, içinde bulunduğu durumla hayatı ve inancı sorgulamıştır.

SONUÇ

Çağlar boyu her bilim ve sanat dalının ortak noktası insan olmuştur. İnsan, kendine ait özellikleri ve yaşadığı toplumla olan ilişkisiyle bütün bilim ve sanat dallarına malzeme olmuştur. Bunlardan insanın geçmişten günümüze olan değişim ve gelişimini neden sonuç ilişkisi içinde ele alan tarih bilimi ve bu neden sonuç ilişkisini estetik bir yaklaşımla yeniden yorumlayan dram sanatı arasında da doğal bir bağ kurulmuştur. Tarih bilimi geçmişi olduğu gibi anlatırken; dram sanatı, olması gerekeni ideal ve estetik olan doğrultusunda yeniden yaratmaktadır.

Tarih biliminin görece oluşu, tarih yazarı ve dram yazarını birbirine yaklaştırmaktadır. İkisi de, bir anlamda tarihsel malzemeyi yorumlamaktadır. Fakat dram yazarının malzemeye yaklaşımı tarih yazarına kıyasla daha özgür ve yaratıcıdır. Tarihin öğreticiliği, malzemeyi gerçek olana en yakın şekilde verme zorunluluğu doğururken, dram yazarı bu malzemeyi değiştirip farklı şekilde sunma özgürlüğüne sahiptir. Tarih yazarı tarihsel bir olayın neden olduğunu ve nasıl sonuçlandığı üzerine yoğunlaşırken, dram yazarı bu neden sonuç ilişkisi içinden, yaşadığı döneme ve gelecek kuşaklara ışık tutacak bir malzeme seçerek bunu kendisine göre şekillendirmektedir.

Tarihte yaşanmış olaylar ve bu olaylarla doğrudan ilişkili önemli tarihsel figürler, dram yazarının kullandığı malzemelerin başında yer almaktadır. Dram yazarı, tarihteki herhangi bir olayın ya da bir figürün, kendi yaşadığı dönemin sorunlarına ışık tutması açısından faydalı olduğunu düşünebilmektedir. Bu düşünce onu, tarihsel malzemeyi ihtiyacına göre elemeye yönlendirmektedir. Seçip elediği malzemeyi amacı doğrultusunda yeniden şekillendiren dram yazarı, tarihsel malzemeye yeniden can vermektedir.

Dram yazarları tarihsel malzemeyi farklı şekillerde kullanmaktadır. Bu farklılığın sebebi dram yazarının kendi yaşadığı dönem ve içinde bulunduğu toplumun özellikleridir. Dram yazarı sanatçı olmasının getirdiği duyarlılık ile yaşadığı

toplumun sorunlarına ve çıkmazlarına karşı tepkisiz kalamamaktadır. Dolayısıyla tarihsel bir malzemede kendi toplumuna ve dönemine yol gösterecek bir ayrıntı bulması onu bu malzemeyi yeniden yaratmaya yönlendirmektedir. Dram yazarı, malzemeyi bu doğrultuda tekrar yaratmakla, yaşanmış herhangi bir tarihi olayı ya da tarihsel bir figürü kendi toplumunda çözüme ulaşamamış bazı sorunlara dokundurmak için bir sıçrama tahtası olarak kullanmaktadır. Böylece tarihsel malzeme evrensel bir boyut kazanmakta, tüm insanlık için yol gösterici bir hale gelmektedir.

Dram yazarlarının yüzyıllardır eserlerine malzeme yaptığı bu tarihi figürlerden biri de, Fransız kadın kahraman Jeanne d'Arc'tır. Jeanne d'Arc doğmadan önce, Fransa ve İngiltere arasında tarihte yüzyıl savaşları olarak bilinen anlaşmazlık devam etmekteydi. Savaş her iki ülkenin de siyasal ve toplumsal yapısı üzerinde etkili olmaktaydı. Fransa taht kavgaları, feodal sistem ve yoğun kilise baskısı altında kimliğini tamamen yitirmek üzereydi.

İngiltere kralı olarak V. Henry'nin oğlu VI. Henry'yi tanıırken; Fransa VI. Charles'ın oğlu VII. Charles'ı tanımaktaydı. Bunun yanı sıra neredeyse yüzyıldır süregelen çoklu hükümdarlık sistemine dayanan ve kapalı tarım ekonomisi olarak adlandırılan feodal sistem sosyal düzeni belirlemekteydi. Toprak sahibi feodal beylerin malikaneleri etrafında toplanan nüfus, toprağı işleyerek hayatını devam ettirmekteydi. Dolayısıyla feodal beylerin otoritesi, kralın otoritesinin üzerindeydi. İşte bu durum Fransa'da ulusal bilincin gelişmesini engellemekteydi. Fransa halkı artık tek bir hükümdara ihtiyaç duymaktaydı. Yıllardır süren savaşın etkisi ile her anlamda parçalanmıştı.

Tüm bu karışık siyasal ve sosyal karışıklığın ötesinde Kilise, bu kaotik dönemde kendi varlığını ve iktidarını koruma çabası içindeydi. O dönemin dine bakışını tanımlayan yegane kurum Kiliseydi. O dönemde din evrenseldi. Katolik Kilisesi doğan her bireyi himayesi altına almaktaydı. Herkes Kiliseye vergi verir ve onun koyduğu kurallara uyardı. Ortaçağ toplumunun dini inançla bütünleşmiş toplumsal yapısı, Kiliseyi her şeyin üzerinde bir güç olarak kabul ederken, Ortaçağın

sonlarına doğru bu durum giderek değişmeye başlamıştı. Dini anlamda da kendi arasında bölünen halk Kilisenin işini zorlaştırıyordu.

Böylesi kaotik bir ortamda, rant kavgaları ve iktidar mücadelesi baş göstermişti. Feodal beyler kralın otoritesini tanımamaktaydı. Halk feodal düzenin çoklu hükümdarlık sistemi içinde yersiz yurtsuz kalmıştı. Din adamları kendi otoritelerini her şeyin üzerinde tutmaya çalışarak baskı ortamı yaratmaktaydı. Kilise, kral ve feodal beyler arasındaki çıkar çatışmaları Fransa'yı yıpratmakta ve bu durumda etkilenen halk ulusal bütünlük istemekteydi. Ülke böyle bir karışıklık içindeyken bir mucizeye ihtiyaç duyar hale gelmişti.

Jeanne d'Arc, bu karışık ortamda 1412 yılında Fransa'nın Domrémy adlı kasabasında dünyaya gelmiştir. Mütevazı ve dindar bir ailenin çocuğu olan Jeanne, ailesi gibi inançlı ve sıradan bir köylü kızıdır. Çocukluęunu çobanlık yaparak ve annesine ev işlerinde yardım ederek geçirmektedir. Sık sık kiliseye gider ve günah çıkartmaktadır. Kasabada Jeanne'ı tanıyan herkes onun çok iyi kalpli ve yardımsever bir genç kız olduğunu söylemektedir.

Jeanne d'Arc, henüz on üç yaşındayken, ona Fransa'yı kurtarmasını söyleyen birtakım sesler işitmiştir. Tanrı inancı çok güçlü olan Jeanne, bu seslerin Tanrıdan geldiğine inanmış ve Fransa'yı kurtarmak için ailesini ve kasabasını terk etmiştir. Duyduğu sesler ona iki görev vermiştir. Bunlardan bir tanesi Orléans'ı kuşatarak Fransa'yı İngiliz işgalinden kurtarmak, diğeri ise Tanrının tek varis olarak gördüğü VII. Charles'a taç giydirip onu kral ilan etmektir.

Jeanne, görevlerini yerine getirmek üzere yola çıkar. Voucouleur'de duyduğu seslerin direktifleri ile Robert de Beaudricourt'u bulur. Ondan krala gitmek için asker ve erkek kıyafetleri alır. Charles'ı Fransa'yı kurtarmak konusunda ikna eder. Kraldan asker ve para yardımı alarak Orléans'ı kuşatır. Bundan başka sayısız zafere imza atan Jeanne, sonunda Charles'a Reims'de taç giydirir. Tanrının ona verdiği görevleri yerine getirmiştir. Fakat aynı zamanda İngilizlerin nefretini kazanmıştır.

İngilizler, basit bir köylü kızının bunca zaferi kazanmasının imkansız olduğunu düşünmektedir ve Jeanne'ı bir büyücü olarak nitelendirmektedir. Bu sırada Jeanne, krala taç giydirmiş fakat Paris'i kuşatmak üzere yola devam etmek istemiştir. VII. Charles, Jeanne'ın tüm emeklerine karşın onu yalnız bırakmıştır. Tek başına kalan Jeanne, Paris kuşatmasında başarıya ulaşamamıştır. Bu yenilgini ardından Compiégne'de Burgonyalılar tarafından tutsak edilen Jeanne, para karşılığı İngilizlere satılır.

Jeanne, bir savaş suçlusunu olarak yakalanmasına karşın, daha sonra cadılık ve büyücülükle suçlanarak, engizisyon tarafından yargılanır. Dava tamamen çıkar ilişkilerine dayanmaktadır ve usulsüz bir şekilde yürütülmektedir. Jeanne, ne olursa olsun yakılarak öldürülecektir. İngilizler, Jeanne'ın sonunu getirmek için ellerinden geleni yapmaktadır. Sonunda İngilizler'in istedikleri olur. Jeanne d'Arc, uzun sorguların sonunda 1431 yılında başta Kiliseyi tanımama olmak üzere, içinde büyücülük, cadılık ve erkek kıyafetleri giymek gibi suçlar da bulunan on iki madde ile suçlanır ve ateşte yakılarak öldürülür.

Ülkesini İngiliz işgalinden kurtarıp, ulusal bilincin uyanmasını sağlayan Jeanne d'Arc cesareti, inancı ve azmiyle çağlar boyu dram yazarlarının ilgisini çekmiştir. Jeanne d'Arc'ın tarihsel gerçekliğini oyunlarında kullanan dram yazarları, onun insanlığa örnek olan serüvenini kendi bakış açıları ile defalarca yeni baştan yaratmışlardır. Her yazar, birbirinden farklı olarak yaşadığı döneme, dahil oldukları toplumun ihtiyaçlarına göre, Jeanne d'Arc'ın tarihsel gerçekliğini yorumlamışlardır. Bunu yaparken, sanata uygun olarak tarihi, olduğu gibi değil ideal ve estetik olana göre şekillendirmişlerdir.

Jeanne d'Arc'ın tarihsel gerçekliğini 1801 yılında yazdığı "Orléans Bakiresi" adlı oyununda kullanan ilk yazarlardan biri Schiller'dir. Schiller oyununda Jeanne d'Arc'ın tarihsel gerçekliğine sadık kalmamıştır. Romantik dönemin bir yazarı olarak Schiller, tarihsel malzemeyi kullanırken, romantik dramın öne çıkan özelliklerine başvurmuştur. Jeanne d'Arc'ı, Tanrı'nın ona verdiği görevle İngiliz komutan

Lionel'e duyduğu aşk arasında kalan bir romantik trajedi kahramanı olarak yeniden yaratmıştır.

Schiller, dram yazarının tarihsel malzemeye yönelik biçimlerinden biri olan estetik imkanları kullanma yöntemini seçmiştir. Yaşadığı çağın sorunlarına ışık tutmak yerine, tarihsel malzemeyi kullanırken romantik dönemin estetik özelliklerinden faydalanmıştır. Schiller, Jeanne'ın içine düştüğü ikilemi işleyerek insanın özüne ışık tutmuştur. İçgüdülerine yenilen insanın dramını gözler önüne sermiştir. Sonuçta ortaya Jeanne d'Arc'ın tarihsel gerçekliğinden ilham alan romantik bir trajedi çıkmıştır.

Jeanne d'Arc'ın tarihsel gerçekliğini malzeme olarak kullanan yazarlarda bir diğeri usta İngiliz yazar George Bernard Shaw'dur. Yazarın 1926 yılında kaleme aldığı "Ermiş Jeanne" adlı oyunda Jeanne d'Arc tarihsel gerçekliğe uygun olarak işlenmiştir. Shaw Jeanne d'Arc'ın yaşadığı dönem yaşanan iktidar din ve ordu arasında yaşanan iktidar hırsını mizahi bir dille ele almıştır. Oyunda tarihte yaşamış karakterlerin her birini bir ideolojinin temsilcisi olarak yaratan Shaw, düşünceler yoluyla bir tartışma platformu oluşturmuştur.

Shaw, Jeanne d'Arc'ı kendi çağında da devam eden iktidar mücadelesi ve din kavramlarını eleştirmek amacıyla oyununa malzeme yapmıştır. Oyunda Shaw, Jeanne d'Arc dönemindeki çarpık iktidar ilişkilerini ortaya koyarak, kendi döneminde yaşayan insanların, içinde buldukları düzene eleştirel bir gözle bakmasını amaçlamıştır. Oyunda Jeanne'ın Tanrıya olan inancının sınırları onun ateşe atılmasına sebep olmuştur. Shaw, Jeanne d'Arc'ın yaşadığı dönemde ağırlıklı olan Katolik inancı ve yavaş yavaş ortaya çıkan Protestan reformuna da dokundurma yapmıştır. Kısaca, her türlü iktidar hırsını mizahi bir dille eleştirip, oyunun evrensel boyutta tüm insanlık için anlamlı hale getirmiştir.

Jeanne d'Arc'ın tarihsel gerçekliğinden faydalanarak iki oyun yazan Alman yazar Bertolt Brecht'in 1929-30 yıllarında kaleme aldığı "Mezbahaların Kutsal

Johanna'sı" adlı oyun, dram yazarının tarihsel malzemeyi nasıl özgürce kullandığına iyi bir örnektir. Brecht, Jeanne d'Arc'ın hikayesini, Chicago'daki et mezbahalarının içine yerleştirmiştir. Et kralı olarak anılan Mauler'in rakipleriyle olan amansız mücadelesinin ortasında kalan dini grup lideri olarak resmedilen inançlı Jeanne, önce farkında olmadığı kapitalist sistemi zamanla anlamakta ve değişmektedir.

"Mezbahaların Kutsal Johanna'sı" adlı oyunun amacı Jeanne d'Arc'ın tarihsel gerçekliğini yansıtmak değildir. Brecht, Jeanne'ın dini inancı, lider ve direnişçi ruhundan ilham almıştır. Aynı zamanda Jeanne'ın bir halk kahramanı oluşu, Brecht'in sosyalist dünya görüşüyle örtüşmüştür. Dolayısıyla yazar, karşı olduğu kapitalist sistemin işleyişini sürdürmek için kurbanlar verdiğini göstermek için Jeanne d'Arc'ı kullanmıştır. Bu sonla Brecht, Amerika'da, sisteme yenik düşen insanı göstermiş; ne olursa olsun üsttekilerin yaşaması için alttakinin ezileceğine vurgu yapmıştır.

Bertolt Brecht'in 1941-43 yılları arasında kaleme aldığı bir diğer oyunu olan "Simone Machard'ın Düşleri" 1940 yılında II. Dünya savaşı sürerken, Fransa'da Alman işgalleri sırasında, bir Fransız konukevi sahibi ve Almanlar arasındaki çıkar ilişkilerini ele almaktadır. Oyunda Jeanne d'Arc yerine konan Simone, kendisini Jeanne olarak gördüğü düşlerden ilham alarak, yaşanan bu çarpık ilişkilere karşı direnmektedir. Brecht, bu oyununda sınıf farkı, savaşın barbarlığı ve ulus bilinciyle ilgili duruşunu ortaya koymaktadır.

Brecht, "Simone Machard'ın Düşleri" adlı oyununda, döneminin toplumsal ve ekonomik durumunun halka olan etkisini; savaşın barbarlığını, ondan kendi çıkarları için faydalanan Fransız sermayesinin Almanlarla olan çarpık ilişkilerini göstermektedir. Brecht, ülkesinin yenilgisinin ardındaki politik ve ekonomik sebepleri ortaya koyarken, aynı zamanda Jeanne'ın yaşadığı dönemde dönen, entrikalar ve rant kavgalarına da göndermeler yapmaktadır.

Jeanne d'Arc'ın hikayesini tarihsel malzeme olarak kullanan bir başka dram yazarı Fransız yazar Jean Anouilh'dir. 1952 yılında kaleme aldığı "Tarla Kuşu" adlı

oyun, Jeanne'in hayatının "oyun içinde oyun" yöntemiyle yeniden canlandırılmasıdır. Jeanne, geriye dönüşlerle hayatını hatırlamaktadır. Yazar Jeanne d'Arc'ın haksız yargılanışını mizahi bir dille ele almıştır. Oyunun sonunda Jeanne, tarihsel gerçekliğin aksine Charles'a Reims'de taç giydirmektedir.

Anouilh oyunda, Jeanne d'Arc'ın yaşadığı dönemdeki olaylara yer vermemiştir. Jeanne'nin tarih kitaplarındaki hikayesini kullanmak yerine, kendi kafasındaki Jeanne'ı oyuna yansıtmıştır. Oyunda ne Jeanne d'Arc'ın doğüstü güçleri ne de zaferleri gösterilmiştir. Anouilh, kendi kafasındaki naif bir çoban kızı olarak gördüğü Jeanne'in insani özelliklerini ortaya koymuştur. Oyunda diğer tarihi karakterler, yazarın hayal gücüyle yeniden şekillenmiştir. Tarihsel gerçeklikte iktidar sahibi olan figürleri oyun içinde oyun yöntemi ile eleştirmiştir.

Jean Anouilh tarihsel malzemeyi kullanırken dram yazarı olma özgürlüğünden faydalanmıştır. Jeanne d'Arc'ın hikayesini, neşeli, komik ve masalsı bir şekilde yorumlamıştır. Tarihsel gerçeklikteki otoritelerin bile komik yanlarını göstererek, onların da Jeanne gibi sıradan insanlar oluşuna dokundurma yapmıştır. Okuyucuyu, Jeanne'in hazin hikayesi yerine, kendi hayalinde yarattığı neşeli hikayesi içine almıştır. Oyunun sonunda Jeanne'in yanmayıp Charles'a taç giydirmesi, yine de tarihte aslında Jeanne'a ne olduğunun hatırlanmasına sebep olmaktadır. Elbette bir Fransız yazar olarak Anouilh, Jeanne d'Arc'ın haksız infazını oldukça iyi kavramıştır. Jeanne'ı böylesi bir masalsı atmosferde şekillendirirken, kendi ülkesinin yaptığı ayıbı bir kez daha gözler önüne sermiştir.

1952 yılında, Alman yazar Anna Seghers tarafından bir radyo oyunu olarak kaleme alınan ve Brecht tarafından sahneye uyarlanan "Jeanne d'Arc 1431 Rouen Duruşması", (*Der Prozess des Jeanne d'Arc zu Rouen 1431*) adlı oyun tarihsel malzemenin birebir aktarılmasıyla yazılmıştır. Feminist yazar Anna Seghers, bir dram yazarı olarak Jeanne'in hikayesini kendi hikayesiyle özdeşirmiştir. Jeanne'in kendisi gibi erkek egemen bir dünyada var olmaya çalıştığını düşünerek, yargılandığı davayı tarihsel belgelerden birebir aktarmıştır.

Jeanne d’Arc’ın davasını yansıtan Seghers, Ortaçağ yargı sistemini eleştirmeyi amaçlamıştır. Kendisi de bir sürgün yazarı olan Seghers, oyunu yazmadan önce uzun yıllar kendi dönemindeki politik davaları izlemiş, aynı zamanda da Jeanne d’Arc davasını araştırmıştır. Davanın kişisel hak ve özgürlüklere saldırılan kısımları ön plana çıkarılmıştır. Böylece, bu saldırılar karşısında Jeanne’ın nasıl büyük bir cesaret ve kuvvetle durduğu yeniden anlatmıştır.

Anna Seghers’in çağdaşı ve yakın arkadaşı olana Bertolt Brecht, oyunun bir çok ülkede sansüre uğramasına karşın, yazarın ne demek istediğini anlamış ve oyunu sahneye uyarlamıştır. Oyunda Jeanne’ın davasını takip eden halk oyunun sonuna doğru Jeanne’ın getirmek istediği ulusal bilincin farkına varmaktadır. Jeanne’ın azize olmasına değinilmese de Fransa için yaptıklarıyla halkın gözünde bir azizeye dönüştüğüne vurgu yapılmıştır. Jeanne’ın halkın üzerindeki etkisini ortaya koyan Seghers, İngiliz işgali altındaki Fransız halkının yurtsuzluğunu ve Jeanne’ın kendini bu durumu değiştirmek için feda edişini gözler önüne sermiştir.

Jeanne d’Arc’ı konu eden son oyun 1990 yılında Bulgar yazar Stefan Tsanev’in yazdığı “Jeanne d’Arc’ın Öteki Ölümü”dür. Oyun, tarihsel gerçekliğin kavramsal boyutunu ele almaktadır. Bu bağlamda, günümüz iktidarını, bireyin iktidarla olan ilişkisini göstermektedir. Jeanne d’Arc rolüne girip günahlarını itiraf etme provası yapan Jeannete’in giderek Jeanne’ı anlaması ve kendi benliğini sorgulaması yoluyla yazar, bireyin duruşunu ve iktidarla olan ilişkisini ortaya koymaktadır.

Tanrı, her ne olursa olsun gücünü kaybetmek istemeyen iktidarı temsil etmektedir. Ayrıca tarihsel gerçeklikte ön planda olmayan Cellat oyunda hem halkı temsil etmekte hem de iktidarın yaptığı yanlışları bilinçsizce övmektedir. Ayrıca oyunda erkekliğini kaybeden celladın nasıl bir zavallıya dönüştüğünü gösteren yazar erkek egemen iktidarın gücüne alaycı bir dokundurma yapmıştır. Bu yolla Tsanev, her yönüyle iktidarın parodisini yapmaktadır.

Tsanev'in "Jeanne d'Arc'ın Öteki Ölümü" adlı oyunu, Jeanne'ı konu alan oyunlardan oldukça farklı ve günceldir. Jeanne'ın hayat hikayesini anlatmak ya da zaferlerini göstermek niyeti taşımayan yazar, günümüz iktidarının, bireyin üzerindeki baskısını göstermek istemiştir. Bu baskı altında insanın ne kadar dayanacağını ve yapacağı seçimleri ortaya koymuştur. Ayrıca bu üç karakter aracılığıyla Tanrı ve din inancını da sorgulayan Tsanev, oyunu geniş bir ideolojik perspektifle işlemiş, gerçek anlamda evrensel bir özellik kazandırmıştır.

Görüldüğü üzere tarihsel bir kişilik olarak Jeanne d'Arc figürünün yazarlar tarafından kullanımları farklılık göstermektedir. Jeanne gibi hikayesi Fransa sınırlarını aşmış bir kahraman diğer sanat dallarına olduğu gibi dram sanatını da malzeme olmuştur. Dram yazarlarının her biri malzemeyi kendi dönemlerine, kendi bakış açılarına ve insanların ihtiyaçlarına göre yeniden yorumlamıştır. Jeanne d'Arc hikayesini olduğu gibi yansıtmak yerine estetik anlamda değişiklikler yaparak kendileri için ideal olana ulaşmışlardır.

Tarihsel bir malzeme olarak Jeanne d'Arc, ulusal bilinç, cesaret, direniş gibi kavramlarla özleştirilmiştir. Jeanne'ın halkla olan doğrudan bağı neredeyse tüm oyunlarda ön plana çıkarılmıştır. Jeanne d'Arc'ın tarihsel bir malzeme olarak yazarların meramını anlatmalarında faydalı olduğu görülmüştür. Jeanne'ın kendisinde olan ve halkına benimsettiği değerler, dram yazarlarının yaratıcılığı ile farklı şekillerde defalarca evren bir boyut kazanmış ve günümüz insanı için anlamlı hale gelmiştir.

KAYNAKÇA

ADIVAR, Adnan; **Bilim ve Din (İlim ve Din)** , Üçüncü basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1980.

ALSAN, Necip; **Çağımızı Hazırlayan Düşünce**, Birinci basım, Varlık Yayınları, İstanbul, 1967.

AKIN, Haydar; **Ortaçağ Avrupa'sında Cadılar ve Cadı Avı**, Birinci basım, Dost Kitabevi, Ankara, 2001, 404 S.

ANOUILH, Jean; **Tarla Kuşu**, Çev: Asude Zeybekoğlu, İstanbul Belediye Tiyatrosu Arşivi, 1952.

AYTAÇ, Kemal; **Avrupa Eğitim Tarihi**, İkinci basım, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982.

BANGERTER, A. Lowell; **The Bourgeois Proletarian: A study of Anna Seghers**, Bonne, 1980.

BARNES, Hazel Estella; **Humanistic Existentialism: The Literature of Possibility**, University of Nebraska Press, 1959.

BLOCH, Marc; **Feodal Toplum**, Çev: Melek Rıfat, Birinci basım, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2007, 816 S.

BRECHT, Bertolt; “Mezbahaların Kutsal Johanna'sı”, **Bertolt Brecht Bütün Oyunları**, Cilt 4, Çev: Yılmaz Onay, Mitos Boyut Yayınları, İstanbul, 1999.

BRECHT, Bertolt; “Simone Machard’ın Düşleri”, **Bertolt Brecht Bütün Oyunları**, Cilt 8, Çev: Özdemir Nutku, Mitos Boyut Yayınları, İstanbul, 2000, s. 3

CARR, Edward Hallett; **What is History?**, İkinci basım, Penguin Books, London, 1990, 188 S.

ÇAĞLAYAN, Yaşar; **Tarih Öğrenimine Başlangıç**, Birinci Basım, Ayko Yayınları, İstanbul, 1981.

ÇALIŞLAR, Aziz; **Gerçekçi Tiyatro Sözlüğü**, Birinci Basım, May Yayınları, İstanbul, 1980.

CHAMPION, Pierre; **Jeanne d’Arc**, Flammarion, Paris, 1933.

DİLMEN, Güngör; “Bağdat Hatun’un Yazarı Dilmen: Tarih Malzemesi Tiyatronun İsterlerine Uyarlanabilir”, **Milliyet Sanat Dergisi**, , Sayı. 85, 21 Haziran 1974.

DEFORNEAUX Marcelin; **La Vie Quotidienne Au Temps de Jeanne d’Arc**, Librairie Hachette, Paris, 1952.

DEVRIES Kelly; **Joan of Arc a Military Leader**, Sutton Publishing, Gloucestershire, 1999.

FERLIER, Sami; **George Bernard Shaw, Bir Sanatçı Bir Düşünür**, Ankara Üniversitesi D.T.C.F. Yayınları, Ankara, 1982.

GÖZE, Ayferi; **Siyasal Düşünce Tarihi**, İstanbul Hukuk Fakültesi Matbaası, İstanbul, 1982.

HANÇERLİOĞLU, Orhan; **Düşünce Tarihi**, Üçüncü Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1977.

HUBERMAN, Leo; **Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla**, Çev: Murat Belge, Yedinci Basım, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, 342 S.

KESTİNG, Marianne; **Tarihte ve Çağımızda Epik Tiyatro**, Çev: Yılmaz Onay, Birinci basım, Adam Yayınları, İstanbul, 1985, 198 S.

LANG, Andrew; **La Pucelle de France**, Nelson Editeurs, London, 1940.

LEON, Denis; **La Vérite sur Jeanne d’Arc**, Libraire Paul Leymarie, Paris, 1923.

Librairie Larousse, **Petit Larousse İllustré, Dictionnaire Encyclopédique**, Paris, 1980.

LINDERBERGER, Herbert; **Historical Drama**, The University of Chicago Press, Chicago, 1975.

LUKACS, Georg; **Historical Novel**, Beacos Press, Boston, 1983.

MELTZER, Françoise; **For Fear of The Fire: Joan of Arc and Limits of Subjectivity**, University of Chicago Press, 2001.

MICHELET, Jules; **Joan of Arc**, University of Michigan Press, Michigan and Newyork, 1957.

MUMCU, Ahmet; **Siyasal Tarihe Giriş**, Birinci Basım, Turhan Kitabevi, Ankara, 1980.

NUTKU, Özdemir; **Dünya Tiyatro Tarihi Cilt 1**, Üçüncü basım, Mitos Boyut Yayınları, İstanbul, 2000, 455 S.

NUTKU, Özdemir; **Dünya Tiyatro Tarihi Cilt 2**, Birinci basım, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1972.

NUTKU, Özdemir; **Dram Sanatı**, Kabalcı Yayınevi, (Üçüncü Basım), İstanbul, 1998.

NUTKU, Özdemir; **Bertolt Brecht ve Epik Tiyatro**, Birinci basım, Özgür Yayınları, İstanbul, 2007, 416 S.

NUTKU, Hülya; **Tarihsel Dram ve Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosunda Tarihsel Dram Modelleri**, Devlet Tiyatroları Yayınları, İç Eğitim Dizisi, Ankara, Şubat 1987.

ORTAYLI, İlber; “Tiyatroda tarihi Oyunlar Üzerine Bir Analiz Denemesi”, Tiyatro Araştırmaları Dergisi, sayı :7, 1976, 217 s.

ORTAYLI, İlber, “Tiyatroda Tarihi Oyunlar Üzerinde Siyasal bir Analiz Denemesi”, **Tiyatro Araştırmaları Dergisi - Tiyatro Eğitimi ve Öğretimi Özel Sayısı**, Sayı:7, 1978, s. 217

ORTAYLI, İlber; **Geçmişten Geleceğe**, Hil Yayınları, İstanbul, 1982, s. 105-106.

ÖZBARAN, Salih; “Tarihçilik Üzerine Bazı Çağdaş Görüşler”, **İstanbul Üniversitesi Tarih Dergisi**, Sayı: 32, Mart 1979.

PAINE, Albert Bigelow; **Joan of Arc (Maid of France), Volume I**, The Macmillan Company, Newyork, 1925.

PAINE, Albert Bigelow; **Joan of Arc (Maid of France), Volume II**, The Macmillan Company, Newyork, 1925.

PERNOUD, Régine; **Vie et Mort de Jeanne d’Arc**, Librairie Hachette, Paris, 1953.

PERNOUD, Régine; **Joan of Arc**, Stein and Day Publishers, Newyork, 1966.

PIRENNE, Henri; **Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi**, Çev: Uygur Kocabaşoğlu, İkinci basım, İletişim yayınları, İstanbul, 2007, 247 S.

PIRENNE, Henri; **Ortaçağ Kentleri**, Çev: Şadan Karadeniz, Altıncı basım, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006, 182 S.

RIBARD, Andre; **İnsanlığın Tarihi**, Çev: E. Başer, S. Yalçın, H. Berktaş, İkinci basım, Say Yayınları, İstanbul, 1982.

ROTHACKER, Erich; **Tarihselcilik Sorunu**, Çev: Doğan Özlem, Birinci basım, Ara Yayıncılık, İstanbul, 1990, 106 S.

SACKVILLE-WEST, Vita; **Saint Joan of Arc**, Doran Doubleday, London, 1938.

SEGHERS, Anna; **Jeanne d'Arc 1431 Rouen Duruşması**, Çev: Aziz Çalışlar, 1952.

SENZIG, Roger ve Marcel Gay; **L'affaire Jeanne d'Arc**, Editions Florent Massot, 2007.

SCHILLING, Kurt; **Toplumsal Düşünce Tarihi**, Çev: Nihal Önal, Birinci basım, Varlık Yayınları, İstanbul, 1982.

SCHILLER, Johann Christoph Friedrich von; **La Pucelle d'Orléans**, Traduction par: J. Peyraube, Collection Etrangere, Paris, 1801.

SHARPE, Lesley; **Schiller and The Historical Character**, Oxford University Press, Newyork, 1982.

SHAW, Bernard; **Ermiş Jeanne**, Çev: Saffet Korkut, İkinci basım, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1967.

STYAN, John Louis; **The Dark Comedy: The Development of Modern Comic Tragedy**, Cambridge University Press, 1968.

SUÇKOV, Boris; **Gerçekçiliğin Tarihi**, Çev: Aziz Çalışlar, Birinci basım, Adam Yayınları, İstanbul, 1976, 294 S.

SULLIVAN, Karen; **The Interrogation of Joan of Arc**, University of Minnesota Press, London, 1964.

ŞENER, Sevda; **Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi**, Beşinci basım, Dost Yayınları, Ankara, 2008, 325 S.

ŞENER, Sevda; **Yaşamın Kırılma Noktasında Dram Sanatı**, İkinci basım, Dost Yayınları, Ankara, 2003, 154 S.

TANİLLİ, Server; **Yüzyılların Gerçeği ve Mirası II. Cilt Ortaçağ: Feodal Dünya**, Sekizinci basım, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2008, 465 S.

TİRYAKİOĞLU, Samih; **Dünya Tarihinde Büyük Siyasi Davalar**, Birinci basım, Varlık Yayınları, İstanbul, 1963.

TSANEV, Stefan; “Jeanne d’Arc’in Öteki Ölümü”, **Bulgar Oyunları**, Çev: Hüseyin Mevsim, Papirüs Yayınları, Birinci Basım, İstanbul, 2006.

UZMEN, Engin; **Shakespeare’in Tarihi Oyunları Kaynaklar Işığında Başlıca Kişiler**, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1973, 225 S.

WALLACE, Ian; **German Monitor, Anna Seghers in Perspective**, Rodopi Editions, Amsterdam, 1998.

**EK: TABLO 1. TARİHSEL GERÇEKLIK BOYUTLARININ
OYUNLARDAKİ YANSIMASI**

Oyunlar	Fransa'nın Durumu	Çocukluk	Medyumluk	Dini İnançlar	Askeri Beceriler	Dava	Yöntem
Orléans Bakiresi	Derinlemesine inceleme yoktur.	Ailevi ilişkileri incelenmiştir.	Ağırlıklı olarak işlenmiştir.	Ağırlıklı olarak işlenmiştir.	Oyunun genelinde değinilmiştir.	Değinilmemiştir.	Tarihsel gerçeklik romantik dönemin estetik özellikleriyle değiştirilmiştir.
Ermış Jeanne	Oyunun odak noktasıdır.	Değinilmemiştir.	Derinlemesine inceleme yoktur.	Oyunun odak noktasını desteklemektedir.	Değinilmemiştir.	Derinlemesine inceleme yoktur.	Tarihsel gerçeklik ideolojik boyutta bir tartışma platformuna dönüştürülmüştür.
Mezbahaların Kutsal Johanna'sı	1929 Chicago'sunun ekonomik durumuna uyarlanmıştır.	Değinilmemiştir.	Değinilmemiştir.	Dini grup lideri olarak gösterilmiştir.	Lider olma özelliğine uyarlanmıştır.	Değinilmemiştir.	Tarihsel gerçeklik başka bir döneme adapte edilmiştir.
Simone Machard'ın Düşleri	II. Dünya Savaşı Fransa'sındaki sosyo-ekonomik duruma uyarlanmıştır.	Değinilmemiştir.	Medyum özelliğinden esinlenilmiştir.	Düş sahnelerinde değinilmiştir.	Düş sahnelerinde değinilmiştir.	Düş sahnelerinde değinilmiştir.	Tarihsel gerçeklik düş sahneleri ile başka bir döneme adapte edilmiştir.
Tarla Kuşu	Değinilmiştir.	Komedi unsurları ile değiştirilerek değinilmiştir.	Değinilmemiştir.	Dava boyutunda değinilmiştir.	Değinilmemiştir.	Oyunun bütününe hakimdir.	Tarihsel gerçeklik oyun içinde oyun yöntemi ile değiştirilerek verilmiştir.
Jeanne d'Arc 1431 Rouen Duruşması	Değinilmiştir.	Değinilmemiştir.	Dava içinde suç unsuru olarak değinilmiştir.	Dava içinde suç unsuru olarak değinilmiştir.	Değinilmemiştir.	Kayıtlar birebir kullanılarak oluşturulmuştur. Ana odak noktasıdır.	Tarihsel gerçeklik, belgelerin aslına sadık kalınarak yansıtılmıştır.
Jeanne d'Arc'ın Öteki Ölümü	Değinilmiştir.	Değinilmemiştir.	Değinilmemiştir.	Tanrısal bir boyutta işlenmiştir.	Değinilmemiştir.	Oyun, Jeanne d'Arc'ın mahkumiyet sürecinde geçmektedir.	Tarihsel gerçeklik güncel bir düzleme taşınıp, komedi unsurları ile desteklenmiştir.

ÖZGEÇMİŞ

Ad, Soyad: Tuğçe Gözde YILMAZ

Doğum yeri ve yılı: İzmir, 1982

Yabancı Dil: İngilizce, Fransızca

Eğitim

Yüksek Lisans: 2010, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Sahne Sanatları Anabilim Dalı

Lisans: 2006, Hacettepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü

Lise: 2000, M.E.V. Avni Akyol Özel Lisesi

İş tecrübesi: 2009, Menderes İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü “Binbir Çocuk Yazar Projesi”

2006, Group SEB Tefal

Mesleki Birlik/Dernek/Kuruluş Üyelikleri: 2003, Toplum Gönüllüleri Vakfı

Yayınları: “Cunta Hesaplaşması Bitmez” Radikal Genç 30.09.2008

“Rüzgar” Radikal Genç 14.10.2008

“Bilginin Mabedi Kütüphaneler” Radikal Genç 28.10.2008